

•

Civaknasî, dîrok û felsefe

Abdusamet Yîgît

Weşanên

.
. .
. .
. .

Civaknasî, dîrok û felsefe
@Abdusamet yigit
Çap 1.
2020-Berlin

.
ISBN 928-4-940996-35-4

Felsefeya civaknasiyê

Di warê felsefeyê û civaknasiyê de gihiştina li têgihiştinekê wê di serî de wê pêwîstî bi wê bide dîtin ku mirov dîrokê bi pêşketina wê ya civakê û têgînên ku wê temenê pêşketinên wê biafirênin re wê werênê li ser ziman. Pêşketina aqil wê di serî de wê weke aliyekê giring ê pêşketina jîyanê jî bê. Lê wê ji aliyên pêşketina aqil ve ku mirov wê weke temen wê hilde li dest wê, demê temenê wê pêşketina bîaqil jî wê hilde li dest û wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Mirov wê weke zindiyekê di nava xwezayê xwe de wê bijî wê, xwediyê çûnûhatin û kirinên xwe yê ku ew di jîyane xwe de dikê bê. Wê bi wê re wê, di her rewşê de wê, çi bikê û çawa bikê wê li wê bihizirê. Mirov wê, di nava jîyane xwe de wê, bi temenekê civaknasî wê bijî. Mirov ku mirov weke zindiyekê wê ji aliyekê ve wê bi civaknasî salixbikê ji aliyê din ve jî bi derûnî, aqilî û hwd re salixbikê. Derûnî wê, weke têgîneka bi aqilî ku wê mirov wê di wê çerçoveyê de wê bi wê binerê û wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, rewşa aqil wê bi wê re wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, xwe bide nîşandin.

Di pêvajoyên pêşketina aqil de wê, temenê wê yê aqilî wê mirov nikarê ji berçav dîrbikê. Lê temenê jîyanî bi kirinî û ankû pîretîkî û hwd ku wê, aqil wê li ser wê re wê pêşkeve jî wê mirov nikarê wê redbikê. Di wê çerçoveyê de wê, di rewşa xwe de wê aqil wê bi awayekê hizrî wê di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Pêvajoyên pêşketina mirov ku mirov hilde li dest wê bêgûman wê rewşên kirinî ên weke çûnûhatin, kirin, hilberîn û hwd wê, weke aliyna ku mirov di temenê wê de hilde li dest û wê fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di pêvajoyên şariştaniyê de wê, aliyên têgînî ên weke orf, adet, kevneşopî, hûner û hwd wê pêşkevin. Ev têgîn wê ji aliyê ve wê, hem afrînerîyekê wê bidina nîşandin û hem jî ji aliyê ve wê weke encama afrînerîyekê bin. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke têgîna ku wê çerçoveya jîyanê û pêşketina wê bi xwe re wê ji hinek aliyan ve jî wê werênina li ser ziman bin.

Di warê pêşketinên zêhnî ên weke çand, ol û hwd de wê, mirov wê bi wan wê çerçoveya xwe ya aqilî wê biafirênê. Têgîna hebûnê ku ew bi navê xwûdê re were li ser ziman û ankû bi navekê din re ew were li ser

ziman wê weke kirdeyek aqilî jî a ajoyî jî wê xwediyê çerçoveyekê bê. Di wê rewşê de wê dema ku mirov li nava jîyane, pêşketin û pêşveçûnên wê binerê wê bi wê rengê wê bi wê re wê gelek aliyên ku mirov wan di serî de wê, hilde li dest û wê fahmbikê bê.

Di warê têgînek civaknasî û fahmkirina wê de wê, di serî de wê, di demên hemdem de wê bi zêdeyî wê, ev wê weke aliyekê zanînî wê derkeve li pêş. Wê li ser wê pîrr zêde wê, hizirkirin wê werina kirin. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê çerçoveya wê, di serî de wê, fahmbikê wê bi wê re wê çerçoveya wê fahmkirinê wê weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Di warê felsefeyê de wê, piştî pêşketinên wê re wê, rengên hizirkirinê wê xwe bi wê re wê, bidina dîyarkirin. Bi felsefeyê û ankû bi aqil li civaknasiyê nerîn wê, di serî de wê, kirin, tevger, xûy û hwd wê bi hemû cûre kirinên me re wê bi wê re wê werina li ser ziman. Ev wê weke aliyna giring ên ku wê temenê fahmkirinê wê biafirênin bin. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê weke aliyekê din ê giring wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina civaknasiyê de wê, di wê rewşê de ku mirov ji aliyê têgîna felsefeyê ve wê hilde li dest wê gelek aliyên ku mirov wê, hilde li dest bê wê werina dîtin. Aliyê fahmkirina civaknasiyê bi felsefeyê ve wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê, bi hizirî wê civaknasiya nava felsefeyê wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê wê di wê de wê xwediyê kifşkariyekê bê. Wê demê weke aliyekê pêşî bi şewayî mirov divê ku aliyê civaknasiya felsefeyê wê di serî de wê ji xwe re wê bikê mijar û wê hinekî li ser wê bisekinê. Ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê a bi aqilê me re wê di serî de wê di destpêkê de wê biafirênê. Di dewama wê de mirov dikarê wê jî wê werênê li ser ziman ku wê civaknasiya nava felsefeya hûnayî wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov li ser dahûrkirina gotinan re wê hinekî li wê bihizirê û wê di wê çawa wê ji jîyanê wê xwediyê temenekê civaknasî bê wê, li vir wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Di roja me de wê, gelek rengên hizirkirinê ên bi felsefeyî ên li civaknasiyê wê hebin. Di wê warê de wê, zêde wê, hevbeşiyek bi zanînî ku mirov wê karibê wê hilde li dest wê nebê. Dibê ku ev nebûna hevbeşiyê wê weke aliyekê din ê temenê hizirkirinê jî wê ji gelek aliyên ve wê baştirin wê biafirênê bê. Wê ji wê aliyê ve jî wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê hilde li dest.

Di warê fahmkirina civaknasiyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, di roja me de wê bi gotina 'her tişt di mejî de

dibê” wê di aslê xwe de wê weke gotineka ku wê ji aliyê mejî ve wê, çendî ku mirov wê karibê wê hinekî ji wê bi fahmkirinê bigihijê hinek encamên bi fêrûzamûnên xwe re lê wê têrê nekê ku mirov bigihijê fahmkirineka giştî a têr di derbarê têngîna civaknasiyê de. Ku mirov bi gotina civaknasiyê re wê hilde li dest wê, di serî de wê ji du aliyan ve wê bi vê aliyê ve girêdayî mirov dikarê wê hilde li dest. Aliyê pêşî wê civaknasiya hundirîn bê. Wê piştê wê ya derveyî bê. Çendî ku wê ya derveyî wê bi pêşveçûnên jîyanê re wê di temen de wê cihbigirê jî lê wê, di aslê xwe de wê, di rewşa pêşketinên hundirîn ên bi keseyetiyê weke xoslet vîn, wêretî û hwd wê, di encama wê de wê, xwediyê bandûrekê bê. Di wê rewşê de wê, rewşên fahmkirina hundirînê wê, tevlihbûyîna mirov a bi ast wê bide diyarkirin. Mirov çendî xwe diavêjê nava jîyanê û jîyandikê, têkiliyê didênê wê, di wê rewşê de wê, bi wê ve wê girêdayî bê. Di rewşa civaknasiyê de wê, di serî de wê, divê ku mirov wê di çerçoveyek fahmkirinê a şenber de wê hizirbikê û wê rêgezên wê yên pêşketinê wan kifş û fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê têkiliya felsefeyê û civaknasiyê wê di wê rewşê de wê li ser esasekê fahmkirinê wê xwe di jîyanê de wê bi kirinê û hwd re wê bide nîşandin.

Di warê felsefeyê de wê, dema ku mirov ji aliyê wê ve wê hilde li dest wê, mirov dikarê bêjê wê felsefe wê temenê fahmkirinê wê biafirênê. Wekî din wê gotin û wateyên wê ji temen ve wê pêşveçûnên di wê de wê karibin bidina diyarkirin. Di wê rewşê de wê, felsefe û civaknasî wê di awayekê wê di nava rewşa jîyanê û jîyankirinê de wê bi wê re wê êdî wê hevdû biafirênin. Têkiliya civaknasiyê wê ji aliyê wê ve wê kifşkirinên wê yên bi aqil re ku wê mirov li wê bihizirê wê, di aslê xwe de wê, giring bê. Li vir em dema ku em, têkiliya nava felsefeyê û civaknasiyê wê hildina li dest wê kîjan aliyê wê giring bê ku mirov di wê navaroka wê têkiliyê de wê weke temen wê hilde li dest? Bêgûman wê jîyan û bi wê re civaknasî wê, bi jîyankirin û kirinên wê re wê, giring û temen wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, çawa wê kifşkirinekê wê li ser hevdû wê bidina çekirin wê bi têkiliya nava wan de wê giring bê ku mirov li ser wê **bisekinê**.

Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê din jî wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirinê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, di serî de wê hilde li dest. Fahmkirina civaknasiyê wê, di serî de wê, weke aliyna giring wê, ji gelek aliyna ve wê mirov dikarê wê hilde li dest. Durkheim wê ji aliyê têngîna têngîna ‘rewîstê’ ve wê bikê ku wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Max Weber wê ji aliyê têngîna çandê ve wê hilde li dest. Di wê warê de

wê, ev wê weke têtîna ku wê di çerçoveya hizirkirinê de wê, mirov dikarê wê, di serî de wê, werênê li ser ziman bin.

Di dewama wê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di fenomolojiya têtîna civaknasi de wê, hizirkirina wê bi aqilî wê dema ku mirov wê bihizirê wê, weke ku wê derûnvan di roja me de wê bikin wê bi tevger, xûy û kirinan re wê bi wê dahûr û şîrovekirina wan re wê bikin ku ew wê fahmbikin. Ji kijan aliyê têtîna ên zanistî ve ku mirov wê hilde li dest wê li rex bi watelêkirinê wê bi wê re wê hanîna li ser ziman bi temen li ser temenekê dîrokî hanîna li ser ziman wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê ev wê xwe bide nîşandin.

Di roja me de wê pergalekî civakî wê pêşketina wan û têtîna di temenê wan de wê bi têtîna felsefeyî bin, zanîna bin, bîrdozîkî û hwd bin wê di wê çerçoveyê de wê rengê kirinê me bi hizirkirinê me re wê bidina nîşandin.

Li vir ji hizirkirinê bi ber kirinê ve em rêyekê hilbijêrên û ankû em ji kirinê bi ber hizirkirinê ve rêyekê hilbijêrên. Dîrok û pêşketinê wê didina nîşandin û fahmkirin ku wê ji kirinê wê bi fêrûazmûnbûyîna mirov re wê hin bi hin wê pêşketina bi aqil wê dem bi dem wê bi pêşketina wê re wê, xwe bide nîşandin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava jîyanê de wê, pêşketina aqil û weyn û rol û kifşkirina wê ya di jîyanê de ku mirov li wê bihizirê wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, mirov diikarê wê bibînê. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman wê rewşa fahmkirina bi aqil wê, di wê çerçoveyê de wê, bi kirinê re wê bibê. Kiirn wê temenê afirandina bi aqil jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina mirov a bi aqil re wê, di rewşa fahmkirina rewşên jîyanî de wê têtîna wê ya bi aqil re wê bi gotinkirinê re wê were dîtin. Bi gotinkirinê wê bi pêşketina me ya bi zimanî re wê, weke temenekê xwe hanîna li ser ziman. Xwe hanîna li ser ziman wê weke xosletekê xwezayî ê zindiyî bê. Di wê çerçoveyê de wê rêyên xwe hanîna li ser ziman wê, pêşî wê, bi zimanî û hwd bê. Piştî wê bi rengên weke bi têtîna û hwd bê. Di wê çerçoveyê de wê ev aliyê wê hevdu wê di fahmkirina me de wê bi temen bikin û temam bikin.

Çerçoveya fahmkirinê wê di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê, bide nîşandin. Di aslê xwe de wê fahmkirina di jîyanê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, di wê rewşê de wê mirov

dikarê wê bi wê re wê werênê li ser ziman. Fahmkirin wê temenê wê, dîtina me ya di jîyanê de a bi hiş wê biafirênê.

Di nava gotinê û wateya wê de hizirkirina li jîyanê wê weke zimanzanîn roja me ku wê bikin bikin. Di wê rewşê de wê təkiliya rewşên jîyanî û gotinê bi hevdû re danîna wê ya bi dager, îmge, pêjn û hwd re wê, weke aliyekê giring ê ku wê were dîtin bê. Di nava gotin û jîyanê de wê, təkiliyek razber wê hebê. Di her rewşên ku me bi gotinê ew şenber kirin wê di aslê xwe de wê, razber jî bin. Wê, di wê rewşê de wê, salixkirina wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê ku ew bi hişê me re bê. Di wê rewşê de wê, ew rewş wê, ji aliyekê din ê jîyanê ve jî wê dema ku mirov li wê binerê wê, karibê bi şewayekê din jî wê fahmbikê. Di heman rewşê de ku wê pênc mirov di heman demê û çerçoveyê de binerin wê bi derfet bê ku ew di serê xwe de bigihijina li hizrên cûda. Wê temenê wê ne tenê wê fahmkirina bi rewşê û fahmkirina bi gotinê û aqil re bê. Wê ji wê zêdetirî wê fêrûazmûn ku me jîyankirina û di xêvê de ew bicihbûna wê ew jî wê weke aliyekê giring ê ku mirov wan dikarê wê di serî de weke aliyekê giring wan fahmbikê bê.

Di wê rewşê de wê, di serî de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa felsefeyê û civaknasiyê wê di aslê xwe de wê, di çerçoveya hizirkirina bi jîyanê a bi aqil û bi wê gihiştina li zanînê û hwd re jî wê weke aliyekê kûr ê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê fahmbikê wê rengê hizirkirinên me wê, çendî ku ew weke hizirkirinna me yên ji kirin, fêrûazmûn û cerbên me yên jîyanî jî bin wê, di wê rengê de wê, weke aliyekê hişmendî wê bi me re wê bi aqilî wê bi gelek pêşketinan re wê bi temen bibê û wê were ser ziman. Di wê rewşê de wê, aqil wê, di aslê xwe de wê rewşa wê, di wê rewşê de wê her timî wê temenê kûrbûnê wê bi xwe re wê bi de çêkirin. Yek wê dem, du wê zanîna wê aqilê û sê wê, çerçoveya wê ya hizrî wê, mirov dikarê wê bi wê re wê, werênê li ser ziman.

Di nava jîyanê de wê, pêvajoyên jîyanê ên jîyankirinê wê çendî ku wê bibin û wê dirêjbibin wê bi wê re wê mirov wê zêdetirî wê bigihijê fêrûazmûn û fahmkirinên wan. Di wê çerçoveyê de wê, hişmendiya civaknasî jî wê bi felsefeyê re ku mirov wê hilde li dest wê temenê hişkirin û fahmkirina me ya ji azmûnên me yên jîyanî wê biafirênê. Wê temenê wê biafirênê ku mirov bi zanînê li dora xwe û kirinên xwe binerê wê biafirênê.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê təkiliya

felsefeyê û jîyanê wê di temen û esasê fahmkirinê de wê, xwe bide nîşandin. Wê di wê çerçoveyê de wê, bi wan pêvajoyên jîyankirinê re jî wê mirov wê xwe bigihênê li hizrên cûda. Hizirkirinên felsefeyî wê, di wê rewşê de wê, di warê fahmkirinên me de wê, temenê me yên di jîyane demên bi aqil de wê biafirênin.

Em li vir wê hinekî wê li wê bihizirin. Dema ku em bahsa gotina felsefeyê û ya civaknasiyê bi hevdû re li wê bihizirin û wê li rex hevdû dênin û bi wan hizirkirin wê bi wê re wê ji aliyê gotina felsefeyê ve bê wê, bi têngîna civaknasi ew çawa dihê fahmkirin wê were ser ziman. Lê ji aliyê gotina civaknasiyê ve bê wê, ew wê çawa wê, bi felsefeyê wê were dîtîn wê, were ser ziman. Li vir wê, berî pêşketina felsefeyê û ankû weke têngnekê felsefeyê aqilê hemdem wê civaknasi wê hebê. Di wê çerçoveyê de wê pêvajoyên jîyane mirov ên bi hevdû re jîyankirinê û bi wê çî bi hevdû re wê bijîn wê ev hemû wê di wê çerçoveyê de wê mijarên fahmkirinê bin. Her rewşên jîyankirinê, dîtînê bi hiş û hwd wê, temenê fahmkirinên me yên bi aqil bin. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa jîyane civakên hemdem wê di wê warê de wê weke aliyekê têngînê felsefeyî û civaknasî ku wê bi awayekê hizrî wê ji gelek aliyên ve wê hilde li dest û wê bikê ku wê fahmbikê û di jîyan û meji de bigihênê li sazûmanak fahmkirinê û jîyankirinê.

Di rewşa jîyane civakî de wê pêvajoyên wê yên jîyankirinê ên bi hevdû re wê weke aliyekê giring ê ku mirov dikarê wê li vir wê hilde li dest bê. Di serî de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina di nava jîyane civakê de wê, weke aliyekê fahmkirinê bê. Wê, di nava wê jîyanê de wê, gelek rengên çûnûhatinê wê hebin. Wê bi hevdû re wê çawa wê bijîn wê dîtina wê ya bi hiş wê hebê. Mirov wê dema ku ew bi hevdû re dijî wê xwe bi tenê wê hîs nekê. Lê dema ku ew bi tenê bê wê xwe bi tenê wê hîsbikê. Hîsa bi tenê wê, weke hîskirineka mirovî a ku ew xwe di nava çerçoveya civakî a komî de wê hizirnekê bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê, bi wê re wê weke aliyekê wê bi wî re wê, xwe bide nîşandin.

Mirov wê, di nava jîyane de wê dema ku ew dijî wê, hin bi hin wê, pêşkeve. Wê, bi aqil wê bibiînê. Wê bi wê re wê, hin bi hin wê, bidest kifşkirinên di jîyanê xwe de wê bikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, bi wê re wê, pêşkeve. Pêşketina mirov wê, bi wê re wê bi aqil û çerçoveya pêşketina wî re wê, bi têngîna keseyetîyê' wê pêşkeve û wê were dîtîn. Keseyet wê, temen û mantiqê wê li ser esasê bixwebûn û gihiştina zanîna derbarê xwe û jîyane xwe û mejuya wê de bê. Di wê çerçoveyê de wê, di

serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman wê, di serî de wê, rewşa fahmkirina keseyetîyê wê di encama pêşketinek demdirêj a bi aqil civakî re wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê keseyet wê weke elementek civakî a ku ew wê aqil û civakbûnê wê di xwe de wê bigihênê li hevdû. Keseyet wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li wê bihizirê wê çerçoveya wê ya temenî wê bi têngîna gotina çandê re wê bi temen bibê. Pêvajoyên jîyankirinê wê, hemû wê di mejiyê keseyetîyê de wê wergerihina li zanîn û hiş. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov diikarê wê werênê li ser ziman ku wê têngîna çandê wê bi wê re wê, pîvan û restên başî û nebaşîyê û hwd wê bixwe re wê biafirênin. Wê, di wê rewşê de wê mirov wê bi wê keseyetîya xwe wê, 'ya rast' çî ya wê bikê ku ew wê bikê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, wateya çandê wê di serî de wê ew bê ku mirov di serî de wê, bi pêvajoyên jîyankirinê wê, fahmbikê û bi wê re wê weke rengekê din ên aqilî bi hiş bigihijê têngîna rastîyê a bi jîyanê re. Wê di wê çerçoveyê de wê têkiliya zanîn û çandî wê di wê çerçoveyê de wê weke têkilyek xort û pêşketî a bi hiş wê, xwe di mejî de wê bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, civaknasî û çand wê, di temenekê de wê bigihijina li hevdû. Wê di wê temenê de wê bi fahmkirinê re wê hişmendiyekê wê bidina me. Di wê hişmendiyê de mirov wê ya rast û ne rast, baş û nebaş û hwd wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, fêrûazmûn çandî wê di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê bi jîyankirina me re wê di wê temenî û çerçoveyê de bin ku mirov çî jîyankiriya û encamên wan jîyankirinan bi qancî û ne qancî wê xwe bi wê re wê bidina nîşandin bin.

Di rewşa fahmkirina civaknasiyê de wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê hinekî li ser rewşên têngînê wê weke çandî û hwd re wê, fahmbikê wê bi wê re wê hingî wê, weke têngînek şubje wê, rengê nerîna li jîyanê wê bi wê re wê hin bi hin wê biafirênê. Di wê rewşê de wê çand wê, di aslê xwe de wê weke bi zanînê ku mirov wê fahmbikê wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, temenê fahmkirinê û rengê wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê wê ye giring wê di serî de wê fahmbikê.

Pêşketina nerînê û bi wê nêrtina li jîyanê û dîtina tiştê bi hiş wê, bi demê re wê temenê hizirkirinê bi pêvajoyên wê yên heta felsefeyê jî wê

biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê, felsefe wê, weke temenekî nerînî ê li jîyanê wê bi xwe re wê biafirênê. Ji aliyê gotina nerîna felsefeyê ve ku mirov bi awayekê realistî a felsefeyî binerê wê weke ku wê bi awayekê nerînî ê objektiv wê xwe bide nîşandin. Di navaroka wê de wê dema ku mirov hinekî din kûr dibê wê bi wê re wê nerînên felsefeyî ên cûda wê derkevina li holê. Minaq nerîna olî wê yek ji wan nerînan bê. Di wê çerçoveyê de wê, piştî wê nerînên felsefeyî ên weke bi îdealismê û metalyalismê û hwd re ku wê pêşkevin wê, nerîna ji wan bin. Ji vê aliyê ve di aslê xwe de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman û wê fahmbikê ku wê pêşketina nerînê wê di wê rewşê de wê, bi cûdahiya wê re wê, were dîtin. Di rewşa têngîna nerînê de wê, di wê çerçoveyê de ku mirov bi têngîna civaknasiyê wê hilde li dest wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê têngîni wê, di wê çerçoveyê de wê, xwe bide nîşandin. Nerîn wê di wê temenê û çerçoveyê de wê temenê hildana li dest, nêzîkbûna me ya bi aqil û ankû hiş û hwd bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ew nerîn wê di nava lapê restên herêkirin û redkirinê de wê xwe di awayekê de wê bide dîyarkirin. Di dewama wê de mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê werênê li ser ziman ku wê temenê fahmkirinê cûda di nava jîyanê de wê hertimî wê hebê. Ev wê weke xosletekê jîyankirinê bê.

Têkiliya nava felsefeyê û civaknasiyê

Têkiliya nava civaknasiyê û felsefeyê wê weke têkiliyek teybet bê. Di nava wê têkiliyê de wê fahmkirin, hiş û têngiştin pêşkeve. Ber vê yekê wê weke aliyekê giring a destpêkê wê têkiliya nava felsefeyê û civaknasiyê wê weke mijarek teybet û giring wê mirov divê ku wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, kîjan alî wê temenê têngiştin û destpêkê bê wê, li vir wê weke aliyekê rêbazî û şêwayî wê di fahmkirinê de wê xwe bide nîşandin. Max Weber wê çendî ku wê, ji aliyê têngîna zanistî ve wê nêz bibê jî lê gelek aliyên ku ew bi wê nêz dibê wê di çerçoveya şertûmercên şenber ên jîyanê de bê. Lê wê, di dawî û girêdane wan de wê, di wê rewşê de wê, ew wê, cûdahiyê di hizirkirina xwe de wê, bide nîşandin. Di rewşa fahmkirina wî de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku ew wê, di wê çerçoveya li ser çandinê re wê, ew hewlbide ku wê temenê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di rewşa têngîna Durkheim a ku ew dikê ku ew weke çerçoveyek zanyarî (‘zanistî’) civaknasiyê û felsefeyê bi têkiliya wan re wê werênê li ser ziman wê, Max Weber wê, di rewşa têkiliya çand û

zanistê de wê ew wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, Max Weber wê nêzîkatîya Durkheim wî ji wî deynbikê û wê di wê çerçoveyê de wê bikê ku ew wê, di temenê fahmkirina xwe de wê bikarbênê û bi wê hizrên xwe werênê li ser ziman ..

Di rewşa têkiliya nava felsefeyê û civaknasiyê de wê, di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov pîrsgirêkê bikê û wê bêjê ku “wê temenekê çawa wê baştirin wê temenê fahmkirinê ê bi aqil biafirênê!?” wê di wê rewşê de wê, mirov diakrê wê bi wê re wê werênê li ser ziman ku wê rewşa hizirkirinê wê, bi awayekê bûjenî wê di temenê fahmkirina me de bi fêrûazmûn wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, pêvajoyên pêşketinê û fahmkirinê wê li ser temenê ku ew pêşdikevin re wê bi wê re wê, xwediyê çerçoveyekê fahmkirinê bê. Di aslê xwe de wê, fahmkirina felsefeyê li nava civaknasiyê ku wê, çerçoveyên kirinî ên civaknasî wê, were kirin temen wê, di wê çerçoveyê de wê, aliyekê têtîgînî ê objektiv wê bide me. Sorokin wê, têtîkiliya civaknasiyê bi çandê re wê têtîgînê wê gotinên temenî wê bi wê re wê bikê ku ew wan werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, hizrên wî di warê têtîgîna civaknasiyê de wê her çendî wê bi awayekê metafîzîkî û ankû ‘empîrîkî’ wê xwediyê temenekê jî bin lê wê, di warê fahmkirina têtîkiliya felsefeyê û civaknasiyê de wê, dikarê weke gotinna temenî ji ji wan sûdbigirê. Lê bi wê re wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov hewlbide ku wê sûdê bigirê jî em, divê ku wê çerçoveyê bi aqilê tişî bikin.

Di aslê xwe de wê rewşa fahmkirinê a têtîkiliya felsefeyê a bi civaknasiyê re wê, li ser temenekê ku mirov wê dijî re bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, felsefe wê, di wê çerçoveyê de wê, weke têtîgîneka fahmkirinê ku mirov di nava wê çerçoveyê de wê hilde li dest wê, hingî wê weke felsefeyek zanînê a civaknasî jî wê karibê pêşketina xwe bide çêkirin.

Felsefeya civaknasîyê wê di warê pêşketina wê de wê, weke temenekê wê, aqilê felsefeyê wê ji xwe re wê, bide çêkirin. Durkheim wê di warê felsefeyê de wê, di aslê xwe de wê, temenê wê bi çerçoveyekê wê werênê li ser ziman. Di wê warê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê felsefe wê, di aslê xwe de wê, çerçoveyek têtîgînî a fahmkirinê ku wê bide çêkirin wê, weke nerînekê wê, di nava wê de wê, xwe bide rûniştandin. Her wusa têtîgîna bi gotina ‘nerînen cûda’ re wê, di wê çerçoveyê de wê xwediyê fahmkirin û rastiyekekê bê. Fahmkirinên felsefeyî wê, di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê di temenê wê de

wê, werênê li ser ziman wê, di nava jîyanê de wê, çawa wê, bên girtin wê ew wê ji aliyê civaknasiyê û piştê pêşketina wê jî wê giringîya wê hebê.

Durkheim wê di felsefeya xwe de wê, zêdeyî ku ew di şîroveyên xwe de piştê xwe dide felsefe û filosofên xwezayê wê, di aslê xwe de wê zêdetirî wê, di wê rengê de wê temenî wê xorttir bikê. Di wê rewşê de wê şîroveyên wî yên li ser 'hebûnê', 'civakê' û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, teybetiyek wan a ku wê di her demê de wê, bale mirov bikişênin wê bi xwe re wê biafirênin.

Di wê rewşê de wê dema ku mirov mijarê weke ku wê durkheim wê bikê ku mirov wê bîrê li ser rewşa fahmkirina civakê, têkiliya civakê û kes, kes û kes, kes û fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê din wê xwe bide dîyarkirin. Di nava çerçoveya têngîna civaknasî de wê Durkheim wê, civakê ji dîtina kes cûdatir weke 'tişteke li dereha' nabîne. Wê, bi wê re wê, nerîna kes û civakê wê çawa wê têkiliyek bi bandûrî wê li hevdu hebê wê di wê warê de wê hinekî li ser wê bisekinê. Kes û civak wê bêgûman wê têkiliyek wan ya giring a afrîner wê hebê. Li vir wê têkiliyê divê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê. Lê li vir wê ev têkilî wê dema ku mirov di wê de kûr dibê wê gelek aliyên komplika ên ku mirov bi wê re kifşbikê mirov rastî wan dihê. Di wê rewşê de wê, rewşa têkiliya civakê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê rewşa civakê wê, ku mirov weke bi kes re wê hilde li dest wê, aliyên din ên têngîna ku wê hebin wê ew jî wê derkevina li holê. Di nava civaknasiya civakî de wê têngînen rêgezî ên weke destûr, zagon, orf, adet, kevneşopî û hwd wê, weke restna dadî ên ku wê li gorî wan bijî bê. Di wê rewşê de wê derketina dervî wan wê weke 'derketina dervî civakê' wê, di demên berê de wê were dîtin û wê ev wê, bi 'nebaşî' wê were pêşwazî kirin. Çerçoveya fahmkirina civakê wê, di wê çerçoveyê de wê, were fahmkirin. Di aslê xwe de wê civak û kes wê dema ku ew hevdu diafirênin wê, pêvajoyên jîyankirinê ên ku ew bi wê re bi hevdu re dibûhûrênin wê temenê têngîna civakî wê biafirênê.

Têngîna civakî ku mirov bi civaknasî û têngiştinî wê li ser temenek fahmkirinê a bi pêvajoyên pêşketinê re wê, bide rûniştandin wê hingî wê çerçoveyek teorîkî û têngîna fahmkirinê wê xwe bi wê re wê bide dîyarkirin. Ev çerçoveya fahmkirinê wê bi pêvajoyên jîyankirinê ên fêrûazmûnê ên ku ew kesê nava civakê ku ew bi wê re bi hevdu re dijîn wê bi wê re wê, were ser ziman. Rewşa civakî wê weke temenkê wê li ser bi hevdu re jîyankirinê bê. Lê ji wê zêdetirî wê, weke ku me li jor li deverekê wê hanî li ser ziman ku mirov weke zindiyekê civaknas bê wê

demê pêwîsta ku mirov wê, rewşê wê ji aliyê wê têngînê ve jî wê hilde li dest. Têkilî wê weke temenekê xwe pêşxistin, zêdebûna civakê û pêşketina keseyetiyê jî bê. Hemû çûnûhatinên di jîyanê de wê, bi wê re wê bina çûnûhatinên bifêrî ên di mejî de. Wê di mejî de wê mirov wê, bi wê re wê, di xwe de wê bigihjê civaknasiyekê. Wê civaknasiya ku ew gihiştîyê wê bi wê re wê, di nava jîyanê de wê, bi wê re wê bijî. Ev hêsta civakî ku wê temenê wê têngîna civaknasiyê wê biafirênê wê, aliyê wê hundirînî ê keseyetî û yê derveyî ê bi komî ku wê gelek kom wê bi hevdû re wê bijîn wê hebê. Hebûna civaknasi wê bi têngînî wê demê wê li vir wê weke gotinek ku mirov wê bi têngînek felsefeyî a civaknasî wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Mirov wê dema ku mirov wî di nava civakê de wî hilde li dest wê, weke aliyekê wê yê ku mirov bi civakê re wê werênê li ser ziman wê hebê. Aliyê din jî wê weke nêvîyê din wê bi wê bixwe re wê, hebê. Di wê rewşê de wê, mirov wê, du nava dualiteya xwe ya û civakê de wê xwediyê têkiliyek afrîner bê. Di wê rewşê de wê dema ku mirov wê bahsa mirov bikê wê, aliyê wî yê civakî wê bi rêgez, zagon, destûr û hwd re wê, temenê dadî û restî wê bo jîyanê wê biafirênê. Ev bendên jîyanê wê hem temenekê 'xweş' ê ku ew di wê de bijî wê biafirênê û hem jî wê temenekê ku ew fahmbikê û bi wê bixwezê ku ew derkeve dervî sînorê wê jî wê ji wî re wê biafirênê. Mereqa mirov a biaqilî û ankû felsefeyî wê li vir wê di pêşketin û fahmkirina mirov de wê xwe bide nîşandin.

Mirov wê, di nava herdû aliyên de wê hertimî wê, herê û werê. Aliyê ew bixwe wê bi keseyet û hebûna wî re bê. Aliyê din jî wê temenê civakî û civaknasi ê wî re bê. Ew temen wê weke temenekê ku wê di nava civakê de wê çend kes wê hebin wê bi nerîna wan wê ji aliyê wan ve wê xwediyê têngîn û fahmkirinek li gorî wan bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê ya ku wê bide dîyarkirin jî wê pêvajoyên jîyanê, fêrûazmûnê ên ku ew bi dîrokê re ku ew jîyanê û bi wê re gihiştina fahmkirin û zanînê bê. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê, her mirov wê ji aliyê xwe ve wê xwe tevî civakê û pêşketina wê bikê wê, ji wê temenê wê sûdbigirê û wê tevîbûyîna xwe wê bikê. Wê di dewama wê de wê, weke aliyekê giring ê jîyanê mirov wê ev wê xwe bide nîşandin.

Di rewşa fahmkirina mirov a ji aliyê wî ve wê, di dema ku ew xwe tevîdikê ew bahsa dîtina xwe dikê û weke ku ew dibînê dikê wê, ji wê aliyê ve wê bikê. Wê ev alî wê, çendî ku wê were ser ziman wê, di giştîya civakê de wê bandûra wê bi pêşketinên nava civakê re wê xwe bidina dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, bi wê re wê civak ku mirov wê weke

çerçoveyek pergâlî wê herêbikê wê, hertimî wê xwediyê temenek xwe dewrûdayimikiirnê bê. Di wê rewşê de wê, weke ku wê, Durkheim wê werênê li ser ziman wê ji aliyekê ve wê, makanismayên zorê ku wê bi destûr, zagon orf, adet û kevneşopîyî ku wê derkevina ber mirov wê, di aslê xwe de wê, aliyekê wê wan ê têtîgînî ê bi fahmkirina wê rengê wê pergâlê re wê hebê. Piştî ew pergâl afirî wê, di aslê xwe de wê, ketina wê ya mirov a hemberê hevdû de wê, bibê. Ber ku wê, ew weke qalibekê ku mirov wê hertimî wê ji xwe re wê dem bi dem wê tang bibînê jî bê. Di wê rewşê de wê, xate pêşketina civakê wê, di aslê xwe de wê, tefkirkirina wê ya bi wê dewrûdayimiya fahmkirina têtîkiliya nava civak û kes de ku me li jor hanî li ser ziman wê hertimî wê derkeve wê dervî wê têtîgîna bi pergâlî a rejimî ku wê biafirê. Wê, têtîgîna pergâlî wê, her demê ku wê çendî wê weke rastiya civaketiyê jî wê were hanîn li ser ziman jî lê wê ji wê dût wê weke têtîgîneka rejimî a ku ew li ser wê dikê ku ew xwe bigihênê tahakûmê û serdestiyê bê. Di wê rewşê de wê rewşên fahmkirinê wê, bi kes û civakê re wê dervî wê civaketiyêa pergâlî wê dem bi dem wê bimênin. Wê, demê wê ew civaketiya pergâlî wê weke ku em di roja me de dibînin wê weke 'qalibekê' wê bixwezê ku ew hemûyan di nava xwe de weke bi rêyên bişavtinê û hwd bikê weke xwe. Wê di wê rewşê de wê, hingî wê, dema ku ew xwe bi bernema dikê di wê çerçoveyê de û digihênê destûr, zagon û hwd wê temenê hatina xwe û kes a hemberî hevdû jî wê bi xwe re wê ji destpêkê ve wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, ew civaketiya pergâlî wê temenê wê weke qariqaturekê wê têtîgîna civakî a bi têtîkiliya nava civak û kes re bê. Lê wê ne xwediyê fahmkirina wê bê. Weke têtîgînek serdest ku wê bidest hizirkirinê kir û pê de wê, hingî wê, kes weke endamê civakê wê di nava sînorê wê de wê weke bêbêhn wê bimênê. Wê nikaribê derkeve dervî xwe û civakê. Wê rêyên xwe xwekuştinê û ankû intiharê û hwd wê, di wê rewşê de wê ew kes wê bi hêsta xwe ya ku ew dixwezê azad bijî re wê 'rasttir' wê bibînê. Di wê rewşê de wê, ev nûqateya fahmkirinê a bi têtîkiliya nava mirov û civakê wê di serî de wê weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin.

Di rewşa pergâlên serdest de ku mirov bahsa wê dikê û di gelek nivîsên xwe de min hanîya li ser ziman wê, di wê çerçoveyê de wê li ser temenekê ne civakî lê ku ew xwe bi rengê civakê dikê bide nîşandin wê werênima li ser ziman.

Têtîkiliya nava kes û civakê wê di aslê xwe de wê weke têtîkiliyek li hevdû hoyandî bê. Çendî ku wê mirov wê di nava civakê de wê weke 'xwe bixwe', 'serbixwe' û hwd wê xwe bibînê û pênasebikê jî wê di

temenê wê rewşê de wê hebûna civakeyî bi nirxên wên wê yên hevpar ên weke ziman û hwd ku ew bi wan dijî wê hebê. Di wê rewşê de wê, rêyên têkiliyê wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê civakî ê stûnî wê di wê pêşketina wê de wê temen biafirênê.

Mirov wê dema ku wê ew wê bi wê re wê bijî wê, çendî ku ew bixwe jî bê û bi serê xwe jî bê û dem bi dem weke ku ew xwe ji nava jîyanê vekişênê û hwd jî lê wê, di aslê xwe de wê, di mejiyê xwe de wê, bi awayekê temenî ê fîzyolojikî wê ew wê bijî. Her pêvajoyên jîyankirinê wê, di mejiyê mirov de di xêva mirov a zindiyî de wê werina qaydkirin. Di dewama wê de wê, ew wê, rewşek civaknasî ku mirov di xwe de bi wê xwe pêşbixê, bijî û bibê xwedî keseyet û hwd wê, biafirênê. Ber vê yekê wê mirov dikarê di dewama wê de bêjê ku wê kes wê çendî ku wê weke bi tenê û bi serê xwe wê bijî lê wê bi civaknasî û derûniya wê re wê, piştî xwe wê bide rist û nirxna giştî ên civakî ku ew bi wan dijî.

Mirov dibê ku ew bi temenî di farqe wê de bê û ankû ne di farqe wê de bê. Lê di aslê xwe de wê dijî. Wê bi xwe re wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê dijî. Di xwe de wê, 'dûnya xwe ya hundirîn' ku mirov bahsa wê dikê wê, di aslê xwe de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê, mirov dikarê wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman.

Pêvajoyên pêşketina mirov ên bi keseyetî ku mirov li dîroka wê binerê wê, di aslê xwe de wê bi wê re wê, ev wê weke aliyekê giring wê bi wê re wê hebê. Mirov ne tenê bi wê re dijî. Bi wê re dihê li dunyayê jî. Dema ku mirov wê dema ku ew ji dayika xwe dibê wê, bi awayekê fîzyolojikî ku ew ji pêşketin û girtina zimanî û hwd re amedeya wê were dunyayê. Wê çerçoveya fahmkiirina rakendî wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê dikarê wê bi wê rengê wê, fahmbikê bê.

Pêşketina kes û civakê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê bi du alî û ankû temenî bê. Wê di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Dema ku Max Weber dibêjê "civaketî dervî mirov weke tiştêkê nîn a, ew bi hebûna mirov re heya" wê, di aslê xwe de wê di wê rewşê de wê tenê wê weke balkişandina li tenê aliyekê bê. Di rewşa Durkheim de jî ku ew wê tenê wê weke zindiyekê civakê û ku wê civaketî wê li ser vîna wî xwedî weyn û kifşkarîyê bê wê, di wê rewşê de wê ew jî wê balê bikişênê tenê li ser aliyekê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Li vir ku em li ser rewşa pêşketina civaketiyê û keseyetiyê re wê hilde li dest wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, weke dualiyetêkê

ku ew bi hevdû re dijîn lê weke ku mirov bi keseyetîyê re dibînê wê hebûna xwe bi serê xwe dixwezê bide nîşandin û dîyarkirin wê, bi awayekê nakokî wê, bi wê re wê weke rastiyeke wê bide nîşandin. Ev nakokiya nava kes û civakê wê di aslê xwe de wê weke nekokiyeke afrîner bê. Wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê kes û civak wê weke du lingên ku ew hevdû temem dikan lê wê xoslet û rengên wan ji hev wê weke ku wê cûdabin wê di awayekê de wê were dîtin.

Mijare kifşkikirina civakê li ser kes û ya kes di pêşketina civakê de wê, weke mijareka ku wê heta roja me wê pirr zêde wê serî li ser wê were wastandin bê. Di wê warê de wê, hizrên ku wê werina ser ziman wê ji aliyekê ve wê, keseyetî û ji aliyekê ve jî wê, car bi car wê civak wê were derxistin li pêş.

Di rewşa têngîna Durkheim de wê, têngîna civakîyê û kes weke endamên wê dihênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, rewşa civakîyê de wê, bi awayekê şenber wê şirovedikê û dihênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, têngîna keseyetîyê wê, di wê rewşê de wê, çendî ku wê ji aliyekê ve wê weke ku ew tabî civakîyê ku ew bijî û bi çerçoveya wê dijî jî lê wê, bi xwe wê weke ku ew xwe bixwe wê, bide nîşandin. Wê bi wê re wê, keseyet û ezîtîya keseyetê wê, hertimî wê, xwe bi ajoyekê wê bide dîyarkirin. Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa civakê wê, di wê rewşê de wê, çawa wê were fahmkirin wê çerçoveya wê, di aslê xwe de wê, ji gelek aliyên ve wê, hevbeşîyek di nerînê de wê, ne afirê. Max Weber wê hinekî wê, ferdîyetîya hegel wê weke ku wê bi awayekê wê, di temenê hizrên xwe de wê, derxê li pêş û wê, di dewama wê de wê, bi awayekê civakîyê di nava çerçoveya têngîna ferdîyetê de wê, bi awayekê fihêtokî wê werênê li ser ziman.

Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê civak wê, di çerçoveyê çendî ku wê kes wê bibê kes û wê pêşkeve û wê bixwe bibê wê li ser wê temenê re wê civak jî wê pêşkeve. Wê di serî de wê weke aliyekê giring mirov divê ku wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa civakê wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê civakîyê wê, di aslê xwe de wê, di rewş û rengên hildana wê ya li dest de wê, temenê pirsgerêkê bi fahmkirina wê re wê xwe bide nîşandin. Her wusa biqasî nêzîkatîyek civakê ku ew bi tememî keseyetîyê tûna dihasibênê û têngînek ferdîyetî û ankû keseyetî ku wê civakîyê jî wê tûna bihasibênê wê, di aslê xwe de wê temenê pirsgerêkên fahmkirinê ên

nava jîyane mirov de wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, rewşa keseyet û civake wê, pêwîstîya fahmkirina ahengekê ku wê carna keseyet û carna jî wê civak wê bi wê derkeve li pêş wê hebê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê pêşketinên felsefeyî û zanîni ên serdemên hemdem wê bidina nişandin ku wê keseyet wê, hertimî wê di nava pêşketineka bi xwe bixwe re de bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê çendî ku wê keseyet wê pêşkeve wê, sazûmana civakî wê bi wê re wê, adilandinên wê bibin û wê pêşveçûnên wê xwe bidina nişandin û diyarkirin. Lê di wê rewşê de wê, civaketî wê, weke temenekê ku wê her dem wê, bi wê xwe li gorî demê adilandina bi çerçoveya jîyane komî re bê.

Felsefeya civakê wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, pirsgirêka wê ya civakî û keseyetî jî wê temenê wê destûr, zagon û hwd ku wê bi pergale rejimê re wê, pêşkeve bê. Di wê rewşê de wê pirsgirêka kifşkirina ji ser ve li binî wê, di temenê wê de wê bi wê rengê wê, weke rengê wê xwe bide nişandin.

Di aslê xwe de wê, têngîna dewlet û netewê wê ji aliyekê ve wê, çendî ku wê li ser reng û restên civakî wê weke ku wê pêşkeve jî lê wê, ji aliyekê ve wê bi rêgezên wê yên bi kifşkirina ji serî ve wê, bi tememî wê ji wê rastiyê wê qût bê. Di wê rewşê de wê, ev rengê pêşketinê û fahmkirinê wê di temenê pirsgirêkên ku em di roja me de weke pirsgirêkên civakî û keseyetî jî di gelek waran de werênina li ser ziman bin. Li vir di aslê xwe de wê, têngîna civaketiyê wê, di wê rewşê de wê, divê ku mirov wê weke têngîn û çerçoveyek cûda wê dikarê wê, werênê li ser ziman. Weke ku wê durkheim wê werênê li ser ziman ku wê, dema ku wê ji jor ve wê kifşkirin wê bibê wê di aslê xwe de wê temenê zora li ser serê keseyetiyê a bi gelek cûrayan wê temenê wê bê afirandin. Di wê rewşê de wê zora ku wê weke 'zora civakî' wê were binavkirin wê temenê wê, di wê çerçoveyê de wê saziyên bi hişmendî ên ku ew bi wê hişmendiyê dikin ku ew li şûnê bihizirin wê biafirênin. Pirsgirêka li şûnê hizirkirin wê weke pirsgirêkek destpêkê wê vîneka ku ew afirî û bi xwe bi hişbûya wê weke red û înkara wê jî bê.

Makanismayên civakî wê, di wê rewşê de wê, dema ku ew mudahale li wê nebin wê bi serê xwe wê, pêşkevin. Têngînên desthilatdariyî wê ti carî wê xweşbînîya wan ji pêşketina xwezayî re wê nebê. Wê ber ku ew di pay serdestî û sehêt de na. Di wê rewşê de wê pirsgirêkên ku ew derdikevin li holê jî wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê xwe bidina diyarkirin. Pirsgirêka fahmkirina mirov û civakê wê, di wê

çerçoveyê de wê, weke pirsgirêkek serdestîyê bê. Di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina keseyetîyê bi nirxên wê re wê dinava civakê de wê, bi zêdeyî wê derkeve li pêş. Durkheim wê, bi zêdeyî wê, têngîna 'civakê' wê weke aliyekê giring wê di nava hizrên xwe de wê derxê li pêş. Beremberê wê, Weber wê, keseyetîyê wê, derxê li pêş. Li gor Weber wê, rewşa civakê wê bo holê rakirina rewşên aloz wê, derxistina li pêş a keseyetîyê wê were li ser ziman.

Di aslê xwe de wê mijare keseyetîyê û kirin û tevgerên wê yên civakê û ankû ne civakê wê, di wê rewşê de wê mirov çawa wê hilde li dest wê, di serî de wê weke aliyekê giring ê li holê wê bimênê. Di wê rewşê de mijare keseyetîyê wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê bi kiryarên 'şubje' re li wê bihizirê wê, di wê rewşê de wê, di nava têngîna 'dîyardeya civakî' a durkheim de wê ew weke aliyekê destlênedayî wê li holê wê bimênê. Di wê rewşê de wê, Durkheim wê bi zêdeyî wê, li ser rewşa civakê a pêşketina wê bi ya objeyî wê bisekinê.

Di wê rewşê de wê, weke kirdeyekê wê derketina li pêş wê, di aslê xwe de wê, keseyet wê, di wê rewşê de wê, çawa wê were fahmkirin wê, weke mijarekê wê li holê wê hê jî wê bimênê. Mijare keseyetîyê wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê li holê wê bimênê. Keseyet wê, di aslê xwe de wê, her demê wê weke kirdeyek bihiş a civakê wê xwediyê rewş û hebûnekê bê di nava pêşketina civakî de. Wê di wê rewşê de wê dema ku mirov mijare keseyetîyê wê hilde li dest wê, mirov wê çawa wê fahmbikê wê, bi serê xwe wê, weke aliyekê giring wê li holê bimênê.

Di wê rewşê de wê, têngîna keseyetîyê wê, di demên hemdem de wê weke 'nirxekê' wê derkeve li pêş. Ev derketina wê ya li pêş wê, li ser rewşa weke 'beremberê civakê' weke 'pêşketinekê' wê were hildan li dest. Di wê rewşê de wê, mirov çawa dikarê keseyetîyê wê fahmbikê. Ji aliyê têngîna Weber ve ku mirov lê binerê wê, keseyet wê ji aliyekê ve wê rast bê ku wê bi pêşketina bi aqil çendî ku wê bibê wê ew derkeve li pêş. Lê ew temenê ku ew li ser wê pêşdikeve û derdikeve li pêş bi civaknasî, derûnî û hwd wê, mirov nikarê wê înkâr bê. Ya ku wê, weke întîbayekê di wê têngîna ferdîyetê û ankû keseyetîyê û derxistina li pêş de wê weke ku wê ji nedîtînê ve wê were jî wê ev bê. Di wê rewşê de wê mijare keseyetîyê wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê keseyet wê təkiliya wê ya bi civakê re wê, bi pêşketina wê ya derûnî, civaknasî û hwd wê bi gelek aliyên din ê weke

wê re wê girêdane wê hebê. Di aslê xwe de wê ya ku wê ji aliyekê ve wê, keseyetîyê wê, weke keseyet wê derkeve li pêş wê, bi keseyetîyê re ew temenê wê ye ku ew li ser wê mazin dibê bê.

Keseyet wê, weke rewşek komplika a jîyanî bê. Wê, gelek element û dîyardeyên ku wê, di pêşketina wê de wê, kifşkar bin wê, hebin. Di wê rewşê de wê rewşa keseyetîyê wê di nava civakê de wê bi wê re wê derkeve li pêş. Keseyet wê, ji aliyekê ve wê di nava civakê de wê bijî û ji aliyê din ve jî wê bixwezê ku ew bixwe û weke xwe ku wî di mejiyê xwe de salixkiriya wê bijî. Di wê çerçoveyê de wê, xwediyê xosletên xwe yên temenî bê.

Di mijare fahmkirina Durkheim a civakê de wê, weke ‘ji gelek koman bi cihêreniya wan pêk tê û bi wan xosletên wan cihêrengiyên ku ew heya’ wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, têgîna civaketîya Durkheim wê di xwe de wê bi awayekê wê cihêrengiyekê wê bihawênê. Wekî din wê, di wê rewşê de wê, li gorî wê jî wê, keseyet wê bi wan xosletan wê hebê.

Di warê fahmkirina Weber de wê, di aslê xwe de wê dema ku mirov hinekî li wê bihizirê wê, weke ku wê hinek pirsgirêk wê, di fahmkirinê de wê, xwe bidina nîşandin. Di wê rewşê de wê, keseyet wê, li ser çî temenê ku ew pêşdikeve û derdikeve li pêş wê, ew zêde ne dîyar bê. Her çendî ku wê di nava hewldana têgînek civakî a zêde ne vekirî de wê werênê li ser ziman jî lê wê, di wê rewşê de wê, di gelek aliyan de wê, weke bêbersiv û ankû ji nedîtî ve were wê di awayekê de wê, bide nîşandin. Têgîna Weber wê di wê rengê şîrovekirina wî de wê çendî ku wê gotina “keseyetîyê” û “azadiyê” wê li rex hevdû wê di wateyek kirdeyî de wê bikarbênê jî lê wê, ji temen ve wê, derî li wê vekirî bê ku ew bi ber pêşketinek zor û otorîter ve herê bê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, dema ku wê keseyet wê, were li sr ziman wê, di wê rewşê de wê li ser çî temenê wê were ser ziman wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, wê werênê li ser ziman.

Ne derxistina li pêş a civaketîyê wê weke ku wê di hin şîroveyên metalyalîsma qaba de wê, weke mirov ji nedîtî ve wê were wê rast bê û ne jî wê weke têgînek îdealistî ku wê mirov wê, bi têgînek bi tenê wê bê derxistin li pêş wê, bê bingeh wê bimênê wê rast bê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, werênê li ser ziman ku wê herdû ali jî wê dem bi dem wê ji nûqteyna ku mirov li berçav bigirê wê dest bi hanîna li ser ziman bikin. Lê di rewşên pêşdîtî û girêdana li dawîyê de wê, hetimî wê, weke

aliyekê nepenî û ankû empîrîkî wê bê hiştin. Ev jî wê, weke aliyekê ku wê, temenê nezelalîyên di fahmkirinê de wê bi xwe re wê bînen li holê bê.

Di fahmkirina civakê de wê, divê ku mirov wê di serî de wê bi awayekê rêbazî wê hilde li dest. Dîrok û pêvajoyên dîrokê, felsefe û zanîna wê ya civakî û hwd wê, weke aliyna ku mirov li ser wan biponijê bê. Di wê rewşê de wê, felsefe wê, mijare wê fahmkirin û derxistina li holê a rastîyê bê. Wê, di pênasekirina fahmkirina wê de wê, ev wê were ser ziman. Ku rastî ev bê wê demê mirov dikarê wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê felsefe wê, di aslê xwe de wê, temenekê fahmkirinê wê karibê biafirênê.

Di warê zanîna epistemolojîkî û ontolojîkî de wê hildana li dest de wê, di serî de wê, weke aliyekê wê di dewama wê de ku mirov wê hilde li dest bê. Di rewşa fahmkirinê de wê, li vir wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê fahmkirina rastîyê wê bi tîgîna hebûnê re wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê ku mirov wê, di serî de wê, bi epistemolojîkî wê gihênê li fahmkirinekê bê.

Di nava jîyane civakê de wê gelek aliyên ku wê werina li ser ziman wê hebin. Wê, di wê rewşê de wê, herkesek wê, di aslê xwe de wê, di nava wê civakê de wê weke qatekê ji wê, ew wê, xwediyê rewşek pêşketinê bê. Her kesek wê, di wê warê de wê xwe bi awayekê bipozisyon bikê. Di rewşa pêşketina pîşeyan û bi wê re wê, weke qatagorizekirinekê di wê rewşê de ku wê pêşkeve wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, di nava wê rewşa jîyanê de wê, ahengekê wê biafirênê. Ew tîgîna 'alozîyê' ku Weber bahsa wê dikê jî ku ew civak bi serê xwe were hiştin û dest ji mudahaleyên li nava wê were hildan li dest wê, di wê serî de wê, ew wê pêşkeve.

Di xwezayê civakê û pêşketina wê de wê, cihê fahmkirina tîgîna aloziyê wê di aslê xwe de wê zêde nebê. Li vir hewce nakê ku mirov zêde teoriyên feleketê pêşbixê. Vajî wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di nava tîgîna serdestîyê û civakê de wê, ew ne levkirina ku ew ew wê weke temenê aloziyê wê Weber wê bahsa wê bikê wê pêşkeve. Li vir jî wê sedema wê ne civaketî û ankû ji nava wê bê ew alozî. Wê sedema wê ya ku ew bi nerînî li wê dihê nerîn ji serî ve wê, ew temenê wê bê.

Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê fahmkirina civakê wê, di wê çerçoveyê de wê, ku mirov ji kîjan aliyê ve wê nêz bibê jî mirov wê nikaribê wê înkâr bikê. Wê di wê rewşê wê ji aliyê civaknasî ve ku mirov hilde li dest û hinekê temenê

fahmkirine pêşbixê wê, di zane min de wê karibê bibê bersiv ji gelek aliyên weke van aliyan ve jî. Pêşî wê mirov dikarê wê bêjê ku mirov wê weke zindiyekê civaknas bê. Xosletên wê ku mirov wê fahmbikê wê, bi hemzayend û cûreyê xwe re wê hertimî wê di nava hewldan û xwestina têkiliyê de bê. Ev wê, weke xosletna tabî bin. Wê di wê rewşê de wê, ber vê yekê wê axiftina bi hevdû re, têkiliyên civaknasî, zayendî û hwd ku ew bi hevdû re dibênin û rewşên weke dîtina hevdû wê, ne tenê wê weke dîtina bin. Wê ji wê zêdetirî wê weke ku mirov herê ber neynikekê û li wê binerê û xwe di wê de bibênê ji wê haz bi başî û nebaşî bigirê wê, rewşek bê.

Di rewşa fahmkirina bi civaknasî de wê element û dîyardeyên ku wê derkevîna li pêş wê bi epistemolojîkî û ontolojîkî wê temenekê fahmkirinê wê di wê warê de wê derxina li holê. Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, di nava hemû zindiyên de ku mirov bi biolojîkî jî li wê binerê wê xosletên wan yê bi cûreyî ku ew bi hevdû re na û şewayek têkiliyê di nava wan de heya wê, hebê. Di nava mirov de wê di dema aqil û berî dema aqil de jî wê ev wê hebê.

Têkiliya nava zindiyên wê weke rewşek şenber a ku mirov wê, di serî de wê bikirpênê bê. Di dewama wê de wê, ew têkiliya civaknasî wê, weke aliyekê din ê jîyanî wê xwe bînin li ser ziman. Mirov wê, di nava wê têkiliya civaknasî de wê, xwe bînin ser ziman. Di nava civakê de wê, keseyetîya mirov a civakî û civaknasî wê hebê. Wê, xosletên wan wê, bi hevdû re wê di pêşketina mirov re wê hevdû temembikin. Civaknasî wê, di warê fahmkirina jîyanê de wê rewst û rêgezên wê, bide kifşkirin. Di wê warê de wê civaknasî wê, di aslê xwe de wê giring bê ku mirov wê, di serî de wê, fahmbikê bê.

Weke aliyekê din wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê civaknasî wê, di rewşa fahmkirinê de wê, weke ku wê Durkheim jî wê nêz bibê wê, epistemolojîkî û ontolojîkî wê di çerçoveyek *normativ* de wê, hilde li dest. Weber wê, bi awayekê *ideografîyî* wê hilde li dest.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di nava jîyane civaknasîyê de wê, di serî de wê, têgîna armancê wê di aslê xwe de wê, ne weke têgînek ku wê were kifşkirin bê. Wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê di fahmkirinê de wê, di çerçoveya ahenge jîyanê û domandina wê de wê, bi awayekê xwezayî wê, rengê wê xwe bide nîşandin. Ev wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di wê warê de mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê mirov di nava jîyanê de wê pêvajoyên pêşketinê wê bijî. Wê her pêvajoyên ku ew

hatina jînkirn wê weke bîrkinê wê çerçoveyek şenber a episemolojikî jî wê bi civaknasî wê biafirênin. Di wê warê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, salixkirin û fahmkirin wê weke aliyekê giring wê di wê rewşê de wê, xwe bide nîşandin. Di rewşa wê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa jîyane civakê wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, di rewşa hizirkirina li keseyetîyê û ankû rewşên civakî ên bi wê re de wê weke ku Weber wê bihizirê mirov nikarê bahsa têgîna “tîpê saf” û hwd bikê. Wê di wê rewşê de wê, ev wê, dema ku mirov li mejiyê li pişt van gotinên bi wê rengê bihizirê wê, weke encama wê wê fahmkirinê demên piştî şerê cihanê ê li almanya heta demên şerê cihanê ê duyem mirov dikarê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina civakê û keseyetîyê de wê, civaknasî wê, weke aliyekê salixkirinê û bi temenkirinê wê were dîtin. Di wê rewşê de em, divê ku civaknasiyê wê bi têgînek felsefeyî wê, hilde li dest. Di aslê xwe de wê, di nava têgîna Weber û ya Durkheim de wê, ew nêzîkatîya felsefeyî wê, di nêzîkatî û hildana wan a li dest jî de wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê werênê ku wê rewşa fahmkirina civakê wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide nîşandin.

Di nava civakê de wê, di wê rewşê de wê, ku mirov wê li wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê, civaknasî wê bi felsefeyek çawa wê mirov dikarê wê, di serî de wê fahmbikê. Bêgûman wê li vir wê, fahmkirina felsefeya civaknasiyê wê, li vir wê gelek aliyên wê yên ku ew di roja me de bi wê dihê salixkirin û hanîna li ser ziman ku wê bibê wê bibê. Li vir di serî de wê, di awayekê felsefeya kirinê de mirov divê ku wê, li ser şertûmercên şenber ên li heyî re wê bi dahûrkirineka fakirinê wê hilde li dest û wê fahmbikê wê werênê li ser ziman. Weke ku wê cih bi cih wê, Durkheim jî wê bikê wê, bi emprîkî ku wê bikê ku wê regekê hizirkirinê wê bide nîşandin wê, ew wê, di wê warê de wê, di fahmkirinê de wê encamên wê cûda wê bi xwe re wê werênê li holê.

Li vir wê weke pîrsek giring wê xwe bide nîşandin wê derketina destpêkî wê civaknasî wê, ji kîjan nûqteyê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke ku wê Weber wê bikê ku mirov têgîna çandê wê bikê bin û jî wê gavavêtinê bikê wê ne şaş bê. Lê ev wê hinek nûansên epistemolojikî ên giring wê di fahmkirina wê de wê bi giringî wê çawa hebin ew wê weke aliyekê temenî û bingihî wê xwe bide

nîşandin. Di wê rewşê de wê, rewşa şîrovekirina çandê û fahmkirina wê, di alsê xwe de wê, weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin. Çand wê, hemû berhevîya jîyane mirov a ku ew bi xwe, hewidora xwe û komî û ankş civakî û hwd jîya ya wê di wê de hebê. Wê di wê de wê, her wusa wê biawayekê salixkirin wê di wê de wê dîyar bê. Di wê rewşê de wê, çand wê, bi awayekê rast û başw kirina temen wê di temenê nêzîkatîyek rexnegir wê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Durkheim wê di awayekê kevneşop û normativ de wê bihizirê. Wê ya ku ew “heya” û ya ku ew “divê ku ew hebê” wê dema ku ew wan dihênê li ser ziman wê pirrekê wê di nava wan de wê bi zêhnî û mantiqî wê dênê. Lê Weber wê, di nava hewldana fahmkirineka bi mantiqî de bê. Wê, di wê rewşê de wê, ew wê, bikê ku wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê ya ku ew ‘heya’ û ya ew ‘divê ku ew hebê’ wê, di aslê xwe de wê, mirov dema ku wê li wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê bêhna têgînek hîyararşikî a îdealîstî wê ji wê were. Di wê rewşê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirina rewşê de wê, di vê çerçoveyê de wê, dema ku mirov hinekî li ser mijarê dihizirê û di wê de hin bi hin mirov kûr dibê wê mirov dibê ku wê rêbaz û ankû metodolojî wê weke aliyekê giring ê mijarê wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, Nêzîkatîya Durkheim a civaketîyî wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, dúbare wê bibîrbikê. Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirina civaketîyê wê di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, di wê çerçoveyê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Di nava têkiliya civakî de wê demê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa fahmkirina durkheim a bi têgîna “dîyardeyîya civakî” wê, weke argûmanaka civaknasiya wî di wê rewşê de wê, xwe bide nîşandin. Lê vajî wê ku mirov li şûna têgîna keseyetîyê derxê li pêş wê, bi wê re wê têgîna kirina civakî wê weke argûmanê wê weke ku mirov bi Weber re wê dibînê wê derkeve li pêş. Di herdû civaknasiyan de jî wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê bi encamî wê aliyên ku wê pêwîstîya fahmkirina wan û ji wan derbaskirina wan wê hebê. Di wê rewşê de wê, Her civaknasvan jî wê di nava şertûşmercên demên xwe de wê hizrên xwe wê werênina li ser ziman. Di wê rewşê de wê, ji wê sînorê fahmkirineka ku ew heyî derbas nebin. Durkheim di nava hewldana wê fahmkirinê û derbaskirinê de ya. Lê di wê rewşê de wê. ji sînorê fahmkirina dema xwe wê derbas nebê.

Di wê rewşa fahmkirinê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê di serî de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa civaknasî de wê, Durkheim wê temenê xwe bi têtîgînên weke 'îşlev' û 'sedemê' re wê werênê li ser ziman. Weber wê bi 'fahmkirin' û 'vegötina sedemî' re wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, keseyetperezîya Weber wê, di wê rewşê de wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin.

Di aslê xwe de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di wê rewşê de wê civakek wê, dema ku mirov di çerçoveya civaknasîya wê de wê, hilde li dest mirov nikarê wê bi qat bi qat wê ji hevdû cûda wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di rewşa civaknasîya civakê de wê, ez dikarim bêjim ku wê hemû aliyên wê yên bi fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, mirov nikarê wê tenê bi têtîgek armancî wê fahmbikê. BI têtîgek epistemolojîkî û li rex wê armanca jîyanê bi fahmkiirna wê re wê bicihkirinê û ankû bi wê fahmkirinê re wê mirov dikarê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê civaknasî wê, di wê rewşê de wê, di nava wê de wê her rewşên ku ew rû didin wê, hem bi serê xwe wê pêwîstîya fahmkirina wan wê hebê û hem jî wê ji aliyekê din ê şûbjeî bi armancê re wê mirov dikarê wê fahmbikê. Lê di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, civaknasî wê, di nava wê de wê, hemû rewşên wê yên jîyanî wê bi hevdû ve girêdayî bin. Wê, di wê rewşê de wê, dîyalektîka civaknasîya civakê wê hikmeê wê di aslê xwe de wê bi pêşketin û pêşveçûna wê re wê, xwe li jîyanê wê serdest biikê. Di wê rewşê de wê, têtîgîna sedem û encamê wê di aslê xwe de wê ji aliyekê ve wê şûbjektîv bin. Mirov dikarê dervî wan bihizirê. Lê li vir wê ya giring wê ew bê ku mirov wê dema ku bi wan hizirkir wê hingî wê, têtîgîna îşlevê û sedemê wê bi awayekê xwezayî wê, ji temen ve wê, xswediyê kifşkirinekê bê. Wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Civaknasîya Weber jî û ya Durkheim jî wê di temenê xwe de wê, bi têtîgîna *şipartekê* wê bihizirê. Ber vê yekê wê, xwe di nava wê sînorê xwe de wê bikê ku ew bigihijê fahmkirin û çerçoveyek civaknasî a fahmkirinê.

Civaknasî ku ez wê weke zanistekê wê hizirbikim û wê bikim ku wê werênîma li ser ziman ez di serî de wê di awayekê objektîv de wê, di serî de wê divê ku wê fahmbikim. Heta ku wê ev çerçoveya objektîvî ku ez qast dikim ku ez bi wê dervî têtîgîna sedem û encamê jî wê karibim fahm

bikim. Wê, hingî wê weke aliyekê giring ê wê di rewşa fahmkiirnê de wê karibê encamekê bi xwe re bide min bi derxistina li têgihîştinê.

Li vir wê, di serî de wê, ez dikarim wê di serî de wê werênima li ser ziman ku wê civaknasî wê, di aslê xwe de wê, di navaroka wê de ew rewşên jîyanî ku ew bi çûnûhatin û hwd dibin wê, di wê rewşê de mirov divê ku wan di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, fahmbikê. Di rewşa têgîna civakî a xwezayî de wê, ew lêgerînên îşlevî, sedemî û armancî wê, bi awayekê dîyarker wê nebin û ne li pêşbin. Lê di nava têgînek civakî a netewî de wê ew wê weke sipartek wê hebin. Di wê rewşê de wê, ev têgîna civaknasiyê wê, bi wê re fahmkirina civaknasiya civaka xwezayî jî wê di aslê xwe de wê hinekî zor bê. Heta ku wê ji gelek aliyan ve wê, temenê nedîtina rastiyê jî wê karibê biafirênê.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê civak wê, di wê rewşê de wê, wê, weke rewşek fîzyolojikî a jîyanî bê. Wê ber ku ew hebê wê jîyan wê hebê û wê bi rêve biçê. Wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke destpêkê wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, encamên civaknasi jî ên ku em bi wê bihizirin wê şenber û li berçav bin. Wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê hebûna civaknasiyê wê weke aliyekê giring wê, xwe di wê rewşê de wê, bide nîşandin. Fahmkirina civaknasî wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê hilde li dest. Li vir wê, fahmkirina civaknasiyê bi felsefeyê wê ne tenê wê weke aliyekê têr bê. Bi wê re wê, civaknasiyê wê di nava şertûmercên wê de wê bi felsefeya wê ya epistemolojikî û ontolojikî wê di serî de wê weke aliyekê şenber wê mirov hilde li dest. Tişt ku ew rûda ew heya. Li ser wê rêgezê re mirov dikarê wê li wê bihizirê û wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di nava civaknasiyê de wê her xûy û tevger ku ew hatin pêşxistin wê fahmkirina wê di serî de wê mirov dikarê wê bi çî rengê wê bi wate bikê wê di serî de wê bikê. Li vir wê fahmkirina sedemî û hwd wê, tenê wê weke hinek darazên me wê li holê wê bimênin. Di wê rewşê de wê, ew jî wê, weke şîroveyek ku wê di wê çerçoveyê de ku ew bi wê hat kirin wê ew wê, rengê wê weke ku ew li wê dihê hizirkirin wê bê dayîn dîyarkirin û nîşandin. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, di serî de wê, çerçoveya wê di nava sînorê wê de wê dema ku mirov wê hizirkir wê, wê kirin wê, pêşî bi xwe re û piştê wê bi daraza me ya bi sedem û encamî re wê ew wê, were fahmkirin.

Di rewşa fahmkirinê de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê li vir mirov dikarê wê fahmbikê ku wê rewşa fahmkirinê wê di nava wê çerçoveya civaknasî de wê weke rewşek epistemolojikî wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, ev epistemolojiya civaknasî wê temenê fahmkiirênê felsefeyî û hwd jî wê biafirênê

Civaknasî û di nava wê de fahmkirina bi felsefeyê û dîrok

Di nava rewşa civaknasîyê de wê, felsefe wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke aliyekê giring wê pêşî wê çawa wê fahmbikê wê, li ser wan bisekinê. Nirxên têngîhiştinî ên civakî weke çand, ol, wêja, hûner û hwd wê, çawa wê werina fahmkirin wê weke mijara fahmkirinê a felsefeyê bin. Di wê rewşê de wê, têngîhiştina civaknasîyê û felsefeyê wê, di nava hevdû de wê, weke rêgeza pêşî wê li ser esasê fahmkirin, salixkirinê û hanîna li ser ziman bê. Di wê rewşê de wê, fahmkirina navaroka civaknasîyê wê, di aslê xwe de wê, li ser temenê wê, weke aliyekê giring ê wê bê. Di wê warê de wê dema ku mirov bahsa rewşa civaknasî û felsefeyê bikê wê rengên hizirkirinê ên weke dîrokê û hwd jî wê weke aliyna giring ên temenî wê, xwe bidina nîşandin. Di wê rewşê de wê, dîrok wê weke aliyekê temenî ê fahmkirinê wê hebê.

Di mijare fahmkirina dîrokê de wê, dîrok wê weke çerçoveyek fahmkirinê a ku mirov wê dikarê wê, di serî de wê li ser esasê çerçoveya rûdayîna civakê wê, fahmbikê. Her civaketî û bi wê re mirov wê xwediyê dîroka xwe bê. Wê, bi wê dîrokê re wê, xwediyê jîyaneka ku ew jîyayî bê. Wê, di wê rewşê de wê, dîrok wê, weke ya ku ew hatî 'dî'tin bê. Di wê rewşê de wê, dîrok wê, weke aliyekê temenî ê fahmkirinê bê.

Pêvajoyên jîyankirinê ên bi dêrokê re wê bi mejuya wê re wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê xwe bide dîyarkirin.

Felsefe wê, weke erka wê ya pêşî wê fahmkirin bê. Wê rewşên jîyankirî ên civaknasî wê, wan salixbikê û wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, felsefe wê, di nava civaknasîyê de wê, weke têngîneka fahmkirinê û pêşxistina wê xwediyê wate û têngîhiştinekê bê. Di nava felsefeyê de wê, ev wê weke aliyekê giring wê mirov mirov dikarê wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Dema ku mirov bi dîrokê re wê hilde li dest wê, civaketîya ku em bahsa wê dikin wê bi civaknasiya xwe re wê, xwediyê pêvajoyên jîyankirinê ên li dûv hevdû bê. Ev jî dîrok a. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, pêvajoyên jîyankirinê wê, li şûn xwe wê, pêvajoyek tişî fêrên jîyankirî

wê, bihêlê. Wê gelek azmûnên ku ew hatina pêşxistin wê di xwe de wê bihawênê. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, bi pêvajoyên xwe re wê, xwediyê wê temenê fahmkirinê bê.

Di nava civaknasîyê de wê dema ku wê rêz wre fahmkirinê wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê bi felsefeyê û hwd re wê, şêwa û rengê hildana li dest bi rêbazî wê, di aslê xwe de wê bi awayekê giringî wê derkeve li pêş. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring ê temenî wê werênê li ser ziman.

Rêbaz û ankû metodoloji wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê din ê giring ê vê mijarê bê. Di serî de wê, şêwayê hildana li dest û salixkirinê wê, weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin. Nêzîkatî wê, di wê rewşê de wê, temenê hildana li dest a ji wê demê û pê de jî wê bi xwe re wê biafirênê. Wê bi wê re ev wê, weke aliyekê giring wê were dîtîn.

Dema ku mirov li ser civaknasîyê dihizirê wê di serî de wê mirov dibînê ku wê Rêbaz û ankû metodoloji wê weke aliyekê giring wê di temenê fahmkirina wê de wê derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê, weke zanînek bi çerçoveyî hildana li dest a civaknasîyê wê, di aslê xwe wê aliyekê wê Rêbaz û ankû metodoloji wê biafirênê.

Di çerçoveya wê têkiliya nava rêbazê û fahmkirina civaknasîyê de wê dîrok wê weke têgihiştinekê wê derkeve li pêş. Civaknasî wê civaknasîyê wê, bi gotinên gelemper û giştî wê, bi çerçoveyek fahmkirinê wê bikê ku wê bîrê li ser ziman. Dîrok jî wê, bi salixkirinên wê yên bi pêşketin, rengê pêşketin û pêvajoyên wê re wê bikê ku wan fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Dîrok û civaknasî wê, di aslê xwe de wê çendî wê di nerînê de wê weke ku wê ji hevdû dîr wê werina dîtîn lê wê, di şêwayê hildana li dest û fahmkirinê de wê, nêzî hevdû bin. Di wê rewşê de wê, di warê fahmkirina çerçoveya civaknasîyê de wê, dîrok wê, weke aliyekê temenî ê fahmkirinê wê mirov dikarê wê, di serî de wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Li ser bûyarên dîrokê lêkolînên civaknasî wê, di nava dîrokê de wê, bi rengê pêşketina civakê û hwd re wê, temenekê fahmkirinê ê giştî û teybet wê bide nîşandin.

Di çerçoveya fahmkirina dîrok û civaknasîyê bi hevdû re wê, demê di çerçoveya mijare me de em, dikarin gotina *dîroka civaknasîyê* wê, weke gotinekê wê pêşbixê û navaroka wê tişî bikê. Dîrok wê, temenekê fahmkirinê wê bo fahmkirina civaknasîyê wê bide çêkirin. Civaknas wê weke temenekê fahmkirinê dikarê wê, hilde li dest û ankû ji wê sûdbigirê. Di wê rewşê de wê, di fahmkirinê de wê bigihijê temenekê. Di

wê rewşê de wê, dîroka civaknasiyê wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê, fahmkirina dîrokê û civaknasiyê wê di nava wan de wê xîzkirinek wê bi rengê fahmkirinê wê hebê. Di wê sînorê de wê hevdû wê biafirênin. Lê her timê jî wê, dîrok û civaknasî wê, weke du rewşên zanînê ên ku ew bi hevdû re ku wê hebin bin.

Di rewşa fahmkirinê de wê, dîroka civaknasiyê wê mijaren di nava sînorê mekan û demê de wê, pêvajoyên pêşketinên civakî ku ew bûna wê, pirs pirsîna li wan, di nava pêvajoyên dîrokê de hildan li dest û dahûrkirinekê li ser wê temenê bi wê re bi hemû argûmanên wê re wê pêşxistin wê weke aliyekê fahmkirina dîroka civaknasiyê jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, dîrok wê, di rewşa civaknasiyê de wê bi civaknasî bibê û wê were fahmkirin. Di rewşa fahmkirina dîroka civaknasiyê de wê weke qadaka fahmkirinê de wê sînorê wê weke sînorekê dîtbar ê civaknasiyê bê.

Civaknasî wê weke aliyekê fahmkirinê wê di serî de wê hebûna civakê wê bi hemû aliyên wê re wê ji xwe re wê bikê mijar û wê hilde li dest. Di serî de wê civaknasî wê, civakê û hemû beşên wê bi hemû aliyên wê re wê bikê ku wan fahmbikê û wan dahûrbikê. Di wê rewşê de wê, civaknasî ku ew xwe bi têgihîştinek civakî wê, li pêşîya civakê wê, dênê û ji wê re wê bikê temen. Mirov wê weke zindiyekê civaknas bê. Wê, bi wê têgînê wê mirov wê, di nava rewşên civaknasî de wê, pêwîstbê ku ew bijî û xwe werênê li ser ziman. Pêwîstîya xwe bi civaknasî hanîna li ser ziman wê weke pêwîstîyeka civaknasî a her zindiyê bê. Di wê rewşê de wê, ji aliyê mirov û aqilê mirov ê pêşketî ve wê mirov dikarê wê bi hişmendiyekê wê bi temen bikê û wê werênê li ser ziman. Lê civaknasî jî wê zêdetirî wê weke aliyekê fîzyolojikî wê bi hemû zindiyên re wê bi temenekê ajoyî û hwd de wê xwediyê temenekê heyînî û hebûnî bê.

Di wê rewşê de wê, her zindî wê, li gorî xoslet û teybetmendiyên xwe wê xwediyê temenê têkilidanîna bê. Têkî wê, di serî de wê bi ziman, zayendî, hêstî, aqilî û hwd wê bibê. Di wê çerçoveyê de wê têkiliya van aliyên û aliyên din ên weke wan wê bi hevdû re wê, di çerçoveya hebûna fîzyolojikî a zindîyî de wê bi hevdû re wê hebê.

Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê di dewama wê de wê werênê li ser ziman ku wê rewşa jîyane zindîyî wê, di nava wê rewşa cûreyên têkiliyan ên weke bi ziman, zayendî, hêstî, aqilî û hwd ku mirov hilde li dest wê, bi wê re wê aliyekê din ê rewşê ku

mirov fahmbikê wê civaketî bê. Di wê rewşê de wê, demê wê her zindî wê, di nava jîyane xwe de wê xwediyê rewşek bihevdûre jîyankirinê bê. Di serî de wê mirov dikarê bo mirov wê bi têgîna civakbûnê re wê werênê li ser ziman. Weke aliyê ku mirov hanî li ser ziman ku wê her mirov wê zindiyekê civaknas bê' wê, di aslê xwe de wê mirov dikarê wê ji aliyê têgîna civakê re wê bi wê re wê, werênê li ser ziman ku wê her zindî wê civakî jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe bi wê re wê, bide nîşandin.

Li ser wê temenê civaketîyê wê mirov wê, di nava jîyane xwe de wê, bijî. Wê, rewşa civaketîyê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring bê. Mirov piştî ku ew bi aqil bû û pê de wê hin bi hin wê j nava xwezaye zindiyên wê qût bibê. Wê weke ku wê beyenîbûnekê wê di wê temenê de wê di nava xwe û wê xwezayê de wê bijî. Piştî wê, di aslê xwe de wê, ev beyenîbûn ku wê mirov ji aliyê têgîna civaknasîyê ve wê hilde li dest wê weke ku wê weke xosletekê pêşketina mirov jî wê, xwe bide nîşandin. Civaknasî wê, di nava civakê de wê, di serî de wê, temenê hevdû fahmkirinê, têkilîdanînê û hevdû dîtinê a bi zindiyî û hişmendî wê biafirênê. Wê, ji aliyê wê ve wê ev wê weke pêwîstîyên wê yên ku ew werênê li cih bê. Di wê çerçoveyê de wê, gihandina li hevdû ankû bi hevdû dana naskirinê a mirov bi mirov, kom bi kom, civak bi civak û hwd wê, bi wê re wê, temenê wê beyenîbûyîya li ser esasê hevdû nenaskirinê ku wê hebê wê ji holê rabikê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê kifşbikê ku wê civaknasî wê erka wê di serî de wê ew bê ku ew temenekê hişmendî ê jîyanê wê ku ew ji aliyê civakê ve bê wê bi civakî bi afirênê û ku ew ji aliyê keseyet û ankû ferdîyetê ve bê wê, bi wê re wê biafirênê bê. Mijara civaknasîyê wê, di wê rewşê de wê, weke mijarek kûr bê. Di aslê xwe de wê, mijare civaknasîyê wê weke mijarek giştî a ku wê di her demê de wê pêwîstîya jinûve fahmkirinê bi wê re wê hebê. Bi civakî wê bi herîkîna dîrokê re gihiştina fahmkirinaka dîrokî û bi bereya firehiya demî a civakê bi hemû cihêrengên wê re hevnasîn û hwd wê, weke aliyekê fahmkîrna civaknasîyê bê. Wê, di wê rengê de wê, dîrok wê weke beşek ji fahmkirina wê xwe bide nîşandin.

Di wê warê de wê, civaknasî wê, di serî de wê, rewşê bi çerçoveya wê re wê, divê ku wê li ser temenê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman wê, li rewş, jîyankirin û pêvajoyên wê yên jîyankirinê ve girêdayî wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Dema ku mirov wê civakê bi civaknasî wê fahmbikê wê mirov nikaribê wê ji temenê wê yê dîrokê,

rengên wê yên hizirkirinê ên berê, pêvajoyên wê yên pêşketinê û hwd cûda wê hilde li dest û wê fahmbikê. Wê ev wê weke aliyana giring ê fahmkirina civakî bê. Bi teorîkî wê civaknasî wê, di serî de wê çerçoveyek civakî ku wê civak wê bi wê were fahmkirin û naskirin wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, bi wê re wê, temenê wê bi wê rengê wê bikê ku wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, di serî de wê, rêyên fahmkirinê wê weke felsefeyê û hwd wê bikarbênê. Wê, weke felsefeyekê wê di serî de wê xwe di xwe de wê kifşbikê û wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê, bi temenê wê yê dîrokê re wê bi wê re wê werênê li ser ziman.

Dîrok wê, bi civaknasîyê û temenê wê re wê, di her demê de wê weke aliyekê giring wê, hebê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, dîrok û civaknasî wê, têkiliya nava wan wê, bi rewşa pêşxistina fahmkirinê de bê. Lê li vir wê dema ku mirov dîrok tevî mijarêkir û bi wê re wê kir ku wê fahmbikê wê hingî wê rêbaz wê weke aliyekê giring wê derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê biqasî ku wê li ser kîjan temenê wê were hildan li dest wê giring bê wê wilqasî jî wê, bi wê re wê giring bê ku mirov wê, çawa wê binerînekê wê bigihijênê li fahmkirine.

Mijare civaknasîyê wê, di serî de wê, dema ku wê, ji jor ve ew hat kifşkirin wê, di serî de wê, hingî wê temenê ku ew pêşdikeve wê zêde wê giringîya wê nebê û ankû wê newê dîtin. Wê, di wê rewşê de wê, ya giring wê ew bê ku wê çawa wê çerçoveya wê bi teorîkî ew hatiya kifşkirin û bi wê ew dihê dayîn *pêşxistin* wê, xwe bide nîşandin. Ku gotina pêşxistinê ew derket li pêş di nava fahmkirinê de wê hingî wê, mijare vînê wê ji temen ve wê, weke aliyekê bi pirsgirêk jî wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê di nava civaknasîyê de wê aliyê derûnî ku wê weke temenekê fahmkirinê ê li ser xûyan û bi salixkirina tevgeran û hwd re wê, were ser ziman wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê fahmkirinê wê xwe bide nîşandin. Wê hingî wê, di nava çerçoveya civaknasîyê, derûnî û dîrokê de wê, qalibên xûyî û hwd ku wê werina danîn li pêşîya mirov ku ew bi wan bijî wê, di wê rewşê de wê, bibê. Wê, êdî wê, di wê rewşê de wê, weke xwe bi şekilbûyîn ji wê zêdetirî wê, bi awayekê hatina bişekilkirin û ankû bi awakirin wê zêdetirî wê derkeve li pêş.

Mirov di nava navenda ku ew di wê de dijî wê, gelek tiştan wê hertimî wê ji wê bigirê. Wê xûya ji wê bigirê. Wê hizran wê ji wê bigirê. Wê weke wan wê gelek tiştên din wê bigirê. Wê, di nava wê girtinê de wê, bi

wan girtinan wê gûharînan jî wê bi xwe re wê bide çêkirin. Wê, di wê rewşê de wê, ev gûharîn wê di awayê xwe weke wê navendê kirin û ankû weke wê hatina kirin wê bibê. Di wê rewşê de wê, rewşa keseyetîyê wê bi gûharînên ku ew bi wê bû re wê, ji ya dema berê ku ew bi wê hebûya wê hin bi hin wê beyneîbûn wê bi wê re wê pêşkeve û wê bi wê ji wê dûrkeve. Wê, di wê rewşê de wê, derûnîya giştî wê bi serwerîya wê re wê, gûharînên ku wê di xwe de dana çêkirin wê bi wê re wê êdî wê di nava wê jîyane ku ew di wê de weke 'angejebûya' wê bijî.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov ji vê aliyê ve wê mirov mijarê hilde li dest wê, bi awayekê xwezayî wê mijare azadîyê û ne azadîyê wê bi awayekê xwezayî wê xwe bide nîşandin. Wê demê wê bi fêrbûn û alimandinên ku ew bi wê bûya re wê, ew wê, li rewşek hoyandî wê, weke ku ew hatiya fêrkirin wê weke ku wê pêwîstbê ku ew bijî. Di wê rewşê de wê, êdî wê bahsa keseyetek bi serê xwe û bi vîn wê newê kirin. Di wê rewşê de wê, rewşa keseyetîyê û fahmkirina wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring ê civaknasîyê wê xwe bide nîşandin. Mijare civaknasîya giştî û ya keseyetî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê din wê derkeve li pêş. Civaknasîya giştî wê civaknasîya komî bê. Wê, bi wê her mirov wê xwe weke aîdî komekê û girseyekê wê bibînê. Wê aîdî nirxekê û çandekê wê bibînê. Wê bi wê re wê, bi wê re wê xwe bi hêz, şanaz, baxtewar û hwd wê hîsbikê. Di dewama wê de wê, çendî ku ew bi wê re bê wê bi hêz wê xwe bibînê. Lê wê dema ku ew kes ji wê navendê dûrket wê xwe bi tenê wê bitenê wê hîsbikê. Wê weke ku wê dunya wî sekinî bê wê lê werê. Wê weke ku ew heta ku wê bixwezê ku ew new ne jî jî wê hêst wê bi wê re wê çêbibin. Ev wê ji aliyê têgîna derûnîya civaknasîyê ve wê baş wê werina dahûrkirin.

Mijare têkiliya nava hêst û hizir wê, di aslê xwe de wê, ew jî wê weke aliyekê ku wê di wê rewşê de wê derkeve li pêş bê. Ya ku wê, bi wê rengê wê, wê weke aqilekê hêstîyar wê li mirov wê serwer bê û wê di wê çerçoveyê de wê mirov wê xwe pîrr zêde baş û afrîner wê bibînê û baş hîsbikê wê, bi wê re wê were û bibê. Lê dema ku ew ji wê navende komî dûrket wê weke ku wê ji wan hêstan jî wê dûrkeve. Di wê rewşê de wê, rewşa civaknasî wê aliyekê wê jî wê bi hêstan wê xwe bi rewşên têkilî, dîtî, fahmkirin û hwd re wê bide nîşandin.

Civaknasî û mijare azadîyê wê, di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê, weke aliyekê fahmkirinê wê derkeve li pêş. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman û wê fahmbikê k uwê rewşa azadîyê wê, di wê rewşê de wê, gelek caran wê bi girêdanên

civaknasî re wê weke ku wê ji destê mirov wê herê. Her wusa rewşên weke pirsgirêkên navxweyî ên lêaliqînê ku wê bibin wê, di wê çerçoveyê de mirov dikarê fahmbikê wê werênê li ser ziman. Tiştên bi zêhnî ku wê mirov wê, bi wan ve wê were lêaliqîn wê, bi girêdanên rewşên ku me jîyankirina û bi tememî fahmnekirina, rewşên ku ew ji mirov bûna derd, rewşên ku mirov xwestîya ku wan bijî û nejtîyaye û hwd wê, bi wan re wê xwe bidina dîyarkirin. Di wê rewşê de wê rewşa civaknasiyê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring ê ku mirov wê di serî de wê, ji aliyê civaknasiyê ve wê, bi xûyî û ankû derûnî, rewşên jîyanî ên ku ew rûdidin û hwd re wê, mirov dikarê wê fahmbikê.

Lêaliqînên civaknasîyî wê di her demê de wê bi keseyetîyê re wê bibiin. Wê bi wê re jî wê di temen de wê sedemên cûr bi cûr wê karibin xwe bidina nîşandin. Wê, di wan sedeman de wê, mirov wê, çawa wê fahmkiriya û ankû di mejî de ew hildaya li dest wê weke aliyekê giring wê derkeve li pêş. Azwerî, ajo, hêst û hwd wê, weke aliyna ku wê karibin di wê çerçoveyê de bibina temenê wê lêaliqînê ê ku mirov wê bi wê bijî. Wê, bi wê re wê, aqilê mirov li tiştêkê û ankû rewşekê wê were lêaliqîn. Wê, bi wê re wê, mirov wê, ji rastîya ahenge jîyanê a ku ew diviyabû ku ew bijî wê dîrkeve.

Têgînek felsefeyî û teorîjî a civaknasî a rexnegir wê, di serî de wê, weke aliyekê fahmkirinê ê giring wê karibê bi xwe re biafirênê. Di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, fahmbikê. Di rewşa fahmkirina çerçoveya jîyane civaknasîyî de wê, rewşa hildana li dest û ankû rengê fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê weke zêhnna ku wê temenê lêaliqînê ku wê bi xwe re wê karibin biafirênin bin. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, ji aliyê civaknasiyê ve wê, dema ku mirov ji aliyê ve wê bi temenê dîroka civaknasiyê wê fahmbikê wê, ji aliyê din ve jî bi derûnîyaya civaknasiyê wê karibê bibînê, fahmbikê û wê derxê li têgihiştinê wê giring bê.

Di wê rewşê de wê, rewşên weke qalib ku ew li mirov hatina kirn wê, weke rewşna zêhnî ên ku ew weke dervî vînê jî bin. Di wê rewşê de wê, gotinên bi refarans û rênîşandar ên ku ew dihên bikarhanîn wê, weke gotinên ku mirov li gorî wan divê ku mirov çawabê bê. Wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, werênê li ser ziman. Civaknasî wê, di serî de wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, di serî de wê, aliyê wê ku ew bi kirin, tevger, xûy, hêst û hwd ên berê re ku wê were hildan li dest wê weke aliyên ku wê bikevina çerçoveya mijare dîroka civaknasiyê de bin. Di wê rewşê de wê, aliyên ku wê di

dewama wê de wê, werina jîyankirin wê, di wê rewşê de wê, weke aliyên civaknasî ên ku ew wê werina jîyankirin bin. Lê li vir wê, gotinên bi kirdeyên 'rênîşandar' ên ku ew di xwe de bi sergirtî û hwd dibêjin mirov ku divê ku mirov çawa bê wê di wê rewşê de wê, weke aliyna ku wê di serî de wê resen ku ew mudahaleyê li mirov dikin bin. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giirng wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê mijare civaknasiyê wê weke mijarek pirr zêde tevlihev û komplika bê. Di wê rewşê de wê, dervî daraz û nerînên kifşkirî wê karibê binerê, fahmbikê û bijî wê, ew wê weke aliyekê civaknasîya azad wê xwe bide nîşandin bê.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê din ê giring wê mirov wê mijare civaknasîya azadiyê wê weke mijare rêgeza xwe bixwebûnê jî wê bibînê wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, her zindî wê, di nava çerçoveya giştî xwe de wê xwediyê pêvajoyên pêşketinê ên di dewama hevdu de ku ew dijî bê. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di dewama wê de wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa civaknasîyê wê, di wê çerçoveyê de wê, ne weke têgîneka ku wê herkesek wê tabî herkesekê û ankû li gorî qalibên ku ew hatina kifşkirin ku ew bi wan bijî bê. Di aslê xwe de wê mijare civaknasîya azad wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê karibê xwe bide nîşandin bê.

Mijare civaknasîya azad wê, weke aliyekê şenber ku mirov wê li ser temenê wê bi herîkîna dîrokê re wê pêşî bi dîroka civaknasîyê re wê pêşî wê fahmbikê û piştê wê, di nava şertûmercên xwe yên demkî de wê hilde li dest û wê têbigihê bê. Wê, di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê. Mijara azadiyê û ankû bi serê xwe kifşkirinê wê, weke aliyekê bi pirr zêde xassas, zîz, tenik û jîyanî ê têgîna civaknasîyê û pêşketina wê jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê kifşkirinê bi civaknasî wê mirov nikaribê di serî de wê di çerçoveya teybet de wê, weke civaknasîyek jîyankirî û ankû bi jîyanê hatê pêşxistin wê werênê li ser ziman bê. Heta ku wê, weke civaknasîyê wê herêbikê jî wê zor bê.

Civaknasî wê, dema ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê, hilde lli dest wê, demê wê ji hemû daraz, lêalîqîn azwerî, ajo û hwd dûr ku mirov bêî ku ew li sînorekê bialiqê ku ew bixwe bijî û bide dîyarkirin bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman.

Li vir wê jî wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di serî de wê, hişmendîya civaknasî wê temenê bi vînbûn û wêreyîya mirov jî wê biafirênê. Di wê rewşê de wê dema ku mirov wê ji

wê aliyê ve wê hilde li dest wê, hizir û ankû rewşên ku mirov wê, bikê dilwaswasbûyîn, tirs û rewşên weke wan wê di wê çerçoveyê de wê, temenê şûn ve gavavêtinê jî wê biafirênin bin. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman bê.

Di mijare fahmkirina xwe bi şûnve nekişandinê de wê, wê çî wê dîyarker bê ku mirov wê hinekî wê li ser wê bisekinê wê ji aliyekê ve wê mirov wê weke ku wê li ser astengiyên li pêşîya rewşên me yên civaknasî ku ew hena jî wê weke ku wê bisekinê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê jî wê xwe bide nîşandin.

Civaknasî wê weke têgînek hişmendî ku mirov dikarê wê ji hemû rewşên jîyanî, nivîskî û hwd jî wê têbigihê ku ew heya û ankû nîn a. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman. Hemû rengên hizirkirinê ên ji jor ve ku ew didina nîşandin wê ji aliyekê ve wê yan weke têgîna mudahaleker ên li pêşketina civaknasîyê bin û yan jî wê, weke têgîna teorîkî ku ew bi çerçoveyên ku ew didina xêzkirin re ew ya esasî temenî ku ew bi berdewamî dijî ji nedîtî ve dihên bin. Di dewama wê de mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê hemû hizrên ji serî ve ku ew didina dîyarkirin wê, weke hizirkirina ku ew li ser mirov, jîyanê û kirinên mirov hatina hizirkirin jî bin. Wê mirov çî bikê û çawa bê wê weke ku ew ji mirov re dibêjin û didina dîyarkirin jî bin. Wê di wê rewşê de wê êdî wê mirov nikaribê bahsa bi vînbûn, serbestîyek zêhnî, hêstî û jîyanî bikê. Di nava jîyanê de wê, di roja me de wê, nekokiyên ku ew hena wê, bi civaknasî wê, di nava wê ya esasî ku ew bi xwezayî heya de bê.

Hizirkirinên me yên zêhnî wê, di wê çerçoveyê de ku wê hebin. Zerdeşt ber vê yekê ya ku ew dibêjê ku 'mirov divê ku pêşî xwe ji lewitînên zêhnî paqij bikê.' Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê ji wê têgîna 'lewitînên zêhnî' ku wê were qastkirin wê ew bê ku mirov çawa ew di wê rewşê de wê, ne bi serê xwe bê bê û ne azad bê. Wê, di wê rewşê de wê, ew wê weke aliyekê giring ê wê ku mirov dikarê werênê li ser ziman bê.

Rewşên civaknasîyê bi kes, malbat, kom û civakê re

Rewşa civaknasîyê ku mirov di çerçoveya jîyanê û bi hevdû re bûyîne re wê werênê li ser ziman wê ji gelek aliyên ve wê pêwîstîya fahmkirina wê hebê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, mirov

dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşên civaknasî wê, weke nava malbatê civakê û hwd re wê, bi hevdû ve wê girêdayî bin. Di nava malbatê de wê, têkiliya nava malbatê wê di wê rewşê de wê bi wê re wê, were dîtin. Herkesekê nava malbatê wê xwediyê têkiliyek bi hevdû re bin. Wê, bi wê re wê hevdû nasbikin û wê bi hevdû re bijîn.

Ji aliyê serbestîya civaknasî ve ku mirov wê hilde li dest wê, di serî de wê, salixkirin û naskirin wê temenê wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê salixkirin û naskirin wê civaknasiyê wê, aliyekê wê yê fahmkirinê wê biafirênê. Mirov wê dema ku wê bahsa têkiliyekê nava mirovan wê bikê wê, di serî de wê, pêşî wê hewl bide ku wê nasbikê. Di wê rewşê de wê, rewşa têkiliyên nav malbatê jî wê wusa bê.

Di nava malbatê de wê, rewşên ku ew bên dîtin wê weke rewşên ku mirov wan bibînê jî bê. Wê ew dîtin wê mirov re wê temenekê fahmkirinê wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa malbatê wê, di aslê xwe de wê, rewşek giring a ku mirov wê, fahmbikê bê. Dîroka civaknasiya malbatê wê, di nava xwe de wê pêvajoyên demdirêj ên jîyankiirne wê bi awayekê pirralî wê bihawênê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê malbat wê, civaknasiya wê ya ku ew dijî re wê, hevdû wê bi wê re wê nasbikin. Çi li hemberî hemberî hevdû kiirne û nîşandan wê ew di mejîyan de wê, weke qalib wê bimênê. Wê, bi wê re wê, kirin wê bi wê rengê wê weke qalib wê hertimî wê, çerçoveya xwe wê biafirênê.

Di nava jîyane malbatê de wê, têkiliyên ku ew bi hevdû re didênin wê ji aliyekê ve wê, hem weke têkiliyên ji xwe re bin û ji aliyekê ve jî wê weke têkiliyên ku mirov dihizirê û wan didênê bê. Wê, di wê rengê de wê, bi dîmen bin. Wê, hevdû wê, bi kirinê li hemberî hevdû nasbikin. Di wê rewşê de wê, ji hevdû dîrketinê di encama kirinê li hemberî hevdû û hwd de jî wê, di wê çerçoveyê de wê, weke rewşên ku ew bi wê dijîn û bi hevdû re dijîn bin.

Malbat civaknasiya wê teybetîyên wê di serî de wê, bi meju û çerçoveya wê ya heyî re wê hebê. Wê girêdanên wê yên malbatî wê bi dora wê re wê, ew wê, weke çerçoveyek têkiliyê wê biafirênê. Di nava malbatê de jin û mêr û ankû dêûbav, zaro weke keç û law, dapîr û bapîr, am, xalkê, jintî, xal û hwd mirov dikarê bi gelek aliyên din re jî wê werênê li ser ziman. Wê temenê wan girêdanan wê aliyekê wê yê biolojîkî jî wê hebê. Lê ji aliyê têkiliyên malbatî ên çandî û civaknasî ve

ku mirov wê fahmbikê wê, di serî de wê, weke aliyekê jîyankirinê ê malbatê ê giring wê xwe bide nîşandin.

Malbat wê, di nava civaknasiya xwe de wê, xwe nasbikê, fahmbikê salixbikê û wê werênê li ser ziman. Salixkirinên nava civaknasiya wê de wê teybet bin. Wê bi wê re wê, weke aliyna giring ên ku mirov dikarê wê di sserî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Hevdû naskirin û bi çi rengê di mejiyê hevdû de cihgirtin wê weke aliyekê wê yê salixkirinê wê biafirênê. Wê, di wê çerçoveyê de wê li ser wê re wê nêzî hevdû bibin. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, hîs û hêsta wê ya xort wê, di serî de wê di her demê de wê, weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin. Çend mirov ku ew hevdû jî nasnekin lê ku ew dengên hevdû dikin, dibînin û hwd ew rehetîyek civaknasîyî bi wan re dide çêkirin. Ev wê weke aliyekê têtîgî ê civaknasîya komî bê. Mirov çendî ku ew bi tenê jî bê wê, di xwe de wê xwediyê têtîgek civaknasî a li giştîyê hoyandî bê. Di gelek rewşên ku ew xwe ji jîyanê vedikişênê û bi tenê xwe dihê de jî wê, dem bi dem ku mirov wê lêkolîn dikê wê di temenê wê de wê bawerîyek civaknasîyî a bi jîyane li dora xwe re wê bi wê re wê hebê. Ev wê, weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê bigelek aliyan wê di nava derûnîyê û hwd de wê di nava hevdû re wê derbas bibê. Wê hevdû ji hevdû fahmkirina wan wê bibê. Di wê rewşê de wê, têtîgîna derûnîya civaknasîyê wê, di wê rewşê de wê, xwe bi awayekê wê, bi wê re wê bide nîşandin.

Di rewşa civaknasiya malbate kurd de wê dema ku mirov wê di dewama wê de ê bi gotinekê jî wê werênê li ser ziman wê ji hinek aliyan ve wê vegotinbar bê. Minaq civaknasiya malbate kurd wê, bi pênarbarîya ku wê bijî re wê ji gelek aliyan ve wê, rastî gûharînê wê were. Wê di wê de wê, rewşên jîyanî ên weke dewlemend û xizanî ku wê bandûra wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, bi awayekê wê weke rengê jîyanê û hwd re wê, were li holê. Di wê rewşê de wê, rewşên jîyanê bibandûr dikin ên weke çapamenî, internett û hwd wê, hin bi hin wê rewşên nû wê bi xwe re wê bi wê re wê biafirênê. Di nava jîyane de wê, rengê têtîkiliyên bi hevdû re wê bi gûharênê. Di nava civake kurd de wê, jin û mêr têtîkiliyên nava wan de wê hertimî wê li gorî rêgeza 'kevneşopîya hemawîyê' wê were pêşxistin. Wê di wê rewşê de wê, jin wê, di gelek rewşan de wê kifşkar bê. Di rewşa têtîkiliyên nava malbatê de wê têtîkiliya nava endamên malbatê de wê di awayekê hîyararşikî de wê, li ser esasê

rêz û hûrmetê wê were avakirin. Yê piçûk wê hertimî wê ji rêz û hûrmetê wê li hemberê yên ji xwe mazintir wê qûsûr nekê.

Civaknasiya malbate kurd wê, pêvajoyên wê yên demdirêj ên bi dîrokê re wê, dema ku mirov dikê ku wan fahmbikê mirov di serî de wê, gelek pêşveçûnên wê kifşbikê. Di wê rewşê de wê, civaknasiya malbate kurd wê, di rewşa xwe de wê, di wê de wê, têgîna dayiksalerî wê, di demên wê yên berê de wê serdest bê. Di demên wê yên piştire de wê, hin bi hin wê baviksalerî wê, li wê serdest bibê. Wê, di wê rewşê de wê, rewşa malbata kurd wê, pêvajoyên wê pêşketinê wê, di nava xwe de wê xwediyê pêşketinê bê. Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê civaknasiya malbate kurd wê, di demên hemdem de wê her timî wê rastî mudahaleyê wê were. Wê bi rastiya xwe re wê, zêde wê pêşnekevê. Wê derfetên xwe peresendinê bi pêşde jî wê zêde ji wê re wê newê hiştin.

Di rewşa malbatê û civaknasiya wê de wê têkiliyên nava wê, bi gûharînên wê re wê were ser ziman. Wê di rengê têkiliyên wê de wê gûharîn wê bibin. Wê bi gûharînên ku wê bijî û wê têkiliyên nû û rewşên nû ku wê bibin jî wê, bi ne naskirin û ne salixkirinên wê re wê, temenê beneynîbûyînên wê yên civakî, keseyetî û hwd de jî wê, xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, pêvajoyên bişavtinê wê, di wê rewşê de wê encamên wê di serî de wê, bi dûrxistina ji çand û ziman re wê tûnakirina civaknasiya wê re wê bi encam bibê. Wê weke tûnakirin û ankû ji holê rakirina civaknasiyê jî wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Rewşêln civaknasiyê wê, weke rewşna navendî ên jîyanî ku ew bi malbatê re bê û ankû bi rewşên din ên civakê re bê wê temenê salixkirinê bê. Wê bi wê re wê, ew salixkirin wê temenê xwe dîtin, naskirin û bi zanebûna wê re jî wê bibê. Di wê rewşê de wê dema ku wê ev aheng wê were xirakirin wê ew rewş jî wê ji gelek aliyan ve wê, werina tûnakirin. Minaq wê ciwanên kurd ên ku ew nû digihin wê, pîrraniya wan wê di xwendinên xwe de wê ne serkevî bin û ankû wê xwandinên xwe nîvçû wê bihêlin. Ku mirov li temenê wan binerê wê ew mudahaleyên li jîyane wan a civakî ku wê bi wê re wê civaknasiya wan a malbatî jî wê bi xwe re wê bigûharênê wê hebê.

Heta roja me wê li ser civaknasiya civake kurd û ya malbate kurd bi teybetî wê ti lêkolînên li berçav wê hatina kirin bi zimanê wê ku ew xwe di wan de bibîne û bi wan di mejîyê xwe de şahbûnekê bi wê bijî.

Di rewşa civakê û civakbûnê de wê, civaknasî wê, weke navenda wê ya bi fêrûazmûnên wê re a zanîni wê biafirênê bê. Di wê rewşê de wê çî bijî

wê, bi wê re wê, weke fêrekê wê ew wê bijî. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê civaknasî wê, çendî ku mirov di wê kûrdibê wê weke aliyekê giring ê fahmkirinê wê were dîtin. Çendî ku mirov bi giringî wê werênê li ser ziman jî wê kêmbimênê. Di wê rewşê de wê, rewşa civaknasiya civakê wê, temenê fêrbûnên wê yê nava wê jî bin. Di wê rewşê de wê, hemû jîyane wê bi wê re wê hebê. Wê, di wê rewşê de wê, temenê pêşketinên bi hişmendî, têgihiştinî, fahmkirinê, salixkirin û di asta jor de bi felsefe û zanistê û hwd re jî wê, temenekê wê biafirênê. Felsefe wê di nava wan têkiliyan de kirina wê, weke lingê fahmkirina wan wê xwe bide nîşandin.

Civaknasî wê, pêşî ku mirov têkiilîyên kes û kes û ankû kes û civakê wê hildina li dest wê bi wê re wê, weke aliyekê wê yê giring wê were dîtin. Kes wê, dema ku ew xwe dihênê li ser ziman wê, di nava civakê de wê, bi wê xwe hanîna li ser ziman re wê, ji gelek aliyan ve wê, pêşketinan wê bide çêkirin. Civaknasî wê, weke rewşek hevbeş a hebûna jîyane bi hevdû re bê. Wê, di serî de mirov divê ku wê kifşbikê. Weke aliyekê din wê, dema ku mirov wê, civaknasiyê wê fahmbikê wê, bi felsefeya wê re wê, ji sê aliyan ve wê, mirov divê ku wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê ji aliyê dem û roja ku mirov di wê de dijî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê mirov, bi kes û kes, û bi civak re wê xwediyê çi rengê têkilîyê û hwd bê wê, bi wê re wê, mirov dikarê wê, bi wê re wê, fahmbikê. Di wê rewşê de wê, têkiliya nava civakê wê, di wê rewşê de ku mirov bi têgîna civakbûnê wê hilde li dest wê, di aslê xwe de wê, weke temenekê şiyarî a li hevdû jî wê bi wê re wê fahmbikê.

Di dewama wê de wê, aliyê din ê civaknasiyê wê bi pêvajoyên wê yê dîrokê û pêşketinên ku ew dem bi dem bûna bi wê re wê werênê li ser ziman. Dema bi dem wê, rengên pêşketinê ên ji hev cûda wê hebin ku mirov wan di serî de werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê li vir mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, dîroka civaknasiyê wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê fahmbikê wê, bi wê re wê, dem bi dem rengên pêşketina wê jî wê, weke fêrûazmûnna wê xwe bidina nîşandin. Çerçoveya civakî em nikarin wê înkarbikin. Lê li vir wê, bi kes û civakê re wê xwediyê çi rengê têkiliyê bê ew bi serê xwe wê di her demê de wê li gorî rengê pêşketina xwe wê pêwîstî fahmkiirîna bê.

Di dewama wê de mirov dikarê wê weke aliyekê din jî wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa civakî wê, di wê çerçoveyê de wê, weke rewşek ku wê keseyet wê, di wê de wê biafirê bê. Ber vê yekê wê bi keseyetê û

bi xwebûna wê jî wê weke temenekê ku mirov wê di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di rewşa bixwebûna keseyetîyê bi kes re wê, weke aliyekê pêşketina mirov a bi hişmendiyê jî bê. Wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê mirov wê, jî aliyê xwe ve wê xwe bê. Lê ji aliyê civakê ve wê civakî bê. Ji aliyê civaknasyê vewê civaknasî bê. Ji aliyê derûnîyê ve wê derûnî bê. Di wê rewşê de wê, ev alî wê, weke rewşna ku wê temen û çerçoveya pêşketina kes wê, bi keseyetîyê re wê bidina nîşandin bin.

Keseyet wê, pêwîstîya wê ya xwe hanîna li ser ziman wê ji aliyê civaknasîyê ve wê weke aktivbûyîna wê jî bê. Wê, di wê warê de wê xwe hanîna li ser ziman wê şartê pêşî ê civaknasîyê ê bi kes re bê. Aliyê din ê duyem jî wê, weke rewşa hevdû têkiliyê a bi hevdû re bê. Di wê rewşê de wê, rewşa têkiliyê wê weke temenekê giring ê xwe hanîna li ser ziman bê. Şêwayên xwe hanîna li ser ziman wê mirov wê bi wê re wê pêşbixê. Di wê rewşê de wê, di demên berê ên berî pêşketina ziman de a di dev de wê, zimanê laş, bi hinarîkan, nerîn û hwd re wê xwe bide pêşxistin. Wê bi wê re wê mirov wê, dest xwe hanîna li ser ziman, têkilîdanîne û axiftina bi hevdû re wê bikê. Rewşên weke bihêrsbûnê, şabûnê, dixweşî û ankû xamginîyê û hwd wê, dema ku wê mirov wê wan bide li rûdênê wê, hingî wê, wan wê bi lêvbikê bi xwe re. Wê, dema ku wê xamgin bide nîşandin wê bênê li ser ziman ku ew xamgin a. Wê dema ku ew dilxweşî bênê li ser ziman wê bê wateya ku ew dilxweş û bi şa ya.

Di wê rewşê de wê mirov wê bi demê re wê, bi rewşên têkiliyê re wê hin bi hin wê pîsporiyê wê bi xwe re wê pêşbixê. Wê di wê rewşê de wê, li ser rewşa bihevdû re jîyankirinê re wê fêrî hevdû bibê. Wê rewşên ku mirov fêrîhevdû dikin û ankû dikê ku ew bi hevdû re bi mecbûrî bijîn û tevbigerihîn wê hebin. Ew jî wê, ew bin ku wê dema ku wê minaq wê, di demên nêçîran de wê fêrî wê bibê ku ew li şûna kesekî ku ew çend kes bin wê baxtê wan baştir bê. Wê zêdetirî wê, bi hevdû re wê weke ku wê bi hêzbin. Derûnîya civaknasiya giştî a komî wê, di wê rewşê de wê, hin bi hin wê bi mirov re wê pêşkeve.

Di aslê xwe de mirov çendî ku ew xwe çawa werênê li ser ziman jî wê, hertimî wê, mihtacê xwe bi awayekê hanîna li ser ziman bê. Di wê rewşê de wê, ew wê, bi rewşên weke bi têkiliyên zayendî bê. Û ankû bi rewşên weke bi têkiliyên din û awayê wan ên din bê ku ew xwe werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, di destpêkê de wê, mirov wê, mêyla wî ya civakî û civaknasî wê li dêûbavê wî bê. Li kesên bi wan re ên li dora wî

bê. Di wê rewşê de wê bi wê re wê, ew wê, hêstê wê pêşî wê tahmbikê. Wê bi wê re wê, gave duyem a ji wê biavêjê jî wê, bi têkiliyên mirovî ên bi hewirdorê û ji wê qawiztina li dervî wê li deverên dûr ên beyenî û bi kesên beyenî ên dervî wan.

Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, temenê wê têkiliya li hevdû û naskirina bi hevdû re bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, ji aliyekê ve jî wê weke nav û rengê wê bê. Di wê rewşê de wê, mirov wê, çendî ku ew bi tenê bê û ne bi tenê jî bê wê, weke zindiyekê civaknas bê. Civaknasîyî wê di wê rewşê de wê weke xosletek zindiyî a giştî û teybet bê.

Serborîyên ku mirov wan di bûhûrênê wê weke bîrhanîn wê di xêva me de wê cih û warê bigirin û mirov wê bi wan bijî jî wê, ew jî wê, di wê warê de wê weke aliyekê wê yê bi me re bê. Temenê wê civaknasîyê wê ji aliyê kes û ankû mirov ve wê, xêvkirina mirov jî bê. Mirov wê, xêva wî ya kesî wê, beremberê wê civaknasiya civakê wê bi wê re wê, di nava ahengekê de wê biafirê.

Civaknasî wê, qada têkilîdanînê, axiftinê, xwe hanîna li ser ziman û bi wê re deşarjbûyîna mirov a di nava navenda têkiliyên xwe yên hewirdorê ên civakî de. Wê, dema ku wê, mirov wê, ji deverekê wê herê deverek din wê li têkilîdanînê wê bigerihê. Ev wê rewşek hêstî, hîsî û heta ajoyî jî bê. Wê, bi wê re wê, derûnîya mirov wê li wê hûnayî bê. Miirrov wê, di nava wan rewşên têkiliyî ê ku ew didênê de wê, temenê fahmkirinê, dana fahmkirinê, gihiştina li zanînê, pirs pirsînê û dîtina bersivên wan wê li wir bigihijê wan. Wê, di wê rewşê de wê, têkiliya aqil û ankû felsefeyê a civaknasîyê wê bi fahmkiirînê re wê biawayekê xort wê hebê.

Aliyê din ê sêyem wê, di rewşa fahmkirina civaknasîyê de wê, derûnî û rewşên wê yên weke bi dahûrkininê, xûyzanî û hwd re ku wê were dîtin bê. Wê, di wê rewşê de wê, hişmendiya bi nerîna derûnîyê re wê, temenê fahmkirinê a bidarazî a li xwe û li dervî xwe jî wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, di nava têkiliyên civaknasî de wê, mirov wê, bi wê re wê xwe werênê li ser ziman. Di wê xwe hanîna li ser ziman wê serkevtinên piçûk jî wê, temenê şahbûnên mazin ên bi hêstî û hwd bin.

Mirov xwe di nava têkiliyên xwe yên ku ew didênê de wê bi awayekê nasbikê. Ew wê weke naskirina civaknasîyî re wê xwe bibînê. Wê, di wê rewşê de wê, keseyetîya xwe wê bi xoslet û aliyên wê yên têr û netêr re wê bibînê û nasbikê. Naskirina civaknasîyî wê, weke aliyekê giring ê fahmkirinê ê bi mirov re bê.

Di nava têkiliyên civaknasîyê de wê, çerçoveyek jîyanî a bi têkiliyan re ku mirov wê di ahengekê, çerçoveyek giştî û di dewama hevdû de wê

fahmbikê wê hebê. Di wê rewşê de wê, şewayê tehera dîyalektikê wê, di aslê xwe de wê, di nava şertûmercê guncav de wê, weke temenekê giring ê fahmkirinê wê mirov dikarê wê hilde li dest. Di wê rewşê de wê têkiliyên fizîkî û şenber wê, mirov bi wê re wê, dikarê wê fahmbikê bê.

Di fahmkirina dîrokê de wê, di serî de wê, weke temenekê pêşî objektiv wê, di wê rewşê de wê mirov wê hilde li dest. Ku mirov wê wusa ne hilde li dest wê mirov nikaribê nêzîkatîyek rexnegir jî li wê pêşbixê. Dîrok wê dîmenê bi salixkirinên xwe re ku ew didênê li berçav wê, bi wê re wê mirov karibê fahmbikê ku rewş û rengê civaknasiya demên berê jî wê di çî reng û awayê de bê. Di wê rewşê de wê, dîrok wê bixwezê û nexwezê jî wê mecbûr bê ku ew bi temenekê civaknasiyî wê werênê li ser ziman. Têkiliya nava civaknasiyê û dîrokê de wê ne tenê di rewşa fahmkirin, metodoloji û hwd de bê. Wê ji van aliyan ve jî wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê. Li ser wê bisekinê û wê werênê li ser ziman.

Civaknasiya nava felsefeyê û di dewama wê de felsefeya civaknasiyê

Mijare civaknasiyê ji aliyê felsefeyê û navaroka wê ve hilde li dest wê, di aslê xwe de wê weke alî û mijareka giring a fahmkirina civaknasiyê a bi aqil re bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, civaknasî wê, dema ku mirov wê ji aliyê aqil û navaroka aqil ve wê hilde li dest wê, weke mijarek giring wê xwe bide nîşandin. Minrov di nava jîyaneka ku wê dijî de wê, hebûna xwe bide domandin. Wê, di nava wê jîyanê de wê, çûnûhatin û kirinên mirov wê bi hevdû re û yek bi yek wê bibin. Di wê rewşê de wê dema ku mirov bi sedem û encamê re wê hilde li dest wê, her kirin wê, dema ku wê were kirin wê, sedemek wê hebê. Di wê rewşê de wê, têgîna sedemê û encamê wê, di aslê xwe de wê aliyekê ve wê, karibê mirov li ser hizirkirina bi kirinê re bi hesanî bigihênê têgînek bi nepenî jî. Ber vê yekê di serî de wê, divê ku mirov wê, fahmbikê ku wê, sedem û encam wê, dema ku wê, hilde li dest di kiirinê de wê, bi wê re wê, di rewşa rûdayî de wê mirov wê, çawa wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide dîyarkirin.

Felsefe wê, xwediyê navarokek ku ew bi rewşa jîyanê re were salixkirin bê. Wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov felsefeya xwezayê dinerê wê, di serî de wê, filosofên destpêkê ên xwezayî wê, ji rewşên xwezayî wê hewldan ku ew bigihijina encamê. Wê bi wê re ew wê

rewşên xwezayî wê bi gotin bikin û wê werênina li ser ziman. Wê bi wê re jî wê, dema ku ew hatina rewşa têkiliya nava mirovan wê, bi wê re wê, mirov wê çawa wê hevdû fahmbikê, bibînê û hwd wê, di wê warê de wê hizrên xwe wê, bênin ser ziman. Wê, di wê rewşê de wê, rewşa dîtina hevdû li hevdû û hwd wê, weke aliyekê fahmkirina bihizirkirinê jî bê.

Di wê rewşê de wê, felsefeya zanînê wê aliyekê wê yê giring wê bi hizirkiirna li jîyanê têkiliyên jîyanî ên nava zindiyan û hwd wê li wê bihizirê. Wê bi hizirkirina wê re wê were û pêşkeve. Di wê rewşê de wê, bi salixkirinên têkiliyên nava zindiyan re wê felsefe wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê were pêşxistin.

Felsefeya zanînê wê, dema ku mirov wê di wê rengê de wê li wê bihizirê wê, rewşên weke yên kirinên mirov wê, çawa wê bin û ankû wê çawa bê û wê baş bê wê li wê bihizirê. Wê bi wê re wê bidest hizirkirinê bikê. Rengên hizirkirinên bi aqilî ên weke olê, rewîstê û hwd wê, di wê rengê û awayê de wê, xwediyê çerçoveyna hizirkirinê ên ku wê li ser rewşa salixkiirna kirinên mirov re ku wê, bihizirin bin. Wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê din ê giring wê, di wê rewşê de wê, rengê hizirkirina wan wê were dîtin. Dîtina sedemê ji kirinan re wê, di wê rewşê de wê, weke têgîneka ku wê, di wê çerçoveyê de wê, li wê bihizirin bê. Felsefeyên îdealist wê, di wê rewşê de wê, sedemê wê bi armanca nepenî re wê bikin ku wê werênina li ser ziman. Di felsefeyên demên hemdem ên zanînê de wê lêgerîna li sedemê a bi kirinê re wê, di di wê de wê were lê kirin. Wê tiştê bi xwe re wê bikin ku wê fahmbikin û wê werênina li ser ziman. Di wê rewşê de wê, sedema tiştê bi tiştê re lêgerîn û fahmkirina wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê hizirkirinê wê bi wan re wê derkeve li pêş.

Di felsefeya kirinê de wê, di wê rewşê de wê, kirin wê, dema ku wê were hizirkirin wê, di wê rewşê de wê demê em hinekî bi hesanî bihizirin. Wê, demê ku mirov bi wê rengê hizir wê, demê mirov wê, têgîna sedemê wê, bi wê re wê, bi tiştê û kirinê re wê, di wê de wê, bi xosletên wê re wê, were li ser ziman. Hizirkirinên Weber wê û hinekî jî Durkheim wê, di wê rengê de wê, têgîna sedemê a bi tiştê û kirinê re wê, bikin ku wê fahmbikin.

Di wê rewşa fahmkirina sedemê di tiştê de wê, bi aqilekê kirinî wê dema ku mirov li wê nerî wê, bi wê re wê, were dîtin ku mirov çawa wê fahmbikê. Tişt mînaq ku ew xwarin bê wê, xwarin bo ku mirov wê bixwe bê. Ku mirov tî bê mirov wê avê vexwe. Av wê bi serê xwe wê hebê. Tîbûn jî wê weke rewşekê wê bi serê xwe wê pêşkeve û wê hebê. Lê

têkiliya wan a bi hevdû danînê re wê, di wê çerçoveyê de wê weke têtikiliyek jîyanî bê. Heta ku av nevxwe wê mirov wê, rewşa tîbûna xwe wê derbas nebê. Hemû zindî û ne zindî wê di wê rewşê de wê, di rewşek bi hevdû ve girêdayî de wê, bijîn. Ti tişt wê, bi serê xwe wê nebê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, herîkîna jîyanê wê di nava hinek rêgez û şertûmercna jîyanî ên ku mirov wan di wê çerçoveyê de wan fahmbikê de wê derbas bibê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê têtikiliya sedemê û encam wê hinekî wê di wê çerçoveyê de wê weke rewşna şîyar û ankû şubjeyî ku mirov wan fahmbikê û werênê li ser ziman bê.

Di rewşa têtîgîna sedem û encamê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê kirin wê dema ku mirov wê, fahmbikê wê, di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, di nava jîyanê de wê, mirov wê, bi hebûna xwe ya zindiyî wê ew wê, kirinê wê bikê. Kirin wê ji gelek aliyên ve wê weke pêwîstîya zindiyî a pêwîstîyî bê. Wê zindî wê bi wê tevbigêrîhê û bi tevgerê bê. Ji aliyê din ve jî wê, ji aliyê kirinîyî ve hizirkirina li wê, di wê rewşê de wê, kirinê wê, weke rewşek ku mirov wê, bi fahmkirina wê re wê, bide nîşandin bê.

Di rewşa kirinê de wê, dîroka felsefeyê de wê, di her dmeê de wê pirsê li ser wê bipirsê û ku wê kirin wê di temenê wê de wê çî hebê. Ankû wê çî wê, weke sedema kirinê bê. Wê, di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, girêdana kirinê bi hêzek nepenî ve wê, pêşkeve. Di wê rewşê de wê, têtîgîna baxtê wê li ser wê re wê, pêşkeve. Kirin wê, ti carî û bi ti zindiyî re û di ti rewşê de wê, ne bêsînor bê. Di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê werênê li ser ziman ku wê kirin wê, di her rewşê de wê, weke hebûnek bi sedem û ankû ne bi sedem a ku ew pêşdikeve bê. Di wê rewşê de wê dema ku mirov wê ji deverê wê herê deverê wê mirov wê di mejiyê xwe de wê, kifşbikê ku wê herê kûderê. Lê ji wê devera ku wê destpê kir û çû devera ku ew herîyê de wê di wê navberê de wê gelek gavan biavêjê, gelek deveran û tişt û hebûnan wê derbasbikê. Wê gelek rewşan wê di wê rewşê de wê bibîne û wê bijî. Di wê rewşê de wê, ev rewşên ku wê di wê navberê de wê, kifşkirî bin ku ew wan bijî? Du minrov di heman rêyê de ji heman deverê herina heman deverê wê, di wê rewşê de wê, heman tişt, rewş û kirinan wê nejîn. Wê, di wê rewşê de wê, ev wê bide nîşandin ku wê kirin wê di rewşa xwe de wê, di rewşek ji xwe re û bi awayekê pêwîstî wê bibê. Wê di wê rewşê de wê, di nava wan rewşan de wê bibê. Ya ku mirov wê kifşdikê wê, ji aliyê me ve wê ne

dîyar bê ku wê mirov wê wê navberê wê çawa wê bibînê bi kirin, tişt û rewşan re. Lê wê di wê rewşê de wê, ew wê bibê. Dema ku mirov di nava rêyekê de mejî û ku ew di wê dema ku ew meşî de wê dibê ku ew wê li wir di wê rêyê de wê gelek kes û tiştan wê bibînê. Wê gelek arab û tiştan wê bi rewşên cûr bi cûr wê bibînê. Lê piştê bi qadarekê ku kesekê din ew di heman rêyê de çû wê, ew dibê ku ew tişteke ew weke wê nebînê. Ew dibê ku ew tenê tişteke bibînê. Yan jî gelek tiştan bi awayekê din bibînê. Yan jî ew bi tememî rastî rewşek din were. Di wê rewşê de wê, ev wê rewşa girtinê di mejî de wê ji hevdû cûda wê hinek têgihna wê di heman rewşê de wê bi heman rengê wê di kesên ku ew çûn wê, fêrûazmûnên cûda wê bidest bixin. Di wê rewşê de wê, fêrûazmûn cûda wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê rewşa kirinê wê weke rewşek ku ew cûda ku mirov wê, wê dikarê wê werênê li ser ziman. Gotinê weke mirov ku ew di heman rêyê de ew herê wê heman tiştê wê bibînê wê, tenê wê gotinek ku wê, ku em nikaribin wê piştrast bikin bê. Wê wê rewşê de wê, di dîmenê giştî de ew devera ku ew di wê re diçê dibê ku ew heman dever û xanîyên li wê ew di wê kêlikê de weke xwe bin. Lê bi demkî wê ew jî wê ne bi derfet bê. Wê di dewama wê de wê, tişt wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di nava gûharînê de bê. Wê, di wê rewşê de wê, çûnûhatina mirov a di jîyanê de ya bi kirinê jî wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, weke rewşek gûharîner wê di wê çerçoveyê de wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Kirin wê, dema ku mirov wê bikê wê dúbare wê nebê. Ti tişt wê derfeta wê ya dúbareyîyê wê nebê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê di serî de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. rewşa kirinê wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê weke fêrûazmûnekê wê di rewşa xwe de wê xwemal bê. Wê, di serî de wê bi wê re wê mirov dikarê wê kifşbikê. Kirin wê, dema ku mirov wê kir wê, dema ku mirov ew kir wê, aliyekê wê yê fîzîkî wê hebê. Bi wê fîzîkîya wê re ku mirov wê fahmbikê wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê ku mirov wê li ser wê rewşa wê ya ku mirov wê bo çi kiriya wê dikarê wê bi têgîna sedem û encamê wê fahmbikê. Lê mirov dikarê wê kirinê wê bi serê xwe wê dervî wê jî wê fahmbikê. Kesekê bi hiş wê, dema ku wê kifşbikê ku ew herê deverê wê, di wê çerçoveya kifşkirina xwe de wê, li wê kirinê bi têgîna sedem û encamê

bihizirê. Lê zindiyek ku ew hiş di mejî de nebê wê, dema ku ew tişt kir wê, di awayekê wê weke jixwere wê bikê wê di reng û awayekê de wê ew wê bide nîşandin. Wê di wê rewşê de wê kifşkirinek bi hiş wê nebê. Wê, di wê rewşê de wê, ne bi wê bihizirê ku ew kirin wê biwêre kiriya bê.

Di wê rewşê de wê, felsefeya kirinê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê fahmkirinê wê dema ku mirov wê bi wê hizirê wê, di nava şert û mercên wê de wê kirina ku me hizirkir wê, bi wê re wê têgînekê wê bide me.

Di rewşa fahmkirina kirinê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê di wê rewşa wê de wê, fahmkirina bi rewşa kirinê re wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Kirin wê şêwayên wê yên têkiliyî wê dema ku mirov bi têgîna sedem û encamê li wê hizirî wê weke wê bi xwe wê di çerçoveye bi hişmendî a şubjeyî de wê, têgîna dîzaynkirinê wê bi wê re wê karibê bide me. Di wê rewşê de wê, çerçoveya kifşkirinê wê di wê rewşê de wê xwe bide nîşandin.

Di rewşa kirinê û kifşkirina wê de wê, di aslê xwe de wê, kirin wê, di her demê de wê, weke temenê fahmkirin û derkkirinê bê. Ev ku mirov di farqê de bê û ku ne di farqê de bê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa felsefeya aqil de wê, di wê rewşê de wê, aliyê wê bi hizra tiştê û tiştê, bûjenê û kirdeyê, fizîk û îdeayê û hwd wê, bi wê re ku wê were li ser ziman wê, di wê rewşê de wê, kirinê wê, ji aliyekê ve wê, bikê mijare fahmkirinê. Di wê rewşê de wê, hizirkirinên li kirinê wê di wê rewşê de wê, bi çerçoveyek rêbazî wê, xwe bi felsefeyê re wê bide nîşandin. Di çerçoveya têgîna dîyalektikê a Hegel û ya Marks de ku mirov bihizirê wê, di aslê xwe de wê, ew şêwayê cûda ê nava wan ku ew bi wê dihildina li dest wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê wê yê rêbazî ku mirov wê li vir wê balê bikişênê li ser wê bê.

Têgîna dîyalektikê wê di serî de wê bi xosletên wê yên girêdanîya tiştê bi hevdu ve û her wusa yekîtîya dijberan û ahengê re wê dikarê wê hilde li dest. Lê li vir wê, wê ya giring wê ew bê ku mirov wê têgîna dîyalektikê wê ji kîjan aliyê ve wê dihilde li dest bê. Ber ku wê şêwayê hildana li dest wê, encamên cûda wê bi xwe re wê bide nîşandin. Di wê rengê de wê weke aliyekê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di warê felsefeyê û fahmkirina wê de wê, di wê rewşê de wê, weke temenekê fahmkirinê ê di jîyanê de wê, hingî wê weke aliyekê giring wê çerçoveya wê were dîtin û fahmkirin. Di wê rewşê de wê, encamên kirinî, têkiliyî û ankû civaknasiyî jî wê bi felsefeyê re wê cûda bin. Felsefeya dîyalektikê ku ew weke ku ew hegel di hilde li dest wê, di serî de wê, weke aliyekê kifşkirinê a ji jor ve wê bi xwe re wê bide nîşandin û wê di hîyararşîya ku wê heta ku wê bigihijê li binî de wê, vîna kes bi kes wê, çendî ku wê kes weke kes wê bibînê û wê werênê li ser ziman wê di kifşkirina wê de wê bi *hêzek serdest a kifşkar* ve wê bide gîrêdan. Wê encama wê ya civaknasî wê, di serî de wê, cûda bê.

Di wê rewşê de wê, weke aliyekê din jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, şêwayê Weber wê hinekî wê weke ku wê bêhna wê rengê hizirkirinê a kifşkirinê wê ji wê werê. Di dewama wê de wê, çendî ku wê ferdiyetê wê derxê li pêş û wê bi wê re wê, bahsa wê bikê û wê di awayekê îdeografîyî de wê bihizirê wê, bi wê re wê, ew wê bide nîşandin. Hizirkirina Weber wê di wê rewşê de wê, dîyalektika ku ew esas digirê wê, di encama wê de ew çendî ku wê, di bin çerçoveya gotina 'zanistê' û hwd de jî wê werênê li ser ziman jî lê wê cûda bê. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Hizirkirina civakî ku mirov wê bikê ku wê li wê bihizirê wê, di serî de wê weke aliyekê wê yê giring wê, hizirkirina dîrokê û pêvajoyên wê yê bi pêşveçûnên wê re wê weke aliyekê temenî wê xwe bide nîşandin. Pêvajoyên jîyankirî ên bi jîyane civakî û hwd re wê, dema ku ew hatibina jîyankirina wê mirov nikaribê wan tûna bihasibênê û wan red û înkâr bikê. Di wê rewşê de wê, civaketî ku ew heya wê, di wê rewşê de wê, bi mejuya xwe re wê ji aliyekê ve wê, hebê.

Felsefe û civak wê weke aliyekê giring ku mirov wê hilde li dest wê, di serî de wê, pêşketina civakê bi têkiliyên wê yên navxweyî, pêvajoyên pêşketinê ên dîrokî û hwd re wê hilde li dest. Di wê rewşê de wê, dîrok û civak wê, çawa wê têkiliya wan bi rêya pêşketinê bi hevdû re heya wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di aslê xwe de wê, felsefe wê, fahmkirina pêvajoyên dîrokî ên civakê re wê, bi fahmkirina wê têkiliya civak û dîrokê bi dîrokîya wê re wê dênê. Wê bi wê re wê temenê wê biafirênê. Her wusa wê pêvajoyên jîyankirî wê, di wê rewşê de wê weke temen û bingihê hizirkî ê wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Dîrok, felsefe û civak wê, di wê rewşê de wê, di çerçoveyekê de wê, di pêşketina civakê de wê, xwe bi hevdû re wê bidina nîşandin. Felsefe wê,

bi rengên hizirkirinê, pêvajoyên pêşketinê û wateyên ji wê ku ew dervê, şewayên hizirkirinê û hwd wê, bi wê re wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, werênê li ser ziman. Di dewama wê de wê, dîrok wê, pêvajoyên jîyankirî, rewş û serborîyên wê re wê, hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Dîrok wê, weke zanyarîya temenî a civakê û pêşketinên wê jî wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. BI dîrokê re wê civak bi aliyên xwe yên çandî, hûnerî, aqilî û cûreyên wê re wê, were ser ziman.

BI felsefeyê re wê, dema ku wê bihizirê wê, di wê rewşê de wê, civakê wê, bi rewşên jîyanê, pêşketinên bi hevdû re û yên keseyetî û hwd re wê, hilde li dest. Di dewama wê de wê, ew nerîna ku ew bi wê pêşketin dibê wê encam û temenê wê çi bê wê bi wê re wê bikê temenekê fahmkirinê wê çêbikê. Di nava civaknasiyê de wê hanîna li ser ziman wê çerçoveyek platformî a civakî wê bi xwe re wê bi wê re wê biafirênê. Her hizrên ku ew di nava wê de hatina li ser ziman wê bandûra wê li pêşketina wê bibê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, rola wê bibê.

Di rewşa fahmkirina felsefeyê û civakê de wê, di awayekê de wê di pêşdîtina wê û fahmkirina pirsgirêk, astengî, cihêrengî û hwd ku wê bi wê re wê salixbikê, têkiliya wan di çerçoveya wê de bi hevdû re wê dênê û hwd wê, bi wê re wê, xwediyê fahmkirinekê bê. Felsefe wê, di wê rewşê de wê erka wê di nava civakê de wê, erkek afrîner bê. Di dewama wê de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, pêvajoyên pêşketinê ên civakê ên bi pêşde diçin wê, çawa wê, pêşkevin û wê heta kûderê wê çawa wê pêşkevin wê di nava hewldana fahmkirina wê de jî bin. Felsefe wê, dema ku em bahsa pêşdîtina wê dikin em nabêjin ku ew bibê weke qahînekê ku ew bi xiyalî hizran werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, ji rewşên wê yên jîyanî ên demkî û fahmkirina wan wê bigijhê awa û temenê pêşketina wê. Di wê rewşê de wê, rengê pêşketinê ê ku wê her gave ku wê pêşde herê û wê bigihiyê de wê, bi awayekê hem weke xwe xwemal bê û hem jî wê weke zaroyek ji zikê dayika xwe derketî wê ji nava pêşketina heyî wê derkeve. Di wê çerçoveyê de wê, her dem wê bi fahmkirina xwe re wê temenê pêşketina demên pêşîya xwe jî wê ji aliyekê ve wê temenê wê biafirênê û biadilênê. Di wê rewşê de wê, felsefe û zanîn wê, bi civakê re wê, di wê rewşê de wê weynek wê ya afrîner a bi civakê re wê hebê.

Civak û zanîn wê, di wê rewşê de wê, hevdû wê biafirênin. Aliyên têgîna civakê ên weke çandê û hwd wê, weke aliyna temenî ên ku mirov wan di serî de weke çerçoveyna fahmkirinê ên bi sazûman wan werênê li

ser ziman. Di nava wê de wê, pêşketinên wê bi hemû aliyên wê yê weke bi aqilî, dadî, orf, adet, kevneşopî û hwd re wê, hebê. Di wê çerçoveyê de wê, çand û civak, civak dad, dad û felsefe û hwd wê, weke aliyna ahnegî ên ku mirov di temen de ji aliyên cûr bi cûr ve wan hilde li dest û fahmbikê bê.

Felsefe û civak wê, dema ku mirov wan werênê li ser ziman wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, rewşa civakê û felsefeyê wê, bi hevdû re wê, bi pêşketina civaknasîyê re wê, bide pêşxistin. Civaknasî wê, navenda civakê a têkiliyan wê biafirênê. Hemû aliyên civakê wê, xwe di wê de wê werênina li ser ziman û wê bigihênina li wateyê. Di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê civak û civaknasî wê, di wê rewşê de wê, têkiliya wan bi pêşketinê re wê, xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, mirov wê, di nava wê civakê de wê, xwe hem bibînê, nasbikê, bi hizir û ziman û felsefe bikê û wê hem jî wê, bi civakî wê bigihênê li keseyetê û pêşketina wê. Keseyet wê, hebûna mirov a civakî wê, bide nîşandin.

Di rewşa civak û felsefeyê de wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, weke ku em di demên hemdem de wê dikarin wê werênina li ser ziman wê, bi çand, ramiyar, hûner, zanîne û ankû felsefeyê re wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov bahsa civakê û felsefeyê bi hevdû re bikê wê, di cih de wê, felsefeya civaknasîyê wê, were li berbîra me. Lê di wê çerçoveyê de wê, civak wê gelek aliyên wê yên ku mirov di wê çerçoveyê de wê, dikarê wê, werênê li ser ziman. weke sazûmanên asta bilind têgînên weke olê û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, pergale baweriyê wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, di serî de wê, werênê li ser ziman. Têgînên weke baweriyê wê, di destpêka pêşketina mirovatîyê de jî wê, pêşketina wan wê bibê. Di wê rewşê de wê, di hemû dem û pêvajoyên pêşketina civakê û mirov de mirov bandûr û têkiliya baweriyê û pergale wê dibînê. Di wê rewşê de wê, di destpêkê de wê, ol wê weke pergalek hizirkirinê wê derketina li pêş wê, sedema wê çi bê? Di aslê xwe de wê, gelek sedemên wê yên derûnî, civaknasî, jîyanî û her wusa rengê fahmkirina mirov a bi xwezayê ve jî wê girêdanên wê hebin. Di wê rewşê de wê, weke rengê pêşî ê hizirkirinê û watelêkirinê wê têgînên bawerîyî wê pêşkevin.

Di rewşa bawerîyê û civakê de wê, di wê rewşê de wê, têkiliya ku wê bi hevdû re wê, were danîn wê bi gîyanî û zanîne jî wê bi hevdû re û li rex hevdû wê were danîn. Di wê rewşê de wê mirov wê, bi wê re wê, xwe

nasbikê. Wê bigihijênê li rengekê pêşketinê, keseyet û hizirkirinê. Di wê rewşê de wê pêşketina bawerîyê weke rengê pêşî ê hizirkirina mirov wê, têkiliya wê bi jîyane komî û piştire ku wê wergerihê û bi perisihê li civakbûnê ve wê girêdayî wê hebê. Di wê rewşê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê kifşbikê.

Di nava civaknasiya baweriyê de wê, pêşketina têgînên baweriyî û bi wê jîyankirin û bi wê re bûhûrandina pêvajoyên jîyankirinê wê, di aslê xwe de wê, rengê pêşketinê wê bide nîşandin. Civaknasiya olî wê xwe bisipêrê pêşketinê olî ên jîyanî û kirinîya wan a jîyanî, civakî û keseyetî. Di wê rewşê de wê, têkiliyên wê yên ku wê bibin wê, di wê çerçoveyê de wê, li ser pergale nixrên jîyanî wê avabê. Di wê rewşê de wê, minaq wê di roja me de wê, ku wê bahsa rojava wê were kirin wê bi gotina 'şariştaniya xiristanîyanî' wê were pênasekirin. Di demên berê ên kurdistanê de wê, 'şariştaniyên yazdanî' û hwd wê hebin. Her wusa wê di nava civaknasiya bawerîya civakên kurdistanî de wê, kosmopolitaniyek wê hebê. Wê di wê rewşê de wê, ev rengê pîrr baweriyî ku wê weke xosletekê civake kurdistanê wê were dîtin wê, di rengê hizirkirina civaknasiyî û felsefeyî de jî wê bandûra xwe wê bi wê re wê bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, di nava wê de wê, rengên hizirkirinê wê pêşbixin.

Di wê çerçoveya hizirkirina civakî de wê, awayekê normatif wê bi wê re wê, di wê rewşê de wê xwe bide nîşandin. Têgîna rewîstî a normatif wê, di wê rewşê de wê, bi awayekê salixkirinê li ser ya heyî û hatî jînkirin re wê xwediyê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, têgîna civakî a normatif wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, bi mejuya wê re wê, bi rewşa wê ya dîrokî re di herîkîna pêvajoyên wê yên jîyanî de wê, bi fahmkirina wê re wê bihizirê. Wê li ser ya ku ew hatî dîtin û jînkirin re wê hewlbide ku ew bigihijê ya rast û nerast. Têgînên rast û nerastiyê wê, di rewşa jîyankirinê de wê ji kirinê wê hewlbide ku wê bigihênê li bersivê. Beremberê wê Rewîsta 'meta' wê, dema ku wê bihizirê wê bi awayekê empîrîkî wê, karibê bihizirê û xwe bigihênê li bersivna.

Di fahmkirina têgîna rewîstê de wê, weke aliyekê têgînî ê ku wê çerçoveyek fahmkirinê wê bi darazîya mirov de wê biafirênê bê. Di wê rewşê de wê, xwediyê fahmkirinekê bê. Ol wê dema ku wê pêşkevin wê li ser wê temenê wê pêşkevin. Wê, civaknasiya xwe wê dema ku wê biafirênin wê bi rêgezên wê biafirênin. Ol û rewîst wê, di awayekê de wê

di zikhevdû de wê, pêşkevin. Wê hevdû biafirênin. Di wê rewşê de wê, ol wê di esasê xwe de wê, weke têgîna zêhnî ên rewîstî jî wê bèn dîtin.

Di pêvajoyên salixbûn û renggirtina civaknasiya olî de wê, di wê rewşê de wê, mirov çawa wê hilde li dest wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, xwe bide nîşandin. Civaknasiya olî wê, Durkheim wê ji aliyekê ve wê di wekheviyek weke ya olzanî de wê werênê li ser ziman. Lê di aslê xwe de wê dema ku mirov li wê dihizirê wê mirov dikarê bêjê ku wê ji hevdû cûda wê xwediyê nûansên fahmkirinê ên ku mirov di serî de li vir balê bikişênê li ser wê bê.

Di rewşa civaknasîya olî de wê, di aslê xwe de wê ya ku wê, civakê û olê wê, bi hevdû re wê bide jîyankirin jî wê ew bê. Wê di nava civakê de wê, keseyet wê bigihijê têgînên bawerî. Wê wan bijî û wê werênê li ser ziman. Wê, di wê rewşê de wê, di nava tûrekî têkiliyî a civakî de wê, ew wê, were dîtin.

Li vir di aslê xwe de ku mirov hinekî bi têgîna civaknasiya olê re bihizirê wê, demê mirov wê karibê bêjê ku wê kesên bi heman baweriyê wê xwediyê heman hizrê bin? Di wê rewşê de wê bawerî û têgîna hizrê û ankû zanîne bi wê re wê divê ku mirov ji hevdû cûda wan werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, bawerî wê, di nava çerçoveya civaknasîyê de wê, weke têgînek wijdanî, rewîstî, ristî û hwd wê, were dîtin bi nêzîkatîya nirov a li hevdû û ankû li hewirdor û tiştê re. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê werênê li ser ziman ku wê civaknasî wê, di aslê xwe de wê, salixkirinê wê weke aliyna giring ên ku mirov dikarê di serî de wê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, rewşa civakê wê di nava civaknasiya olî de wê çawa wê were li ser ziman wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê ku wê pirr zêde wê bi çerçoveyek pîrsgirêkî jî wê, were dîtin bê. Di wê rewşê de wê, çi û çawa wê herê bikê ku wê civakek wê di wê çerçoveyekê de wê were ser ziman û ankû newê ser ziman? Bêgûman ol û bawerî wê nadê dîyarkirin. Ya ku wê dide dîyarkirin wê zihniyata mirov a ne baş a ku ew di bin maske û ankû navê olê de ku ew dihê ser ziman bê.

Di wê rewşê de wê, ol û bawerî wê, di aslê xwe de wê, rastîya wê ya ku ew bû malê civakê wê li ser bûyîna bawerîyekê ku ew keseyet bûya xwediyê wê bê. Di wê rewşê de wê, pergale bawerîyê wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê, were li ser zimm wê, minaq li kurdistanê wê, di çerçoveya restên civakî li pêşgirtinê re wê, were li ser ziman. Di wê

çerçoveyê de wê dîroka olê a li kurdistanê û filosofên kurd ên olî ku mirov lédikolê wê di serî de wê weke aliyekê giring wê kifşbikê.

Di wê rewşê de wê, civaknasî û ol wê, weke aliyekê giring wê hevdû wê di nava jîyane civakê de wê, bijîn bin. Ol û bawerî çendî ku ew cih bide wê, kirin, kiryar, salixkirin û fahmkirinên mirovî ên nava jîyanê û bi wan re were dîtin wê wilqasî jî wê, civaknasiyekê wê bi xwe re wê pêşbixê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê xwe kir weke hinek restên ser civakê re û wê bidest kifşkirina ji serî ve kir wê hingî wê ji temenekê civaknasî wê di serî de wê xwe qûtbikê. Wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov li rojhilat dinerê wê, pirsgirêka herî mazin a bi ol û bawerîyê re wê, pirsgirêka fahmkirina civaknasiyê bê. Di serî de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê dema ku wê, ol û bawerî wê, were jîyankirin wê, di wê rewşê de wê, rednekirina hizrên civakî û civaknasî û hewldana fahmkirina wê, hingî wê temenê fahmkirina wê ya civaknasîya civakî jî bê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, ev wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. olzanîya ol û bawerîyê wê, ji gelek aliyan ve wê bi şîrovekirinên tenê bi restî û ji jîyanê qût şîrovekirin re wê, di wê rewşê de wê pêşîya pêşketinên civakî jî wê bidina girtin. Li rojhilat tengezerîya civakan û pirsgirêka bawerîyan ku ew weke tengezerîyên demî wê rûbidin wê hinekî jî ew rengên fahmkirinê ên ji jîyanê dûr ên ol û baweriyê wê di wê de û di temenê wê de wê weyn bileyizin bin. Ol wê dema ku ew gihişt li zihniyetekê bi mirov re wê di wê rewşê de wê, hinekî wê, weke temenekê kifşkirinê jî wê pêşkeve. Di civaknasîya olî de wê, zihniyet wê, weke têngîneka ku ew bi keseyetîya xwe afierandinê re wê bibê bê.

Civaknasîya olî û felsefeya civaknasîyê

Ku mirov dîroka olê wê hilde li dest wê di serî de wê ol wê weke têngînek zêhmî û hişmendî a bi dîroka mirovatîyê re wê pêşkeve wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Dîroka ol û bawerîyê wê di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê li wê dinerê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, bandûra li pêşketina pêşveçûnên civakê wê ji gelek aliyan ve wê bibê. Di wê rewşê de rewşên weke civaketiye û hwd wê, di pêşketina wan de wê, weyna wê hebê. Di pêşxistina serdestîyê û bindestiyê de jî wê, mirov dikarê wê bi bandûra wê re wê werênê li ser ziman.

Dîroka olê wê, dema ku mirov ji destpêka wê hilde li dest wê têngînên anamîsmê û totemîsmê wê di serî de wê, weke têngîna ku mirov bi wan

pêşî li dinyayê dinerê wê pêşkeve. Di wê rewşê de wê, rewşa aqilê ku mirov wê bi hevbeşîyekê wê bi wê re wê çerçoveyek jîyanî bi komî wê di nava xwe de wê çêbikê wê, di wê rewşê de wê, were dîtin.

Têgînên olî wê, di destpêkê de wê, pêvajoyên ku wê di wê de wê pêşkevin wê ji pêvajoya pirrxwûdayî bi ya yekxwezayî ve wê pêşkeve. Wê di demên destpêkê de wê, yazdanên malbatan wê bibin. Wê, bi wê re wê, mirov wê hin bi hin wê nirxên ku ew bi wê bawerbikê wê biafirênê. Pêşketina pergalên bawerîyê wê, di wê çerçoveyê de wê, weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin.

Ol û bawerî wê, bi demê re wê, weke aliyekê têgînî û serdest wê pêşkeve. Pêvajoyên şariştaniyê ên li ber diclê û firatê ku wê di wê de mirov dibênê ku wê yazdanên malbatî û piştire bajarîwelatî wê hebin. Lê bi demê re wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê şerê nava bajarwelatan wê destpêbikê wê bi wê re wê, bajarên ku wê li yê din wê serdestîya xwe wê, çêbikê wê, bi wê re wê, bawerîya xwe jî wê di nava wê de wê bicih bikê. Yan jî wê bawerîya w ji xwe re wê hilde û wê bi wê bijî. Di wê rewşê de wê, pêvajoyek serdestîyê wê bi wê re wê, pêşkeve. Pêvajoya desthilatdarîyên olî wê hinekî wê di wê çerçoveyê de wê bi çerçoveya serdestîyê û mazinkirina gelemperîya serdestîya xwe wê, bi wê re wê, pêşkeve. Wê, bi wê re wê, xwe wê serdest bikê. Wê, bawerîya xwe wê, bi wê rengê wê, bikê temenê serdestîya xwe.

Di demên hemdem de wê di wê warê de wê çerçoveya welatî wê bi wê re wê ziman, çand û hwd wê di wê çerçoveyê de wê li wê were zêdetirkirin.

Pêvajoyên pêşketina bawerîyê wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê dinerê wê, hin bi hin wê girse wê bawerîya xwe bi yazdanekê wê werênin. Wê di dewama wê de wê, hin bi hin wê temenê bawerîya yazdanan wê xwe ji yên serdest re wê bidina hiştin. Têgîna şerê nava yazdanan a di mîtolojiya sumer û piştire heta dema gûtî, hûrî û mîtannîyan wê di wê çerçoveyê de wê, bi awayê şerê serdestîyê wê xwe bide nîşandin.

Di wê rengê de wê, hin bi hin wê bawerî wê, bi bandûra wê pevçûna nava yazdanan û yê mazin yên piçûk ku ew dikina bindestîya xwe de wê, bi wê re wê, qada xwe ya serdestîyê wê bi wê re wê mazintir bikin. Ev wê, hin bi hin wê bandûra wê di pêşketina civakê de wê, xwe bi gelek awayan wê bide nîşandin. Pergalên civakî û pêşketina wan jî wê bi wê çerçoveya serwerîya yazdanî wê xwe bide nîşandin. Di aslê xwe de wê weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê

giring wê werênê li ser ziman ku wê çendî ku wê di nava wê çerçoveya civakî de wê, tenê wê bawerîyek û ankû wê bi wê re wê weke ku wê zihniyetek wê serdest bê lê wê di nava wê de wê gelek bawerî û çandên wan wê bi wê re wê hebin. Di awayekê hermonî de wê, ev wê weke aliyna din ên temenî ên di pêvajoyên pêşketina civakî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Di pêvajoyên pêşketinên civaknasiya olî de wê, weke têngînên ku wê rengê xwe wê bidina rengê bawerîya giştî wê ew rengên piçûk û ne serdest wê, ji temen ve wê hebûna wan jî wê di nava ya serdest de ku wê bi awayekê bişavtinê bê û ankû bi awayên din bê wê were ser ziman. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyna ku wê di çerçoveyekê de wê ew wê pêvajoya giştî a baweriyê wê bi reng û awa bikin. Wê, bi vê têngihê re wê, bi demê re wê ev wê weke aliyekê pêşketina wê xwe bide nîşandin. Di nava civaknasiya wê de wê, ew rengên wê di demên xwe hanîna li ser ziman de wê werina ser ziman. Wê bi wê re wê, ew hanînen li ser ziman wê çerçoveya giştî wê rengê wê jî wê bidina dîyarkirin.

Mijare civaknasiya olî wê di serî de mirov bêjê ku wê weke mijarek pîr zêde ne hesan bê. Wê, heta roja me wê, dema ku wê dîroka olan wê were li ser ziman wê, li ser pêşveçûnên wê yên bi civakê re wê, werê li ser ziman. Di serdemên destpêkê ên fahmkirinê de wê, mirov wê, ji ber hizrên xwe yên di serê xwe de wê newê redkirin û dîrxistin ji nava xwe. Wê newê piçûk dîtin û ankû mazin dîtin. Lê ev wê, di demên piştre wê di demên weke demên bi zane de wê zêdetirî wê pêşkeve. Di wê rewşê de wê qatagorizekirina nava jîyanê wê pêşkeve.

Di roja me de em bahsa olên yekxwûdayî, serdestîya wan û bi bawerîya wan jînkirinê dikin. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov bi awayekê wê çerçoveya wê bawerîya wan dahûrbikê bi pêvajoyên dîrokê re wê, çawa wê, pêşveçûnên din ên olî wê di nava wê de wê, bînen ser ziman wê were dîtin.

Di fahmkirina ol û civakê bi hevdû de wê, bi bandûra wan ya li hevdû re wê wê bibê. Wê di wê rewşê de wê, pêşketinên hevdû wê ji hevdû wê bigirin. Wê bi wê re wê, hevdû wê di nava hevdû de wê bijîn. Di nava civakê de wê, ol wê weke aliyekê 'bi aqilbûnê' wê were dîtin. Ev di demên berê de wê, bi wê rengê jî wê were li ser ziman. Di wê rewşê de wê rengê jîyanê, darazên mirov ên herêkîrin û redkîrinê û hwd wê, werina kifşkîrin. Di wê rewşê de wê, mirov wê, bi têngînên wê re wê, di jîyane xwe de wê bijî.

Di nava jîyane civakê de wê, cihê olê wê, bi rengê bi hev girtinîyeka têgînî re wê xwe bide nîşandin. Mijare fahmkirina civakê bi jîyane wê re wê, bi wê re wê weke aliyekê wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, civaknasiya olî wê, hinekî jî wê, di temenê wê de wê, di aslê xwe de wê, nerîna olî wê hebê. Lê li vir di aslê xwe de wê, civaknasiya wê pirsgirêka wê di serî de wê, çawa wê were jînkirin wê, ew wê, weke aliyekê giring wê xwe bi wê re wê bide nîşandin. Weber wê di berhema xwe ya bi navê 'civaknasiya olê' de wê pirsgirêkê wê weke pirsgirêka 'dunya û olê' wê werênê li ser ziman.

Di serî de wê, dema ku wê ol û civakê hevdû bi awayekê bi normatif dît û xwand wê, hingî wê, bi hevdû re wê hev nasînê wê ji aliyekê ve wê bikin. Di rewşa fahmkirina hevdû de wê, di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê din wê xwe bide nîşandin. Fahmkirina hevdû wê, bi axiftin û dîtina hevdû bi hişê hevdû re bê. Di wê rewşê de wê, ya ku wê di nava civak û olê de jî wê ev bê. Wê di wê rewşê de wê, ne hizrek wê gelek hizir wê bi hevdû re wê, bijîn û wê bi hatina wan a li ser ziman re wê reaksiyonê wê bi hevdû re wê bikina çêkirin.

Mijare fahmkirina civaknasiya olî wê di serî de wê ne tenê wê wele fahmkirina hevdû bê. Wê di serî de wê pirsgirêka bi cihê rengîyên xwe yên civakî xwe hanîna li ser ziman vê. Di wê warê de wê, di serî de wê xwe bide nîşandin.

Di wê rewşê de wê, dema ku wê, çerçoveya jîyankirinê wê civak bê wê demê mirov divê ku wê werênê li ser ziman wê ew çerçove wê, di serî de wê, were esasgirtin.

Ji aliyekê ve wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê mijare civaknasiya olî wê dema ku mirov wê li şûna ku wê ji oldaran wê bipirsê wê ji civaknasan wê bipirsê û ew wê werênina li ser ziman wê, weke aliyekê din ê baştir bê. Ber ku wê civaknasî wê ji aliyekê ve wê hewceyîya xwe hanîna li ser ziman û ji aliyê din ve jî wê, hewceyîya hevdû fahmkirin û xweşbînîya li hemberî hevdû bê. Di wê rewşê de wê, gotinaka ku wê, heta roja me jî wê bi hezaran salan di nava civake kurd wê were bilêvkirin wê ew bê ku "mirov, çi dijî di xwe de dijî. Ya ku mirov dijî di nava mirov de ya." Bi wê gotinê wê bê gotin ku mirov wê, di xwe de wê çi bijî wê, ew di çerçoveya wî de bê. Yanî wê, di wê rewşê de wê, mijare baweriyê jî wê bi wê gotinê wê weke 'mijare wijdanê' wê were dîtîn û wê, di wê rewşê de wê, tevlibûyîna kesên dervî wê, rast wê newê dîtîn. Di nava civake kurd de wê, gelek bawerî û têgînên wê ew wê bi hevdû re ku wê bijîn wê

hebin. Di wê rewşê de wê, çendî ku wê pirsgirêkê jî wê bi hevdû re wê bijîn lê di wê rewşê de wê dema ku ew çerçoveya civakî esasgirtin û bi wê dijîn wê bi wê çerçoveyê de wê hevdû bi rengên bawerîya hevdû wê rednekin û wê bi hevdû re wê karibin bijîn. Di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di wê çerçoveyê de wê, di demên hemdem de wê, 'civak' û 'kes' wê weke du temenên bingihîn ên herêkirinê wê derkevina li pêş. Di wê rewşê de wê, kes wê bi bawerîya xwe re wê were herêkirin. Wê, di dewama wê de wê, ew jî wê bi heman rengê wê baweriyên dervî xwe wê fahmbikê û wê, bi xweşbînî wê pêşwazê bikê. Wekî din pirsgirêka di nava hevdû de jîyankirinê wê, di wê rewşê de wê xwe bi olan ra wê bide nîşandin. Di wê rewşê de bi têngîna 'kesên ne ji bawerîya min' ku ew dihênê ser ziman wê, ev gotin wê bi watelêkirina wê re wê weke temenê xwe durgirtin û ankû ji xwe durgirtinê wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, sînoran wê di nava xwe de wê xêzbikin. Sînorên xêzkirî ên di wê warê de wê heta roja me jî wê, bi awayekê sergirtî û servekirî wê, pêşketinên jîyane mirov wê bidina **dîyarkirin**.

Mirov di nava jîyanê de wê, dema ku mirov wê bi jîyankirina wê re wê esasbigirê wê mirov dikarê bêjê ku wê hertimî wê kirinên nû û bi wê re wê têngihên nû wê pêşkevin. Wê, di wê rewşê de wê, yên ku mirov wê di pejirênê û yên ku mirov wê napejirênê wê xwe bidina dîyarkirin. Di wê rewşê de wê ya ku wê çerçoveya pejirendin û ne pejirendinê wê dide dîyarkirin wê rengê zêhnîyeta me ya ku ew bi olî bê û ankû bi rengekê din ê hizrî bê. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov bi wê re wê li wê bihizirê wê weke platformeka ku ew hemû bi cihêrengiyên xwe re ew werina ser ziman û bi xweşbînî werina pêşwazî kirin.

Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, civaknasîya olî wê hilde li dest wê ji aliyê civakê û karîna bersivdayînên wê yên ji pêşketina wê re jî wê hilde li dest. Têkiliyek olî û civakî wê ji temen ve wê bi hevdû re wê hebê. Lê di wê warê de wê, di nava civaknasîyê de hildana li dest û bi awayekê rêkûpêke fahmkirina wan bi hevdû re û têngiliya wan ya bi hevdû re wê, zêde newê û nebê. Mijare olê wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, hertimî wê di awayekê dogma, rêgezî û hwd de wê, bi doktirînî wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, zanîna olî wê, di aslê xwe de wê, pêwîstîya fahmkirina wê, di wê çerçoveyê de wê, li gorî çî pêwîstîyan bê wê, di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê li ser wê bisekinê.

Di warê fahmkirina civaknasîya olî de wê, fahmkirna wê ya civakî wê, heta ku ew bê gotin wê were daxistin li astek li jêr. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê rewş ev wê demê wê di aslê xwe de wê, dîmenê ku wê derkeve li holê wê weke ku wê cihê fahmkirina gotina civaknasîyê bi wê re wê, nebê wê di dîmenekê de wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, mijare civaknasîya olî wê, di aslê xwe de wê dema ku mirov wê hinekî li ser wê bisekinê wê mirov dibînê û kifş dikê ku wê ol wê bi rêgezên wê re wê, weke daxistina li jîyanê jî wê, di awayekê de wê were dîtin. Li vir daxistina olê û rêgezên wê li jîyanê zêdetirî wê ya giring wê ew bê ku bi fahmkirinek civaknasî wê fahmkirina wê di wê çerçoveyê de wê bi zanîna wê re wê di nava jîyanê de wê fahmkirina wê bê. Li vir wê dema ku em gotina *fahmkirina civaknasîyê* wê bilêvdikin wê di wê rewşê de wê, bi wê têgînê em dikin ku wê di nava jîyanê de wê, hertimî wê hizir û nerînên cûda wê pêşkevin û wê hebin ku ew werina fahmkirin û li rex hevdû û ankû bi hevdû re ku ew karibin hebin bin. Wê di nava qada civaknasîyê de wê her hizir wê weke renekê wê xwe bi wê re wê bide nîşandin.

Heta ku fahmkirin di warekê de xwe nede nîşandin wê derketina li ser wê re jî wê bi fahmkirinê wê nebê. Di wê rewşê de wê demê wê bo fahmkirina olî a pêşketî jî wê, di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê giring wê, xwe bide nîşandin. Ol wê bi dîroka wê re wê, weke dîrokek civakî jî wê hebê. Heta roja me wê, pêvajoyên wê yên ku wê bûhîrandina wê, bi wan re wê dîrokekê wê bi xwe re wê biafirênê.

Fahmkirina civaknasîya olî wê li ser esasên wê yên ku mirov wê hilde li dest wê, di serî de wê, weke aliyên ku ew di jîyane mirov de wê weke doktrinna rastkirinê wê derkevina li pêş bin. Di wê rewşê de wê bandûra wan li pêşveûnên jîyanî, derûnî û hwd wê bibê. Wekî din wê, di warê pêşketinên civakî de wê di pêşketinên wê de wê weyn bileyizê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê weke aliyekê giring wê rewşa civaknasîyê di wê rewşê de wê, weke aliyekê civakbûnê a olê jî wê, xwe nîşandin. Li vir di aslê xwe de wê dema ku em bahsa civakbûna olî dikin wê, di serî de wê, li vir wê, ji vê gotinê wê ya ku wê were fahmkirin ew bê ku wê bi tememî olîkirina civakê bê. Li vir li şûna wê serdestkirina gotina olê ku mirov wê, hinekî din li wê bihizirê wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, di rewşa serdestkirina çerçoveya civaknasî a civakî de wê, hilde li dest wê bi wê re wê, zêdetirî wê, weke aliyekê ku mirov karibê wê bikirpênê bê.

Di aslê xwe de wê, rewşa civakê wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê têkiliya nava civakê û kes wê weke aliyekê xwezayî wê, xwe bide nîşandin. Ev wê bi dîmenekê din wê têkiliya ol û kes jî wê, xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, kes wê, di wê rewşê de wê, bi civaknasiya xwe re wê dema ku wê xwe hanî li ser ziman wê, çawa wê, karibê bi awayekê weke ku ew xwe rehet dibînê û rehet hîsdikê wê bi wê re wê mirov dikarê wê weke aliyekê giring li wê bihizirê.

Ol û civak ku mirov wê hilde li dest wê ji kîjan aliyê ve bê wê weke aliyekê giring wê xwe bide dîyarkirin. Di rewşa olê de wê, ol wê weke têtîneka dîrokî û ku bi pêvajoyên dîrokê re ew heta roja me hatî wê û di roja me de jî ew hê weke pergalek doktirênî ku ew jîyane mirov bi bandûr dikê wê, di serî de wê, di çerçoveya têtîna civaknasiyê û zanîna civakê de wê hildan li dest û wê fahmkirina wê weke aliyekê giring li pêş me disekinê. Di wê rewşê de wê jî wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa civakê wê, di serî de wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, ew jî wê weke rewşek dîrokî bê. Dîroka civak û çandan wê dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, mirov rastî gelek pêşketinên bi dîrokê re were. Wekî din wê di wê rewşê de wê, herêm bi herêm li dunyayê hebûn û pêşketina çand û civakî cûda wê di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê çerçoveya olî wê dihilde li dest wê, di serî de wê, rewşa fahmkirinê wê weke aliyekê giring wê bi cûdahiya wê re wê, xwe bide nîşandin. Mijare olî ku mirov wê bi awayekê normatif wê salixikê wê bi wê re wê, di wê rewşê de wê, gotinên weke 'rûhanî', 'baş', 'nebaş' 'xwûdê', 'şaytan', 'dojeh', 'bihûşt' û hwd wê, derkevina li pêş. Herr gotinên ku ew bi wê rengê wê hebin wê di çerçoveya xwe de wê, têtîna û rêgezna jîyanî wê bi xwe re wê bi rengê fahmkirinê re wê di mejiyê mirov de wê biafirênin û wê bidina dîyarkirin.

Di wê rewşê de wê, di nava civakek pirralî bi zanîna pêşdikeve wê têtîna olî wê bi fahmkirina wê ya civaknasiyê re wê weke aliyekê giring wê xwe bide nîşandin. Civakek ku ew di nava pêşketina xwe de wê çawa wê bijî wê, ew wê bi aliyên wê yên weke civaknasiyê, felsefeyê, dadê û hwd re wê bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, civaknasi wê weke platformekê wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Weke hemû çandan çanda olî jî wê, di wê çerçoveyê de wê, ew wê weke aliyekê wê yê ku ew xwe bîne li ser ziman wê bi jîyane mirov

re wê li wê binerê. Lê li vir wê, di wê rewşê de wê, bi rêgezên civaknasî wê, pêşwazîkirin û bi fahmkirina wê re wê hildana li dest wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, dema ku ew hatina li ser ziman di nava rewşa wê de bû wê, hingê mirov wê, bi wê re wê, sînore wê heta kûderê wê ew wê, mafê kifşkirinê wê bi wê re wê hebê û ankû divê ku ew hebê wê hingê wê ew wê jî wê karibê fahmbikê. Di pêşketinên civaknasîyê bi têgînên olî li rojava re wê, temenê ji hevdû cûda kirina karên dunyayî û yên axiretî û hwd jî wê bide çêkirin.

Dîroka civak û olê wê ji demên ronansasê û pêde wê hin bi hin wê rêyên xwe wê ji hevdû wê cûdabikin bi awayekê. Wê. Di wê rewşê de wê, ol wê, zêdeyî wê, mudahaleyên wê yên li jîyanê û kifşkirinên wê yên di nava jîyane civakê de wê, hin bi hin wê bèn kêmkirin. Di wê rewşê de wê, aliyê pêşketina mirov bi zanîne re jî wê bandûra wê li wê hebê. Di wê serî de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa kifşkirinê wê di wê rewşê de wê weke aliyekê ku wê hertimî wê mijareka gengêşiyê a di nava hizirkirina bi wê re de jî bê.

Mirov wê, bi pêşketina xwe re wê çendî ku wê pêşkeve wê, zêdetirî wê, bi wîn û hebûna xwe re wê derkeve li pêş. Wê ti wînê wê ser xwe re wê nebînê. Wê xwe weke wînekê wê di serî de wê bibînê. Wê di wê rewşê de wê mudahaleyên li jîyane xwe wê herê nekê. Pêşketina wînê wê di wê rewşê de wê, mirov divê ku wê bi pêşketineka bi zanîne û hişmendiyê re wê hilde li dest. Zanîn wê aliyekê wê yê giring wê hebê. Çendî ku mirov zêdetirî wê pêşkeve wê bi wê re wê mirov wê, wêretîya xwe wê baştirin wî bikê ku wê biafirênê û xwe bi wê de nîşandin. Wê wêrebikê ku ew tiştên mazin bikê. Hizrên xwe li ser olê jî werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, di nava civaknasiya olî de wê, dema ku mirovek wê hizra li ser olê wê werênê li ser ziman wê, ev wê çawa wê were pêşwazîkirin? Di aslê xwe de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring ê mijarê wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di fahmkirina civaknasî de wê, hizir wê li hemberî hevdû û ankû beremberî hevdû jî wê werina li ser ziman. Di wê rewşê de wê, li şûna ku wê ew wê werina redkirin wê, ew sedemên wê bi aqil û zanînek bi temen re ku ew werina fahmkirin. Di wê çerçoveyê de wê, ew wê, di serî de wê bi xweşbînî wê pêşwazîkirin. Piştê jî wê, were fahmkirin. Fahmkirin wê weke rêgeza pêşî a nava jîyane civaknasîyê wê xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê li ser fahmkirinê re wê meşîn û nêzî hevdû bûyîn wê di serî de wê weke rêgezê ku wê ji dest newê berdan bê.

Civaknasî bi xwe jî wê, ji navaroka wê ku mirov binerê û fahmbikê wê mirov dikarê wê bêjê ku wê weke aliyekê giring wê temenê fahmkirinê wê bi zêdeyî wê bi giringî wê derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê, civaknasî wê, çerçoveya jîyanî a civakî ku ew wê, esas bigirê û bi wê re wê, fahmbikê. Li vir wê dema ku ew bû wê, hingî wê her hatinên li ser ziman wê weke nerîna wê werina ser ziman û wê ne bina temenê zirar dayîna li hevdû.

Max Weber wê, dema ku ew bahsa civaknasiya olî dikê wê rûtûel û levcivînên olî wê, weke aliyekê giring wê, bènê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, weke çerçoveyek ku wê di wê rewşê de wê, bi hevdû re gihîştina li hevdû wê, werênê li ser ziman. Lê ew levcivîn wê weke levcivînên kesên ku wê ji heman baweriyê bin. Di wê rewşê de wê, dîroka olan wê bi wê rengê wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, gelek rengên baweriyî ên weke Mîtrayîyê, Zerdestîyê, Bûdîsm, hîndûîsm, cihûtî, Xiristiyanî, îslam û wê tenê hinek ji wan rengên baweriyî bê. Wê, di wê rewşê de wê, di nava têngîna bawerî û rengên wan de wê bi dîrokê re wê pêvajoyên pêşketinên aqil ên felsefeyê wê bandûra wan li wan pîr zêde wê hebê. Têkiliya nava felsefeyê û ol pêvajoyên hevdû afirandinê wê biqasî yên felsefe û civaknasiyê wê, giring û watedar bin. Wê, di wê rewşê de wê, pêşvajoyên pêşketinê wê, di nava felsefeyê û pê de wê, di peresendina pêşketina olê de jî wê, weyna wê hebê. Gotina 'olên dema aqil' wê dema ku mirov wê hinekî bi morfolojikî û civaknasî li ser temenî pêşketinên wê yên civakî wê li wê dihizirê wê, mirov di wê warê de bigihijê fahmkirineka baş. Di wê rewşê de wê, olên giştî ên weke yên yekxweûyî û ankû ên pîrxwûdayî ku ew di rengê yekxwûdayî de pêşdikevin wê, di wê rewşê de wê, civaknasiya wan ku mirov li wê dihizirê mirov wê bi wan re baş kifş dikê.

Ol wê, di wê têkiliya wê ya bi civakê re wê weke sazûmanaka afirî a bi sazî û pêşveçûnên wê jî bê. Wê, di wê rewşê de wê, hin bi hin wê, di wê rengê de wê pêvajoyên pêşketinê wê bi wê re wê, bijî. Di wê rewşê de wê zanista civakê û ya olê wê, di nava hevdû de wê, pêvajoyên xwe yên pêşketinê wê di zikhevdû de wê bijîn. Zanista olî ku wê bihizirê wê, di wê çerçoveyê de wê, bi pêvajoyên yên pêşketinê re wê, di xate wê de wê, mirov wê bi pêşketina wê ya zihniyetî re wê kifşbikê. Zanîna olî wê, di nava civakê de wê, sazîyên civakê ên têngînî jî wê rengê wan wê ji aliyekê ve wê bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, pêvajoyên olî ên pêşketinên wê yên li herêmên cûda wê, bi xosletên wê yên ku ew pêşdikevin re ku mirov wan lédikolê wê mirov dibînê ku wê bi xosletên pêşketinên civakî

re wê pêşkeve mirov wê, dikarê wê bi rehetî wê kifşbkê. Wê, di wê rewş de wê, wê, pêşketina olî wê, weke renekê civakî jî wê, di wê çerçoveyê de wê xwe bide pêşxistin. Zanista olî wê, di wê warê de wê dema ku wê pêşketinên civakê fahmbikê wê di pêvajoyên pêşketinên wê de wê, elementên têtîni û hwd ên ku ew weyn dileyizin wê, di nava pêşketina çandî de wê, olê jî wê, weke serekê giştî a temenî wê hilde li dest. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, civak û ol wê, hevdû wê, hertimî wê, heta ku ew hebin wê, pêşkevinbi hevdû re.

Di fahmkirina civakê û çerçoveya wê ya civakî de wê, di wê rengê de wê, civaknasî wê, weke aliyekê giring wê, xwe bide nîşandin. Civaknasîya civakê wê, di her demê de wê, weke aliyekê giring ê platformî ku wê hemû têtîh û hizrên civakî wê, di nava wê de wê jî hevdû re wê werina li ser ziman bin. Platforma civaknasî wê, di wê de her hanîn li ser ziman wê, piştî wê weke pêşketinek civakî wê pêşbixê. Di wê rewşê de wê, civak wê, aliyekê wê di çerçoveya wê de wê bi gelemperbûyîna têtîh, hizir û hwd re wê, bi hevbeşiyên wê yê ku ew bi wê dijîn re wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Civaknasî wê, di wê rewşê de wê, têtîliya nava hizirkirên teybet û wê giştîbûnê de ku wê dênê wê, bi hevdû fahmkirina hevdû re bê.

Dîroka olê ku mirov wê dinerê wê, di wê rewşê de wê, bi kombûn û levçivînên wê re wê, civaketîyekê wê bi xwe re wê bide nîşandin. Ol û civak wê afrînerîya wan ya di zikhevdû de wê bi wê re wê pêvajoyên ku ew dijîn wê, bi pêşketina xwe û ya bi hevdû re bê.

Di wê rewşê de wê, pergale bawerîyê wê ji gelek aliyan ve wê, mirmov dikarê bêjê ku wê bandûra wê hem bi giştî li çerçoveya civakê û hem jî bi teybetî bi keseyetîyê û hwd re wê mirov dikarê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, rewşa kes û nerîna wî û civakê mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê hilde li dest.

Ku mirov jî kûve binerê wê, di nava pêşketina têtîna civaknasîyê de wê nerîn wê cihê wê, pirr zêde wê giring bê. Di wê rewşê de wê, nerîn wê weke çerçoveyeka bi dîtina hevdû û xwe hanîna li ser ziman re bê. Di wê dualiteyê de wê, civaknasî wê xwediyê pêşketineka bi fahmkirinê re bê. Civaknasîya fahmkirinê wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê, bide nîşandin bê.

Aliyekê din ê civaknasîyê ku mirov wê, werênê li ser ziman wê ew bê ku wê bi çerçoveya hizir û nerînên ku ew dihên li ser ziman bê. Wê her nerîna ku ew hat ser ziman wê gelemperîyekê wê qizinc bikê û wê di nava wê rewşa civaknasî de wê bê malê girseyê. Wê, di wê rewşê de wê

girse wê, ew wê têngînê, hizrê û nerînê wê dibînê û wê fahmbikê. Çendî ku wê li hemberî wê û ankû li rex wê nerîn û têngîn wê werina li ser ziman jî lê wê, di wê çerçoveyê de wê weke nerînek ku ew hatî ser ziman wê bimênê. Nerînek ku ew hat ser ziman ku ew ji aliyê kes û girseyên ku ew wê dibihîzîn ku ew çendî ne di rewşa pejirendina wê de jî bin wê weke nerîneka kû bûya malê wan jî wê were dîtin. Di wê çerçoveyê de wê, hermoniya civaknasiyî wê, bi wê re wê weke têngîneka ku wê wateya xwe wê bistênê bê.

Ol wê, di demên berê de wê bi çerçoveya xwe re wê, weke temenê yekîtiyek civakî û ankû komî bin. Lê wê çendî ku ew weyna wê di heta roja me bi awayekê li berçav û ne li berçav jî wê hebê jî lê wê li rex wê hizir û pergalên hizrî ên têngînê wê weke bi navê 'pergale civakî' wê pêşkevin. Wê, di wê rewşê de wê, çerçoveya wê de wê, ol û civaknasiya wê, weke çerçoveyek di nava wê çerçoveyê de wê cihê xwe bigirê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê, ol wê nerînek bê û ew nerîn bû malê girseyê wê, di wê rewşê de wê, dema ku ew mirov bi wê re di hemhizrê de bê û ankû ne di hemhizrê de jî bê wê, weke têngîneka girseyî a bi wê rengê ku ew bûya malê girseyê wê mirov dikarê wê fahmbikê. Civaknasî wê rêgeza wê ya din jî wê, di serî de wê xweşbînê bê. Wê di wê çerçoveyê de wê, hizra ku ew hat ser ziman wê, bi beremberî xwe û ya vajî xwe re jî wê were bi bersivkirin. Di wê rewşê de wê, ev hinekî jî wê afrînerîya civakî û temenê wê biafirênê jî bê.

Di warê fahmkirina jîyanê û pêşketinên wê de wê, ol wê, di wê rewşê de wê, çawa wê hilde li dest wê, di serî de wê, mirov dikarê wê li ser wê bisekinê. Di demên hemdem de wê bi zêdeyî wê, felsefe û ol wê hinekî wê, di wê çerçoveyê de wê, têngiliyekê wê bi hevdû re wê, dênê. Wê, bi felsefeyê fahmkirina têngînên weke hebûnê, rewîstê, zanînê û hwd wê, weke aliyna ku mirov bi wan di wê çerçoveyê de bihizirê bê. Piştî demên ronansansê wê, hûnera ku wê pêşkeve wê motif û pêjnên wê yên ku wê bèn xêzkirin û pêşxistin wê di wan de wê, têngînên olî wê, zêdetirî wê li pêş bin. Wê, di wê de wê, çerçoveyek jîyanî wê, bi xatên wê re wê, were ser ziman. Hûnera ronansansê û bi teybetî heta ya demên barokê wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê, fahmbikê. Piştî wê, hin bi hin wê, xatên din ên hûnerî û hwd wê, li ser wê re wê bi felsefeya zanînê û hwd re wê pêşkevin.

Di wê rewşê de wê, dema ku mirov î ro li her pênc parzamînen dunyayê dinerê wê jîyane li wan pêşdikeve wê, di wê rewşê de wê, xwediyê çerçoveyna pêşketinî ên ji hevdû cûda jî bin. Wê di wê rewşê de

wê, çand, hûner û hizrên cûda wê pêşkevin. Pêşveçûnên dîrokî ên kji hev cûda wê bibin. Di wê rengê de wê, şêwayekê pêşketinê wê li wan wê hebê.

Pêşketina li herêmên cihanê ên civakî û olî wê di zikhevdû de wê bibê. Di wê rewşê de wê, ol û bawerî wê, weke têgihek dîrokî ku wê dîroka wê heta destpêka mirovatîyê wê, herê. Pêvajoyên pêşketina olî wê, vê yekê wê bidina nîşandin. Di wê rewşê de wê weke rexeke pêşketina mirov a bi civakî û keseyetî û hwd wê, mirov ku wê hilde li dest wê, bi wê re wê weke çerçoveyek temenî wê xwe bide nîşandin. Kevneşopîyên civakî, orf û adetên ku ew diafirin wê, di wê rewşê de wê, ji bilî orf,adet û kevneşopî wê hinek kirdeyên rewîstî jî wê di xwe de wê bidina nîşandin.

Rêgezên rêbazê civaknasiyê bi kortasî fahmkirina wê

Mijare ol û civaknasiyê wê, di aslê xwe de wê pîrr zêde wê kûr bê. Bi serê xwe dikarê mijar were hildan li dest û li ser wê were nivîsandin. Ev jî wê, dikarê weke mijare lêkolîneka bi serê xwe di wê çerçoveyê de wê werenê li ser ziman. Li vir di aslê xwe de wê, rewşa fahmkirina dîroka civaknasiya olê wê di serî de wê mirov bêjê ku wê tiştêkê bi serekeyî wê bi me bide fahmkirin. Ew jî wê ew bê ku mirov di nava pêşketina xwe re wê bi awayekê bi şazûman wê bi nirxên civakî, têgînî û hwd re wê çawa wê bi dîrokê re wê bijî bê.

Droka civaknasiyê wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê bi dem û pêvajoyên wê yên ji demên demên jîyane destpêkê ên komî ku mirov wê hilde li dest wê ew jî wê weke mijarekê wê di nava wê de wê were li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê di wê çerçoveyê de wê civaknasî wê, di aslê xwe de wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê, mirov dibînê ku wê weke şêwayekê wê bi wê re wê were dîtin ku wê, çawa wê, di nava hevdu de wê bi têkiliyekê wê mirov wê bi hevdu re wê bijî.

Di rewşa fahmkirina dîroka civaknasiyê de wê gelek fonemên ku ew divê ku werina fahmkirin wê hebin. Ji aliyê olî ve wê, ew wê bi awayekê emprîkî û ankû metafîzîkî wê, bi awayekê wê werina girêdan wê werina hanîn li ser ziman. Lê li vir wê di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê din wê di serî de wê werênê li ser ziman ku wê têgîna civaknasiyê wê, di serî de wê weke çerçoveyek bi fahmkirinê a bi jîyanê re biserê xwe wê divê ku mirov wê hilde li dest. Di wê çerçoveyê de şêwa û rêbazên ku mirov bi rêgezên wan re wê hilde li dest jî wê weke

aliyekê din ê hişmendî ku mirov wê bi wê re wê bi çerçoveyî wê fahmbikê bê.

Me di destpêka mijarê û vê lêkolîna xwe de me, gotina felsefeyê jî wê, ji aliyekê ve wê, weke şewayekê fahmkirinê wê tevî mijarê kir û ew hanî li ser ziman. Li vir di aslê xwe de divê ku ew, ji wê bi karhanîna me ya goitna felsefeyê a bi civaknasiyê re ku me ew hanî li ser ziman ku em wan dikina yek. Ji xwe ku ew bi wê rengê were fahmkirin wê ne rast bê. Felsefe wê bi serê xwe wê weke rêzkarîyek (disiplineka) hizrî a bi çerçove û temenê xwe bê. Wê bi derpêşên wê re wê temenê fahmkirinê û ankû bi wê ghiştina zanînê wê ji xwe re wê bikê armanc.

Civaknasî wê di wê rewşê de wê, weke şewayekê fahmkirinê ê jîyane bi hevdû re ku mirov wê hilde li dest wê, derpêş, şêwa û rêbazên ku em bi wê re wê fahmbikin wê di serî de wê reng û awayên wan wê ji hevdû wê cûda bê. Wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê. Di çerçoveya fahmkirina civaknasiyê de me, şêwa û rêbaza ku hertimî esas girt wê, ew bê ku em çawa li ser kirinên xwe re wê bi pêvajoyên wê yên fahmkiirn û têkiliyên wan ên fahmkirinê wê derxistina li fahmkirin û têgihîştinê. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, me kir ku wê werênina li ser ziman.

Civaknasî wê, di aslê xwe de wê, weke zanîsteka civakî ku mirov wê dikarê wê li bin wê gelek şaqên wê pêşbixê û wê bi wê re wê, hilde li dest û wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê di her pêvajoyên jîyanê de wê ew wê, weke aliyekê wê bi wê re wê hebê. Li vir wê mirov dikarê wê, di dewama wê de wê fahmbikê ku wê şewayê fahmkirina civaknasiyê wê, di serî de wê, hebûna civakê wê weke dîyardeyekê bi pêvajoyên pêşketinê ê dîrokê re wê fahmbikê bê. Civak wê hebûna wê weke atoma ku ew temenê tiştan di afirênê wê her mirov jî wê bi hebûna xwe re wê wê hebûna civakê a giştî wê biafirênê. Civak ji kesên ku ew bi hevdû re dijîn û xwediye nirxên hevpar ku ew bi wan dijîn diafirê. Wê, di serî de wê, weke aliyekê wê yê giring wê di serî de wê mirov dikarê wê weke aliyekê fahmkirina wê werênê li ser ziman.

Civaknasî wê dema ku mirov dikê ku wê fahmbikê wê, weke aliyekê giring wê di serî de wê, mijare fahmkirinê û rengê fahmkirinê wê derkeve li pêş. Di rewşa hildana li dest wê, di aslê xwe de wê fahmkirina wê, weke aliyekê giring wê, çerçoveya wê bi fenomenên wê re wê xwe bide nîşandin. Civaketî wê, dema ku mirov wê, dinerê wê, bi pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê, di wê jîyane wê de wê, bi temenê wê re wê were dîtin. Di aslê xwe de wê têgîna civakî wê dema ku mirov wê, di hizirê wê

weke çerçoveyek hizirkirinê wê, di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê derkeve li pêş.

Civake wê, di aslê xwe de wê, weke çerçoveyek bi nirxên wê yên ku mirov wê hilde li dest re ku wê hebê bê. Wê, di wê rewşê de wê, bi zêdeyî wê weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê, derkeve li pêş. Di wê rewşê wê de wê mirov dikarê wê, bi hebûna civakê re wê, fahmbikê. Civak ku mirov wê hilde li dest wê, bi wê re wê, çerçoveya wê ya xwezayî wê, di serî de wê, were ser ziman. Comte wê, dema ku wê bahsa civakê bikê wê bi fenomên civakî ku ew tabîî destûrên xwezayê na wê, bi wê re wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, dema ku ew wê dihênê li ser ziman wê, ji aliyekê ve wê, bi civakê wê bi çerçoveya wê û fenomenên wê re wê, weke hebûnekê wê bi çerçoveya wê re wê, werênê li ser ziman. Civak wê, di nava wê de wê, ji gelek beşên wê yên ku ew bi wan heya wê hebê. Bim wan beşan re jî wê weke tozên elemnterî wê, piçkên piçûk weke bi keseyetê ku ew hena wê werê dîtin. Di wê rewşê de wê, weke makanismayek zindîyî wê di awayekê de wê civak wê xwe bi hebûna xwe re wê bide nîşandin.

Di nava wê de wê hemû kes û beş wê di asta xwe hanîna li ser ziman de wê, bandûra wan li hevdû wê bibê. têgîna bi gotina nirxên civakî re ku mirov wê werênê li ser ziman wê weke nirxên hevbeş weke ziman, çand, gotinên pêşîyan, pêvajoyên jîyankirinê ên bi hevdû re û hwd wê mirov dikarê werênê li ser ziman. Wê, di dewama wê de wê, nirxên weke têgînên zimanî û hwd jî wê, di wê çerçoveyê de wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Tişt wê, hem bi keseyeyî û hemî jî bi civakî wê bi xosletên wan re wê hebê. Ziman wê dema ku wê kes wê diaxifê wê weke 'zimanê xwe' wê bibîne û wê bi wê re wê li wê hewldana wî ya serdestîyê wê hebê. Lê ziman wê, di wê rewşê de wê, herkesek wê bi wê re wê biaxifê. Wê, di wê rewşê de wê, ziman wê, weke temenekê civakî ê hanîna li ser ziman bê. Wê bi wê re wê têgînên mirov ên ku ew bi wê dihêna ser ziman wê, bi wê re wê, weke têgîna hizrî wê, mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Têkiliya felsefeyê û ziman a bi hevdû re wê ew bê ku wê bi ziman û gotinên wê re wê hizrên ku wê werina li ser ziman wan fahmbikê bê. Lê her hanîna li ser ziman û fahmkirin wê ji aliyekê wê yê ku ew hat li ser ziman re wê bi rewşên ku ew dihên jîyankirin re wê bibê. Wê ji wê rewşê re wê têgîn wê bigirê. Wê, di wê rewşê de wê ziman û aqil wê, bi hevdû re wê yekîtîyê wê bi hevdû re wê bidina çêkirin.

Mijare fahmkirinê wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê giring ê civakî bê. Wê, çendî ku wê di dîmen de wê weke ku ew bi kes re dibê jî lê wê ji aliyekê din ve jî wê civakî jî bê. Wê di wê rewşê de wê, dema ku mirov li ser ya fahmkirî û civakbûnê re wê bikê ku wê fahmbikê wê, mirov dikarê wê ji dû aliyan ve wê hilde li dest û wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê dema ku wê têtînek ew hat girtin wê ew wê weke têtîneka aqilî a ku mirov wê ji rewşek jîyankirinê wê girtibê bê. Wê dema ku me ew ji kesekê din re hanî li ser ziman wê ew êdî bi me re bi sînor wê nemabê bê. Wê, di wê rewşê de wê, rewşa wê, weke aliyekê giring wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin.

Aliyê din jî wê, rewşa fahmkirinê wê, di wê çerçoveyê de wê, bi têtînen hevbeş re wê, di nava civakê de wê, were û pêşkeve. Vegotinekê bi destanî, çîrokî, wêjeyî û ankû romanî û an jî bi şêwayekê din wê, dema ku ew hat ser ziman wê, weke têtînek kes û ji aliyekê ve jî wê weke têtînek civakî jî wê, were û bibê. Wê dema ku ew bû malê girseyê wê weke têtînek girseyî wê xwe bi awayekê wê bide nîşandin.

Di rewşa fahmkirinê û dîtîne bi dîmenê wê, di aslê xwe de wê, hinek rêgezên ku mirov bi wê fahmbikê wê hebin. Minaq tiştta ku me dît wê, ew wê çawa ku ew dihê dîtîne wê weke aliyekê wê bê. Lê tiştta ku mirov wan weke ku bibîne wê bi hiş jî bin. Weke têtînen weke yên bi hizrî ku mirov wan fahmbikê bê. Di wê rewşê de wê, rewşên weke yên fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê dema ku ew hatina bi gotinkirin wê weke aliyekê wê, fahmkirina wê xwe bide nîşandin. Fahmkirin, rengê bi hişkirinê û dîtbarîya wê, her timî wê mirov dikarê wan ji hev cûda weke aliyna fahmbikê. Di rewşa têtîna peresendinekê de wê, dema ku mirov wê li wê dihizirê wê, di dîmen de wê weke ku ew di gotîne de weke têtînek bi hişkirî wê were dîtîne. Di wê rewşê de wê têtîna peresendîne a şûbjektîv wê, di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov wê, bi pêvajoyên civakê re wê li wê dihizirê wê, di aslê xwe de wê, hingî wê, bi wê re wê, têtîna pêvajoyên wê yên peresendîne ku ew çendî ku pêdeçû wê, bi wê re wê pêşketîne wê bi gûharîne re wê bi xwe re wê bide çêkirin bê.

Di wê rewşa têtîna civakê de wê, fahmkirin wê, weke aliyekê wê ye temenî ku me li jor ew hanî li ser ziman bê. Lê li vir wê mirov dikarê wê weke aliyekê din ê giring wê dikarê wê werênê li ser ziman ku wê di rewşa fahmkirinê de wê, derkkirin wê weke fenomenekê wê, xwe bide nîşandin.

Têtînen civakî wê, weke têtînen hizrî bin. Wê di rengê nivîsandina wan a bi zimanê civakê re wê werina dîtîne bi fahmkirina wê re.

Di rewşa fahmkirinê de wê, dema ku mirov bahsa fahmbikê wê gelek alî û tiştên ku mirov wan fahmbikê wê werina dîtin. Ev ku hizrên civakî bin ku ew çî jî bin ew bi zanyarîyek rast a zanistî ku ew hatina hildan li dest wê, hingî wê karibê mirov bahsa fahmkirinek rast wê bikê.

Her tişt wê dema ku mirov wê fahmdikê wê bi şewayekê fahmkirinê ê weke ku ew dihê derkkirin re wê were fahmkirin. Lê ev şewa wê weke aliyekê giring yê ew bê ku mirov wê, bi awayekê zanistî wî hilde li dest bê. Di wê rewşê de wê di fahmkirina civakê û civaknasiyê de wê, hin bi hin wê zanist wê, weke temenekê fahmkirinê wê şewa û rêgezên xwe yên fahmkirinê wê pêşbixê. Di wê rewşê de wê, ew wê weke temenê fahmkirinê ên bi wan fahmkirinê bê.

Zanyarî wê, di wê aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, her tiştê wê weke bi şewayî wê ji dû aliyên ve wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî wê, bi awayekê fahmkirinê û têngîna wê re wê, di dewama hevdû de wê hilde li dest bê. Aliyê din jî wê di wê ahenge girêdayîna hevdû de wê, fahmkirinê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring bê.

Zanist wê weke rêbaza fahmkirinê a zanistên civakî û hwd jî wê, di roja me de wê pirr zêde wê derkeve li pêş. Weke nerîneke giştî wê, di wê çerçoveya wê de wê, dema ku mirov wê hewldana fahmkirinê wê binerê wê, bi wê re wê, were dîtin ku wê her tişt wê bi fenomenî wê were dîtin. Wê, di wê rewşê de wê, ev wê bi civakê re jî wê, wusa bê. Di wê rewşê de wê, di nava rewşa civakê de wê, rewşên weke qatagorîbûyînên temenî û hebûnî wê, di wê rewşê de wê, werina fahmkirin. Di nava civakekê de wê gelek qatên wê yên wê yên ku ew hevdû temem dikin wê hebin. Hemû wê di çerçoveya xwe de wê, weke têngîneka ku ew weke 'têngîna civakî' dibîne û ankû wusa bi wê dijî wê bi wê bijî. Di wê rewşê de wê, di nava komên civakê de wê, wê pêşketinên civakî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê ji temen ve wê hilde li dest wê, weke fenomenek fahmkirinê wê were dîtin ku wê dema ku têngînek ew bû malê girseyê û ankû giştîya civakê wê ew wê weke têngînek civakî wê were dîtin.

Li vir wê gelemperbûyîn wê weke aliyekê giştî ê wê fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê were dîtin û hanîn li ser ziman. civak wê weke çerçoveyek ku ew xwediyê aqilekê hevbeş bê wê were dîtin û hanîn li ser ziman. Di wê rewşa gelemperîya bi wê fahmkirinê re wê mirov dikarê wê ji du aliyên ve wê, di serî de wê fahmbikê. Aliyê pêşî wê, bi fahmkirina giştî a civakê wê bi gotinên hevbeş re ku wê bibê wê mirov dikarê wê,

werênê li ser ziman. Wê di aslê xwe de wê ev di fahmkirinekê wê weke dîmenekê wê xwe bide nîşandin. Aliyê din jî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê din wê ji temen ve wê bi komî û ankû kesî ku wê heman têngînê wê bi xwe re wê wateyên din wê li wê bikê û wê bi wê re wê fahmkirinên nû wê pêşbixê bê. Wê, di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê wê rewşa fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê, bide nîşandin ku wê, du alî bê. Wê hem kesî bê û hem jî wê giştî bê.

Di çerçoveya fahmkirina civakê de wê, pêşketina keseyetîyê û wê derketina wê ya li pêş bi ferdîyetî wê, di aslê xwe de wê weke aliyekê ku mirov wê dikarê wê di wê çerçoveyê de wê weke encama wê aliyê jî wê dikarê wê fahmbikê bê. Wê, di wê rewşê de wê têkiliya kes û civakê wê, têkiliyek wê, pirr zêde wê, cûda bê. Wê, ev têkilî ku mirov wê ji kîjan aliyê ve wê hilde li dest wê têngînên nû wê bi fahmkirinê re wê weke fenomen wê bi xwe re wê bide me.

Têkiliya nava civakê û kes de wê, di demên dawî de wê bê mijare fahmkirinên bi zanistî jî. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di nava civakê de wê kes wê çawa wê were salixkirin û ankû wê, ji aliyê kes ve wê civak wê çawa wê were pênasekirin wê, weke aliyna giring ên ku wê mirov wê serî li wê biwastênê. Keseyetek ku ew pêşdikeve wê civak wê çerçoveya wê bi rêgezên wê yên weke bi destûrê, orf, adet, kevneşopî û hwd re wê, weke çerçoveyek rêgezî a ku ew bi awayekê mecbûrbê ku ew di wê de bijî wê bi wê re wê derkeve li hemberê wê. Di wê rewşê de wê civak wê weke makanismayak zorê jî wê ji wê aliyê ve wê were dîtin. Ev rengê fahmkirinê heta ku mirov dakeve nava malbatê bixwe de jî wê bi wê re jî wê, di nava endamên wê de wê, bi wan re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, rêyên bi demên kin û ankû dirêj bi hewldana xwe avêtina dervî wan tûra têkiliyan a malbatî bê û ankû civakî bê wê pêşbixê. Wê bi wê re wê hewlbide ku ew bi wê 'weke xwe' bijî. Ya ku mirov wê, weke xwe jîyankirinê ku wê dikarê wê fahmbikê wê çî bê. Di wê rewşê de wê, ev wê dema ku mirov wê hinekî bi wê dihizirê wê, bi wê fahmkirina me ya bi wê hizirkirinê re wê ya ku wê were dîtin wê, rewşa fahmkirina hizirkirina hevbeş re bê. Hizirkirina hevbeş wê, di aslê xwe de wê, weke gotinek razber bê. Wê, di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, çendî ku wê di dîmenekê de wê weke bi têngîna hevbeşîyê re wê ew wê bi wê re wê hebê jî lê wê, di aslê xwe de wê, ji gelek aliyan ve wê, ew hevbeşî wê, di asta dawî de bi kûrbûna wê re wê were dîtin ku wê weke dîmenekê pêvajoyî ê fahmkirinê û pêde wê ne tişteke din bê. Wê, di wê rewşê de

wê, rewşa wê were dîtin. Lê ev dîmen û pêvajoyê wê fahmkirinê jî wê weke aliyekê pêşketinê ê bi mirov re bê. Wê, ew jî wê mirov wê pêwîstî bi jîyankirin û ankû hiskirina wê jî bê. Wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman.

Di wê rewşê de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman wê rewşa wê, di serî de wê mirov dikarê wê fahmbikê ku wê, civaketî wê, weke rewşeka ku mirov wê di wê çerçoveyê de wê, bi wê fahmkirinê re wê, ji aliyekê ve wê fahmbikê bê.

Kes wê weke aliyekê bingihî ê civakê wê, ew wê di çerçoveya fahmkirina wê çerçoveyê de wê weke fenomenekê wê xwediyê rewşek heyînî û fahmkirinê bê. Wê, di wê rewşa kes de wê, têkiliya wî ya bi civakê re wê, bi awayekê nakokî wê xwediyê şewayekê fahmkirinê bê. Çendî ku ew bû weke xwe û bixwe pêşket wê, weke ku ew bê pêşketinek fenomenî a nava giştîya civakê jî. Wê hemû kirin, fahmkirin, derkkirin û hwd wê, di nava wê rewşa civakê de wê bibê. Wê, dema ku ew xwe werênê li ser ziman jî wê di wê navê de wê werênê li ser ziman. Wê, bi wê re wê, bi wê re wê, keseyet wê dema ku ew gihişt astekê bi fahmkirina xwe re wê, ew dîyardeya wê bi wê xwe hanîna wî ya ser ziman re wê bi wê re wê were dîtin. Wê, ew hanîna wî ya li ser ziman wê, bi kes re wê, ast û pîvane civakî jî wê weke temenekê jîyankirinê wê, bênê li wê ast wê. Wê bi wê rengê wê li ser astbûnê re wê pêvajoyên pêşketinê wê, bi awayekê levkirineka bi nava civakê û kes re wê xwe bide dîyarkirin.

Kes wê, di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê keseyet wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê pêşketina keseyetîyê wê, di wê rewşê de wê, hertimî wê weke astekê nava civakê jî bê. Wê, di wê rewşê de wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, pêşketina keseyetîyê wê bi reng û awayê wê re wê rengê pêşketina civakê wê bi xwe re wê ji gelek aliyên ve jî wê bide nîşandin.

Civak wê, pêşketina wê ya bi hiş wê, bi kes re wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin. Lê ew pêşketina kes wê, bêî temenê civakî jî wê xwe nikaribê bide afirandin. Wê, di wê rewşê de wê, çendî ku wê bi hevdû ve girêdayîya wan wê hebê wê ewçendî jî wê cûdahiya wan ya ji hevdû cûda wê hebê. Ew cûdahî û girêdanîya wan wê di çerçoveyek civakî û pêşketina keseyetîyê re wê hevdû temem bikin

Di wê rewşê de wê, ne rast bê ku mirov keseyetiyê zêde derxê li pêş bi wê derxistinê bènê wê astê ku civakê ji nedîtî ve were û ne jî wê rastî bê ku mirov civakê bêî kes û pêşketina wê karibê wê weke fenomenekê wê fahmbikê û wê şîrovebikê. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman.

Rewşên weke civakê pêşketina wê bi bandûr dikin weke destûr, rêgezên kevneşopî, orf û adet û hwd wê, di wê rewşê de wê, di wê çerçoveyê de wê, weke rewşa jidandinê bin. Wê piştê wê weke asta li jor a zorê dewletê wê di dewama wê de wê weke sazîyeka wê mirov dikarê wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, dewletek ku ew dihizirê wê astek li pêş zêde ku ew tevî wê pêşketina civakê bikê wê nebê. Tenê ku ew ew pêşketina civakê wê, xwe li gorî wê hertimî wê sazkir û nûkir wê, hingî wê karibê wê weke temenekê pêşketinê. Wekî din wê weke sazîyeka ku ew pêşketinê bi xwe ku ew dikujê wê ji wê xilas nekê. Di wê rewşê de wê, dema ku mirov pêvajoyên dewletê û civakê bi têkiliya wan a bi hevdû re wê hilde li dest wê, di wê rewşê de wê, ev rastî wê pîrr zêde wê bi wê re wê werina piştrastkirin.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê din wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê rewşa civakê wê hertimî wê li pêş bê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, pêşketina civakê û kes wê, levkirina wê û cûdahiya wan a ji hevdû wê, ji herdû aliyan ve jî wê temenê pêşveçûnên ku wê bibin bê. Wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, ev rengê fahmkirinê wê, ne renekê fahmkirinê ê ku wê temenê aloziyê wê bi xwe re wê bide çêkirin bê. Vajî wê rastiye wê di ahenge wê de wê bi pêşketina wê re wê, bide dîyarkirin bê.

Pêşketina civakê wê, di her demê de wê, bi pêşveçûnên nava xwe re wê temenê wê bi xwe re wê çêbikê. Wê, di wê rewşê de wê, dema ku wê mudahaleyên dewlet û rêveber li nava wê bûn wê li wê pêşketinê wê bibin. Ev jî wê, di nava civakê de wê, temenê alozî, nexweşî û ji holê rakirina pêvajoyên pêşketinê ên wê bi wê re wê bi encam bibê.

Dewlet wê weke sazîyeka ku ew hertimî wê dixwezê wê di xwe de wê berhevkinê wê bikê û bi wê bihêzbibê bê. Wê, di wê rewşê de wê çendî ku wê ew kir jî wê weke gowdeyek mazin a bihêz û mazin wê li ser serê civakê wê bi zor wê hebê. Di wê rewşa pêşketinê civakî de wê, aliyên wê yên aborî, ramyarî û hwd wê, di wê rewşê de wê, weke aliyna ku mirov wê, di wê rewşê de wê, hilde li dest bê. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê, rewşa jîyane aborî wê, hilde li dest wê, di wê rewşê de wê,

weke aliyekê giring wê, têngîna aborî û ramyarîyê wê, di wê rewşê de wê, bi awayekê kifşkar a li ser pêşketinê wê xwe bide nîşandin.

Mijare aborîyê wê, pêvajoyên wê pêşketinê wê bi jîyane giştî a civakê re wê hebin. Wê, bi wê re wê pêşkeve. Di wê rewşê de wê, hilberîn wê bi awayekê wê, hevbeş wê were kirin. Pêvajoyên hilberînê wê, bi wê xwe re wê di awayê têngînî bi kirinî de wê, temenekê ku wê mirov wê li wê bihizirê û wê bi wê fahmbikê wê werênê li holê. Di dewama wê de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê re wê, xwe bide nîşandin. Mijarên weke aborîyê, ramyarîyê, rewîstê û hwd wê, weke mijarna ku wê di wê çerçoveyê de wê, weke çerçoveyna têngînî ên ji aliyê giştî ve ku wê bidina dîyarkirin bin. Lê aborî wê hinekî wê bi hûrgilkirina wê re wê mirov dibînê ku wê weke temenekê bê. Her çendî ku wê Marks wê ramyarîyê wê weke asta jor a aborîyê wê, werênê li ser ziman û wê bi awayekê qismî wê mirov dikarê wê wusa bibînê wê werênê li ser ziman jî wê aliyên wê yên din ên cuda jî wê hebin.

Têngînên weke yên rewîstê wê, di çerçoveyek tang de wê, heta î ro wê, werina hildan li dest. Wê, weke çerçoveyna giştî wê werina dîtin.

Dinava civakê de wê, bi rewşa aborîyê re wê, çerçoveya arz û telebê ku wê pêşkeve wê, bi wê re wê, di nava dewrûdayimiyekê de wê xwe bide nîşandin. Wê, bi wê re wê hizrên ku ew pêşdikevin wê weke aliyna têngînî bin. Lê ew bixwe wê weke rewşek û faktorekê kifşkar a di nava jîyane me de bê. Di wê rewşa de wê, destûra arz û telebê wê, çerçoveya wê de wê, weke aliyekê ku wê werê dîtin bê. Di aslê xwe de wê, di nava têngîna xwezayê de wê, bi hevdû ve girêdanîya tiştê û rewşê wê, bi wê re wê, weke aliyekê wê yê ku mirov ew çawa bi hevdû ve gihê girêdan wê ji wê zêdetirî wê bi çî rengê hatî girêdan wê wê bi wê re wê xwe bide nîşandin.

Ji aliyê dîyardeyên civakî ve wê, mirov dikarê wê, di wê çerçoveyê de tiştêkê di dewama wê de bêjê. Ew jî wê ew bê ku wê, çendî ku wê weke ji aliyekê ve wê weke encama wîna me jî bin lê wê, di aslê xwe de wê, di kifşkirina wîna me de wê, weke aliyekê li holê bimênin. Di wê rewşê de wê, ev wê, di aslê xwe de wê bo hemû rewşên din ên civakî jî wê wusa bê. Ji aliyê fahmkirinê ve wê ti carî ti tişt bi serê xwe wê tenê bi awa û aliyekê ve wê, newê fahmkirin. Ev jî wê weke destûreka fahmkirinê a ku mirov wê, di serî de wê fahmbikê bê.

Di nava jîyanê de wê her rewşên ku mirov dijî, têdigihijê û fahmbikê bi derxistina li hiş re wê qalibekê wê, bi afirênin. Ew qalibê fahmkirinê ê ku wê di nava wê de wê, were jîyankirin bê. Rehetîya jî fahmkirinê wê bi xweberdana bi bawerîya wê re ku wê bibibê bê. Wê, di wê rewşê de wê

ev wê, bi rewşên orf, adet û kevneşopîyan re wê, were dîtin. Bi orf, adet, kevneşopî û hwd re wê, rewşên weke destûrî û zagonî wê, dema ku wê, werina bikarhanîn wê weke ku mirov wê 'rewşek xwezayî wê werênê li cih' wê, di awayekê de wê li wê bihizirê. Wê wê çerçoveya wê têgîna aawayê de wê, ew wê, bi wê re wê bihizirê û wê ew wê fahmbikê. Bi wê fahmkirinê re wê ew çendî wê rehet û weke 'xweza' jî bê lê wê, di dema ku mirov wê, fahmbiêkê wê weke rewşek ku wê, hatî afirandin bê. Di nava jîyanê de wê, weke ku wê destûrek pêşketinê wê hebê ku wê ku wê her tiştê di jîyanê de wê bikê ku wê bi xwezayeyekê wê fahmbikê. Xwezaye jîyanê wê bikê ku ew hikme xwe li her tişt û rewşê bikê ku wê serdest bikê.

Di rewşa civakî de wê, dema ku mirov wê bahsa 'qalibên jîyanê' wê bikê wê ji aliyekê ve wê, weke ku nirov ber ku ew bi aqilê xwe li wê jîyane wê weke ku ew serwer bûya wê hîs gihîştîyê wê, ew wê rehetiyekê wê bide çêkirin. Lê ji aliyekê din ve jî wê, di wê rewşê de wê, bi têgîna weke destûr û zagoneka ku ew bi hikmê wê bi zorê ew dihê kirin û di nava wê de dihê jînkirin wê hingê wê, ew qalib wê, weke aliyekê zor jî bê. Wê hertimî wê ya ku ew weke 'qalib' hat û pêşket wê mirov wê bi hiş û hebûna xwe wê bixwezê derkeve dervî wê.

Di rewşa civaknasiyê û fahmkirina wê de wê, weke aliyekê din wê, têgîna qalib wê weke bi rewşên 'rûniştî ên weke qalib' re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, ev wê di aslê xwe de wê, weke aliyna bi pêşketinê re wê werina dîtin bin. Di aslê xwe de wê, têgînên weke civaknasiyê û derûniyê û hwd wê, weke aliyna fahmkirinê ku wê di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê weke aliyekê wê bi wan qaliban re wê were fahmkirin bê. Derûnî wê, pêvajoyên pêşketinê ên ku wê bi xwe re wê dana çêkirin wê, bi ber zanistîtiya xwe ve wê herê. Wê, di wê rewşê de wê, şaqên wê yên ku ew pêşketin û pêşdikevin wê di wê rewşê de wê, çerçoveya wê bidina dîyarkirin di demên hemdem de.

Derûniya zanistî wê, pêşketina wê, weke şewayekê giring ê fahmkirinê wê bi çavdêrî bi gihîna li dyardeyan re wê, pêşkeve. Lê hin bi hin wê bi eksperimentî wê, ceribendin jî wê tevî wê bibê. Di aslê xwe de wê, rewşa dîyardeyîyê wê, bi fenomolojikî wê, weke aliyekê wê yê fahmkirinê ê bi rewşên jîyanê re bê. Wê bi fenoomlojikî wê fahmkirina wê ya ji rewşê wê weke ku ew di hundirînî bê û heta ku ew hundirînî newê fahmkirin wê, ew fahmkirina wê ya giştî a derveyî jî wê newê fahmkirin bê. Di awayekê de wê, çendî ku wê bi şêwa û rêbaz wê derûnî û civaknasî wê ji cûda wê xwediyê pêşketinê jî bin lê wê di qada jîyanê

de wê heman çavkandiya wan wê hebê. Wê, di wê rewşê de wê, bandûra wan a li hevdû wê, bi têngîna derûnîya civaknasîyê re wê, weke şaqekê wê fahmkirinê ku wê herdû aliyan wê di xwe de wê bigihênê hevdû wê fahmbikê wê, bi wê re wê, weke aliyekê têngiştinê wê bide pêşxistin.

Civaknasî wê, şêwayên wê di fahmkirinê de wê, rewşên ku ew hena û dibin wê wan di nava şert ûmercên wan wê bikê ku wan fahnbikê. Di wê rewşê de wê, derûnî wê bi rewşên psikiskî wê, di aslê xwe de wê, fahmkirinê wê, di wê rewşê de wê weke aliyekê fenomolojikî ku wê təkiliyê bi rewşên civaknasî re wê dênê bê. Di rewşa fahmkirina civaknasîyê de wê, şêwayên wê di wê rewşê de wê, bi çavdêrîyê wê werina dîtî. Lê ev wê, weke aliyekê giring bê. Di nava rewşek civaknasî de wê, dema ku mirov ji aliyek kesekê ve wê hilde li dest wê, rewş û tiştên ku wê ji wê didina bi şûnve kişandin ku ew xwe tevlîbikê wê, di wê rewşê de wê, fahmkirineka psikiskî a hundirînî wê bi wê re wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, təkiliya hundirînî û derveyî a kes wê, ahengî û ne ahengiya nava wan wê, di wê rewşê de wê mirov çawa wê fahmbikê jî wê, weke aliyekê wê, bi bandûra wan ali hevdû re wê bimênê. Wê demê wê ev wê, weke rewşek fahmkiirnê wê ji aliyekê ve wê bimênê. Lê her dîyarde û fenomen bi epistemolojikî wê, ji vekirina bandûrê re wê weke ku em di nava civaknasîyê û fahmkirina wê de dibînin wê vekirî bê.

Durkheim wê di berhema xwe ya bi navê “*rêgezên rêbazê civaknasîyê*” de wê dema ku wê derûnîyê û civaknasîyê wê bide berhevdû di fahmkirinê de wê, derûnîyê wê hinekî zortir a aliyê fahmkirinê wê bi dîyardeyî wê werênê li ser ziman. Wê bi gotina “ne tenê wê ji hevdû cûda kirina dîyardeyên derûnîyê zor bê wê fahmkirina wan jî wê zor bê” wê bi wê werênê li ser ziman.

Di wê temenê wê temenê fahmkirina civaknasîyê wê bi wê mantiqê wê hinekî din wê, li ser temenekê fahmkirinê ê esastir wê bikê ku wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di serî de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkiirnê wê weke aliyekê giring ê fenomolojikî û ontolojikî a civaknasî wê derkeve li pêş. Wê di temenê wê de wê civaketî wê bi çerçoveya wê ya giştî re wê hebê. Di aslê xwe de wê, civaketî wê, çerçoveya wê ya giştî wê bi hemû aliyên wê re wê, weke aliyna ku mirov wê, di serî de wê weke aliyekê giring wê bi rewşa hişkiirnê re wê di serî de wê fahmbikê.

Di civaknasiya dîrokî de wê, di aslê xwe de wê, pêvajoyên pêşketinê ên kes û civakê ku wê werina fahmkirin wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê şêwa wê, derkeve li pêş. Di wê rewşê de wê, rengê hildana li dest wê, di aslê xwe de wê, giring bê ku mirov wê fahmbikê. Civaknasiya dîrokî wê pêvajoyên wê, temenekê fahmkirinê ê ku mirov wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Pêvajoyên wê, di wê warê de wê, çerçoveya fahmkirinê a ku ew çê dikin bi xwe re wê wê, civaknasiyê de wê, weke zanisteka temenî a fahmkirinê jî wê bi xwe re wê bi temen bikê. Di wê rewşê de wê zanista civaknasiyê wê pêşketina xwe wê di wê rewşê de wê hinekî jî deyndarê civaknasiya dîrokî bê.

Di wê rewşê de wê, di rewşa fahmkirina bi zanistî de wê, di serî de wê, weke aliyekê ku mirov wê binxatbikê wê, fahmkirinek bi çerçoveyî a teorîkî û kirinî ku ew hevdu bi şêwayî dide fahmkirin re wê, bibê. Weke ku wê Durkheim wê werênê li ser ziman Descartes wê dema ku wê bikê ku ew temenekê zanyarî wê çêbikê wê, gûmankirinê li hemû zanînen berê xwe û dema xwe wê bikê ku wê bikê. Gûman wê ji wî re wî bê weke rêbazekê hildana li dest a jinûve. Di wê rewşê de wê, bi wê re wê, di aslê xwe de wê, jinûve hildana li dest di demên nû de wê, ji wê re wê weke temenekê fahmkirinê bê. Di wê rewşê de ez wê dikarim wê werênima li ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, dema ez bahsa zanista civaknasiyê dikim wê di wê çerçoveyê de wê tenê fahmkirneka bi civaknasî wê bi serê xwe wê ne bes û têr bê. Wê, di serî de wê, di aslê xwe de wê, di wê rewşê de wê, çerçoveyek gûmankirinê wê di temenê wê fahmkirinê de wê, bi cihkirinê de wê di serî de wê ji dogmayên civaknasî wê bide rigazkirin. Dogmayên civaknasî wê, temenê fahmnekirinên wê yên bi şêwayekê rast jî wê biafirênin. Wê, di wê rewşê de wê, hingî wê, mirov civaknasiyê wê, nikaribê wê bi awayekê zanistî wê, fahmbikê.

Di serdema ku em di wê de dijîn wê, di aslê xwe de wê, zanista civaknasiyê wê, gûmankirinê wê di serî de wê, di her demên xwe de wê, di demên hemdem de wê pêwîstiya wê ya fahmkirina bi wê hebê. Di wê rewşê de wê, ev wê weke aliyekê wê yê giring wê, temenê pêşketina wê jî wê biafirênê. Civaknasiya zanistî wê, weke temenekê yekane ê rast fahmkirina çerçoveyek civakê, kes û zaninê a bi wan re jî bê. Wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, fahmbikê.

Civaknasiya zanistî wê, di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, bi kifşkirin û fahmkirina dîyarde, fenomen û rastiya wan a bûjenî wê hebê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, bigihijê rastiye. Di wê rewşê de wê, ji

çerçove û fahmkirinê nepenî xwe dûrkiirnê û gihiştian fahmkirinê wê di wê rewşê de wê fahmkirinek rast civaknasî wê bi xwe re wê, bide pêşxistin. Civaknasî wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê temenê wê yê fahmkirinê ê bûjenî bê. Wê, ew wê, di dewama wê de wê, weke aliyekê yê fahmkirinê ê temenî ê rêbazî jî bê.

Civaknasîya dîrokî û fahmkirina wê ya di dewama herîkîna dîrokê de

Mijare civakê wê dema ku mirov wê dihizirê wê bi wê re wê mirov wê dîrok, çand û hwd wê, weke aliyna giring ên temenî wê bibînê. Bi wê re wê ziman wê weke temenekê têgînî ê fahmkirinê wê xwe bide nîşandin. Di demên berê de wê, civak, kes û hwd wê çawa wê bijîn wê, dema ku mirov wê hinekî wê bikê ku wê li wê bihizirê, wê, mijare civaknasîya dîrokî wê, weke aliyekê têgînî wê xwe bide nîşandin. Civaknasîya dîrokî wê di çerçoveya fahmkirina roja me û pêşketina civaknasîya demî de wê, temenekê wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, di aslê xwe de wê ya ku wê, civaknasiyê wê bi awayekê zanistî wê temenê wê bi fahmkirinê biafirênê jî wê hinekî wê ev bê.

Di rewşa dîrokê û civaknasiyê de wê, têkiliya wan bi hevdû re danîn wê bêgûman wê weke aliyekê hem ji hevdû cûda bê û hem jî wê weke aliyekê ku wê hevdû wê di çerçoveya wê fahmkirina jîyane civakî, kesî, komî û hwd de wê, temem bikê bê.

Di wê rewşê de wê, rewşa fahmkirinê wê, di çerçoveya jîyanê, serborî, fahmkirinên cûda ên ku ew di jîyanê de pêşketina û bi wan kirinên ku ew rûdana wê bi gelek aliyên din re wê weke çerçoveyek fahmkirinê wê biafirênin. Di wê warê de wê, di nava civakê de wê, dema ku mirov gotina dîrokê û ya zanistê wê bi temen bikin û wê fahmbikin em divê ku wê temenê wê yê aliyê wê dîrokî wê bi temenê wê re wê fahmbikin û wê werênina li ser ziman.

Dîrok wê, weke rêzkarîyeka (dîsiplineka) cûda a ku mirov wê bi rêbaza wê ya hildana li dest û fahmkirinê wê re wê werênina li ser ziman. Lê wê di rewşa fahmkirina civaknasiya dîrokî de wê zêde wê ji wê ne dûr bê. Wê, heta ku wê di gelek alî û waran de wê hevdû wê di temenekê de wê fahmbikin bin.

Di wê rewşê de wê weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman ku wê rewşa civaknasîya dîrokî wê hemû ezmûn û fêrên demên bûhûrî wê ji xwe re wê bikê meju û wê bi wê re wê çerçoveyek fahmkirinê wê dênê li pêşîya me. Di wê rewşê de

wê temenê wê yê fahmkirinê û şewayê wê xwe bi awayekê wê bide nîşandin. Di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê weke aliyekê giring wê, werênê li ser ziman ku wê rewşa fahmkirina civaknasîya dîrokî wê, di wê rewşê de wê, bi temenekê civaknasîya zanistî re wê, bi zanyarîya wê re wê fahmbikê wê di wê çerçoveyê de wê karibê weke temenekê fahmkirinê ê baş bi xwe re biafirênê û dênê li pêşîya me. Civaknasî wê, di wê rewşê de wê dema ku wê di wê rewşê de wê, em wê bi zanistîtiya wê re wê bihizirin em nikarin wê bi xiyalî wê bi awayekê wê bi werênina li ser ziman. Dîyarde û fenomenên wê re wê, di wê çerçoveyê de wê xwediyê temenekê kirinê ê bûhûrî û jîyankirî bê. Wê di wê çerçoveyê de wê salixkirinên ku wê civaknasîya dîrokî wê bikê wê, çerçoveya wê ya giştî jî wê bi xwe re wê biafirênin.

Di rewşa fahmkirina civakê û çerçoveya wê ya ontolojikî de wê, civaknasîya dîrokî wê temenê wê yê fahmkirinê wê di nava wê de wê weke mejuya wê ya jîyanê û ankû jîyankirinê wê bi xwe re wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, dîroka demên bûhûrî wê, dema ku mirov wê, hilde li dest wê, di sserî de wê, weke aliyekê giring wê, di wê rewşê de wê xwe bide nîşandin.

Aliyekê din ê weke təkiliya demên bûhûrî û roja me bi hevdû re danîne de wê, têngîna civaknasîya dîrokî wê çawa wê li wê binerê? Di aslê xwe de wê, ev pirs wê, weke aliyekê giirng wê, têngîna dîrokê a ku wê weke ku wê di roja îro de ku ew were jîyîn û ankû ji aliyekê din ve ku mirov wê, werênê li ser ziman wê weke di roja îro de weke ku wê li ser wê temenê dema bûhûrî jîyankirinê de wê, werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê kifşkarêta civaknasîya dîrokî bi awayekê egzotîkî di roja îro de wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê wê yê din bê. Di wê rewşê de wê, rewşa kifşkirina di roja me îro de wê, mirov dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, rewşa dîrokê wê weke temenekê fahmkirinê bê. Rêbazê civaknasîya dîrokî wî di serî de wê li ser temenê dîrokê re wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê fahmkirina dîrokî bi rewşên civaknasî ên demên berê re wê, di serî de wê bigihijê li têngiştinekê. Piştîre ji wê gihiştina fahmkirinek epistemolojikî wê, temenekê teorîkî ê fahmkirinê wê di wê qada civaknasîyê de wê bi wê rew wê biafirênê.

Epistemolojiya Civaknasîyê wê, weke têngînekê wê bi wê re wê, xwe bide fahmkirin. Epistemolojiya civaknasîyê wê, weke têngînekê wê temenê fahmkirinê bê. Wê di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, bide. Çerçoveya wê ya epistemolojikî wê bi fahmkirina dîroka wê re wê, biafirê. Wê, bi wê re wê, were ser ziman. Di wê rewşê de wê, weke

têgînekê wê, di nava jîyanê de wê, ji temenê ku ew dihê fahmkirin wê bi wê re wê, bigihijê hişmendiyekê.

Dîroka civaknasiyê wê, di aslê xwe de wê, pêvajoyên wê yên ku ew hatina bûhûrandin wê, bi wê re wê, temenê wê yê epistemolojikî ku ew wê dide çêkirin bi zanyarî wê, di wê rewşê de wê, temenê fahmkirinê wê, biafirênê. Weke zanîstekê civaknasî wê, bizanyarî wê, di wê rewşê de wê, fahmkirina wê çêkir wê, bi wê re wê, bênê li ser ziman.

Pêvajoyên dîrokê de wê, jîyane civakî û komî wê ji destpêka wê ve wê, pêvajoyên ku wê bûhûrandina wê di wê çerçoveyê de wê bi drokî û epistemolojikî wê fêrûazmûnek mazin wê li şûn xwe bide hiştin. Di wê rewşê dew wê, dema ku mirov wê, li vir wê, dihizirê wê, mirov wê bi çerçoveya wê ya civakê re ku wê, dikarê wê, fahmbikê wê, dihênê li ser ziman.

Bêgûman wê dema ku mirov civaknasîya dîrokî wê fahmdikê wê mirov dibînê ku wê ne tenê wê weke têgîneka ku wê bi hanîna li rex hevdû a gotina dîrokê û ya civaknasiyê re bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê, di rastîya wê de wê, temenê ku mirov wê bi wê re wê, werênê li ser ziman wê wê ji aliyê çerçoveya civakî ve wê, di çerçoveyek têgînî a hundirînî de wê, bi navaroka wê re wê were li ser ziman. Wê, di wê rewşê de wê, kirin, têkilî, girêdanên wan ên bi hevdû re wê, li ser temenên wê yên jîyanê, bi reng û awa û rengê fahmkirina wê re wê bikê ku wê fahmbikê. Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wê, civaknasîya dîrokî û têgîna civaknasiyê a roja me wê fahmbikê wê bi hevdû re wê, di wê rewşê de wê, bandûra civaknasiya dîrokî wê bi awayekê vekirî wê di pêşketina roja me de wê bi wê re wê were dîtin. Di wê rewşê de wê, di serî de wê, weke aliyekê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di roja me de wê, di gelek şroveyên ku ew bi nava civaknasiyê wê werina kirin de wê bi zanebûnî bê û ankû ne bi zanebûnî bê wê, bi tevlîkirina civaknasiya dîrokî û hanîna wê ya li ser ziman re wê ew wê bê hanîn li ser ziman.

Civaknasîya dîrokî wê, û ya civaknasiya îroyî wê, divê ku mirov wê ji hevdû cûda bikê. Wê di wê rewşê de wê, ev wê di şêwa û rêbazê de wê, were dîtin. Wê bi wê re wê, di fahmkirinê de wê, di wê rengê wê de wê, di civaknasiya îroyî de wê, pêşketina îroyî wê bi dîyarde û element û fenomenên wê re wê werina ser ziman. Wê di wê rewşê de wê, were fahmkirin. Di wê rewşê de wê, civaknasiya dîrokî wê, di roja me de wê, di gelek waran de wê, weke gûncavkirina wê ya di roja me de wê di kirina jîyanê de wê bi rengên kirinê re wê, werê fahmkirin.

Di warê fahmkirina rengê jîyanê, civak û hwd jî wê, weke mijare civaknasiya dîrokî bin. Wê, di wê rewşê de wê bi şêwayî wê, di wê çerçoveya wê ya dîrokî de wê, bi darêjkên wê yên jîyanî re wê bikê ku wê bi awayê wê re wê fahmbikê û werênê li ser ziman.

Di roja me de wê, fahmkirina têgîna civaknasiyê wê ji aliyekê ve wê, bi awayekê bêreng û awa wê, tenê wê daxistin li fahmkirina kirinek jîyanî li ser temenê wê. Di aslê xwe de wê ev wê weke çerçoveyek tang wê xwe biwê re wê bide nîşandin. Bi wê çerçoveyê wê mirov nikarê wê bi temenê wê fahmbikê. Ji wê zêdetirî wê di fahmkirina têgîna civaknasiyê wê bi awa, şekil, reng, têkilî, girêdan û hwd re wê hebê. Ev wê, di wê rewşê de wê, dema ku mirov wan aliyan bi wê re wê, fahmbikê wê, di wê rewşê de wê, çerçoveya wê ya fahmkirinê wê were dîtin.

Civaknasî wê, di wê rewşê de wê, xosletên wê yêm teybet ên ku ew bi xwe re ew werina li ser ziman wê hebin. Di wê çerçoveyê de wê, civaknasî wê, di wê rewşê de wê, mirov dikarê wê, bi wê re wê fahmbikê. Temenê fahmkirina civaknasîya dîrokî de wê, hemû rengên pêşketinê wê bi reng û awayên xwe re wê li ser temenê xwe û di çerçoveya dema xwe û asta wê ya pêşketinê de ku ew werina fahmkirin bin.

Dema ku mirov bahsa civaknasiya dîrokî dikê wê, dema ku mirov li wê dihizirê wê, gelek hizrên ku wê bi wê re wê, werina li ser ziman. Dîrok wê, di hundirê xwe de wê demên weke demên şariştanîyê ên destpêkê, berî wê demên neolotikê û heta demên peleotikê ên jîyane komî wê bi cihêrengiyên wan ên civakî bi awayekê protîpî mirov dikarê wê werênê li ser ziman. Theda Skocpol Wê di nivîsa xwe ya bi navê “civaknasîya dîrokî” wê, pirs “ ma armanc klasikên berî vejên kirna wan a?” wê werênê li ser ziman. Di wê rewşê de wê, balê ji aliyekê ve wê bikişênê li ser rengê hizirkirina bi têgîna civaknasîya dîrokî re. Hizrên Weber, Marx, Tocqueville, Durkheim û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê, di çerçoveya pirs civaknasîya dîrokî de wê çerçoveya civaknasîya dîrokî de wê bi awayekê weke ku wê hizirkirina xwe wê bidina domandin wê, were dîtin. Di wê rewşê de wê, nivîsandin û hwd ku ew dihên nivîsandin û pêşxistinên ku ew dihên kirin wê, di wê çerçoveyê de wê têgînekê wê bidina me.

Civaknasîya dîrokî wê weke aliyekê wê yê giring wê, fahmkirin û bi watekirina ya demên berê û rengê jîyankirina wan a di demên roja me de jî bê. Wê, di wê çerçoveyê de wê salixkirinên ku ew di wê çerçoveyê de wê werina kirin û ankû dihên kiirn wê temenekê wateyî wê biqasî ku wê

biafirênin wê wilqasî jî wê temenê hizirkirinên nû wê biafirênin û wê ji pêşxistinên têgînên nû re wê bê peyxam. Di wê rewşê de wê, civaknasîya dîrokî wê, di aslê xwe de wê, weke aliyekê fahmkirinê ê dîrokî wê, di wê çerçoveyê de wê, di ya îroyî de wê, bi awayekê afrîner wê xwe bi temenî wê bide nîşandin û dîyarkirin.

Civaknasîya dîrokî wê, di wê rewşê de wê, ji aliyekê din ve jî wê temenê derxistina fêr û azmûnan ji şûnpêya xwe wê di jîyane mirov de wê biafirênê. Gotinên pêşîyan, serborî, fahmkirin, rengên jîyankirinên bûyîna û hwd wê, di wê çerçoveyê de wê karibin bibina fahmkirinak temenî a roja me jî. Di wê çerçoveyê de wê, di aslê xwe de wê, civaknasîya dîrokî wê, dema ku wê, di ya î ro de wê were biwatekirin wê, xate tenik a nava wê de divê ku mirov wê fahmbikê dakû mirov têkiliya xwe ji roja xw eya îro qûtnekê û karibê wê bi wate û rastîya wê re wêbi fahmbikê têbigihê û wê pêşbixê.

Di wê rewşê de wê, di wê rewşê de wê, di roja me de wê, mudahaleyên li jîyane civakan û hwd wê, di aslê xwe de wê weke çerçoveyek tûnakiirn a civaknasîya dîrokî jî wê bi xwe re wê werênê. Di wê çerçoveyê de wê, ev jî wê, weke aliyekê giring wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê her tiştê ku ew hat ser ziman wê netenê wê weke nostariyek bi gotinan re wê nemênê. Wê bi wê re wê weke çerçoveyek têgînî a afrîner jî wê di nava jîyane aktiv û ku ew heya de wê xwe bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê wê yê giring wê, di serî de wê mirov dikarê wê, weke aliyekê wê yê giirng wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman.

Marks û Engels wê dema ku wê civakê wê hildina li dest wê, di aslê xwe de wê ji aliyekê ve jî wê bi civaknasîya dîrokî re wê bi awayekê wê werênina li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, werênina li ser ziman ku wê pêvajoyên pêşketina civakê wê, bi wê re wê, weke temen bin. Lê wê Marks wê, bênê li ser ziman ku wê, bi awayê 'tînî' wê hizirkirinê de wê, kêmesîyên xwe wê derbas nekê wê bi wê re wê werênê li ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê civaknasîya dîrokî wê hişmendîya ku ew bi wê diafirê û dihênê li ser ziman wê bi wê re wê temenekê hizirkirinê ê ku wê kes û civak wê xwe bi pêvajoyên xwe yên pêşketinê re wê biadilênin û wê sererastbiikin. Serborîyên jîyanî wê ji aliyekê ve wê temenê xwe bi rastî fahmkirinê jî bê. Wekî din bi awayekê din jî mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa fahmkirinê a civaknasîya dîrokî wê, temenê fahmkirinê wê bi civakê û pêvajoyên wê yên pêşketinê re wê li ser wê temenê jîyane wê re wê, biafirênê. Wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku mirov li rex civaknasiya dîrokî têgîna civaknasiya rexnegir wê

werênê li ser ziman wê hingî wê, di wê çerçoveyê de wê, di awayekê de wê temenê fêrûazmûnên xwe sererastkirinê wê bi wê re wê biafirênê.

Têgîna civaknasiya dîrokî a objektîv û şûbjektîv ku wan ji hevdû cûda wan hilde li dest û wan fahmbikê wê rast bê. Aliyê objektîvî wê her tişt û rewşên jîyanî ên ku ew bûyîna weke xwe kifşkirin û li ser temenê wan bi rastîya wan re hanîna li ser ziman wê bide nîşandin. Aliyê şûbjektîv jî wê, di wê çerçoveyê de wê çawa wê, li wê hizirkirinê wê bê hizirkirin û wê bi wê re wê, bi hişmendîya wê re wê bigihiştina encamên têgînî re wê fahmbikê. Wê di wê rewşê de wê ev wê weke aliyekê afrîner jî wê, xwe bi wê re wê bide nîşandin bê. Li vir li aliyê şûbjektîvê ew heyîderîya mirov wê hertimî wê hebê ku mirov ji rastîya jîyane bûjenî qûtnebê û wê bi fahmkirina wê re wê werênê li ser ziman bê.

Qada xabatê a civaknasîya dîrokî ku mirov li wê dihizirê wê di serî de wê jîyan û pêvajoyên şariştaniyê û demê wê cûda û cûda wê bi hildana li dest û danîna beremberî hevdû fahmkirina wan re wê, xwe bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, minaq wê ber çî wê demên berî zayina îsa wê, demên koladeriyê wê di wê de wê pêşkevin. Çima demên serdema navîn wê bi awayekê faodalî wê pêşkeve û wê çawa wê pêşkeve. Di wê rewşê de wê, pêvajoyên şariştaniyê ên roja me û demên berê wê bi danîna bermeberî hevdû û fahmkirina temen û xosletên jîyane wan rewê xwe bi awayekê wê bide nîşandin. Di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê çêkiirna temenê wê yê teorîkî bi zanyarî û rêbazên zanistî pêşxistina wê di aslê xwe de wê baştirin wê temenê gihiştina fahmkirin û encamê bê.

Di wan waran de wê heta roja me jî wê di wê rewşê de wê, kêmesîyên civaknasîya dîrokî wê, newina derbaskirin. Wê ber vê yekê bê ku wê di warê fahmkirin û pêşxistina wê de wê, ji temenekê lawaz wê xwe xilas nekê. Fahmkirina civaknasîyê wê di wê rewşê de wê bi hişmendîyek zanistî wê ber çî wê encamên xwe wê bi zêdeyî wê, zêdetirî wê pêşnexê wê, sedemên wê ji vê aliyê ve wê mirov dikarê wê hilde li dest û wê fahmbikê.

Civaknasî wê, dema ku wê bi têgîna civaknasiya dîrokî re wê netew û ankû welatan ku wê dihizirê wê bi mejuya wan bi metinger wê, were dîtî ku ew ber çî bi pîrsgirêkên civakî û civakî re dijîn wê karibê temenekê fahmkirinê ê qanc bide me. Di wê rewşê de wê, dema ku wê, **Skocpol** wê di lêkolîna xwe ya bi navê *'welat û şoreşên civakî'* de wê, balê bikişênê li mejuya metingerî a ku ew heya ku ew çawa nîkaribê bibê temenê şoreşek civakê û pêşketinek rast a di demên piştre de jî.

Di wê rewşê de wê pêvajoyên pêşketinê ên bi dîrokê re wê mirov dikarê wê werênê li ser ziman ku wê, rewşa pêşketina jîyane civakî û saziyên wê yên navî ku ew wê pêşde dibin jî wê, bi wê re wê di ahengekê de dibê. Di wê rewşê de wê, xosletên welatîtiyê, civak û kes, awayên pêşketinê, sazûmana civakî û rewşên fahmkirinê wê di dewama wê de wê weke aliyna ku mirov bi wê re wê, di serî de wê, fahmbikê û wê werênê li ser ziman bê. Skocpol wê, dema ku bahsa şoreşên fransa, amarika û ingilistanê wê bikê wê, balê bikişênê li ser bûyîna şoreşên gûndî û hwd wê bikê. Wê di wê çerçoveyê de wê pêşketinên ku wê bi wê re wê bijîn wê piştê wê di dewama wê de wê çawa wê pêvajoya şoreşê wê bi xwe re wê werênin wê li ser wê bisekinê. Di dewama wê de wê dema ku wê li ser kirina şoreşê û ankû pêşxistina şoreşekê wê bihizirê wê, li gorî wîne ku wê zêdetirî wê li pêş bê wê bahsa 'şertûmercên civakî' wê bahsa wê bikê. Di wê çerçoveyê de wê, minaq ku wê bahsa jekobenana, bolsvikan û hwd wê bikê wê, bi wê re wê balê bikişênê li ser rewşa pêşketina civakê û şertûmercên wê yên demî bi pêşketina wê re. Di wê warê de wê Skocpol wê bahsa sê temenan bi şoreşê re wê bikê. Temenê pêşî wê pêşketina civakê ku wê weke encama wê ew şoreş wê pêşkeve û wê bigihijê sazûmanak civakî. Temenê duyem wê temenê navnetewî û pêşketinên dunya-dîrokê bin. Temenê din ê sêyem jî wê bi pêşxistina bi serêxwebûyîna ku ew bi welêt bê û ankû bi temenekê din ê weke wê ku ew bisaûzmana ku wê bi wê re wê pêşbixê bê.

Î ro ku mirov li şoreşa kurdistanê dinerê wê di aslê xwe de wê, di wê çerçoveyaa teorîkî de wê, mirov karibê temenekê têgînî bi wê re wê fahmbikê. Di serî de wê bi civaknasîya dîrokî re vejînkirina civakê li ser temenê wê, pêşxistina sazûmana wê ya civakî û hişmendîya wê, pêşveçûnên herêmê ên li dora civakê kurd û kurdistanê ku navaroka wan jî bi xwe û pêşketina xwe re bide dîyarkirin. Di wê rewşê de wê, di çerçoveya têgîna dîyalektîkê a yekîtiya dijberan de ku mirov wê çerçoveya kifşkirina wê werênê li ser ziman wê mirov dikarê wê bi wê re wê fahmbikê ku wê, li ser esasê li rexbûyîna wê bê û ankû li dijî wê bûyîna wê bê wê, di her rewşê de wê kirina pozisyonê de wê, bide nîşandin.

Şoreşa kurdistanê wê temen û bingihê wê yê civaknasî û demografîyî wê, di çerçoveya civakî û dîrokîya wê de wê, beşên civakê ên bi şertûmercên xwe yên xizan û ku ew di bin zilm û zorê de na wê, derkevîna li pêş. Wekî din wê di rewşa pêşketina şoreşa gûndî li kurdistanê wê, di aslê xwe de wê dîrok û mejîya wê heta demên

şariştaniyê ên demên gûtiyan wê herê. Di wê rewşê de wê, di demên nû de wê, li ser wê temenê wê, ev beşên civakê wê, bi temenê xwe re wê rabûna li ser pîyan û bi hişbûyîna wan re wê, temenê wê biafirênê. Aliyê din jî wê, beşên civakî ên cihêreng ên xizan bin. Wê hêsta tûnakirinê ku wê bi wan were jîyankirin bi çerçoveya înkara li ser wan û qadaxayên weke li ser zimanê wan re wê temenê afrîner ê civaknasî wê bi xwe re wê biafirênê. Di wê rewşê de wê, şoreşa kurd wê, çendî ku wê zimanê wê kurdî bê lê wê xwe bi wê re wê bi sînor nehêlê. Wê bi xwe re wê pêşketina ku wê çêdikê wê temenê pêşketî ku Skocpol bahsa wê dikê wê, di wê pêvajoya pêşketina xwe de wê bi têngînên weke wêjeyî, çandê, hûnerî û hwd, weke van bi gelek aliyên din re wê bi xwe re wê biafirê û wê li ser wê re wê pêşkeve. Xosletê vê şoreşê wê çendî ku wê di pêvajoya pêşketina xwe re pêşketina xwe wê çêbikê wê temenê xwe wê çêbikê û çendî ku ew temen çêkir jî wê pêşkeve û kûr bibê.

Di warê civaknasîya civake kurd a demkî û civaknasîya wê ya dîrokî de wê, dema ku mirov wê bihizirê wê bêgûman wê di çerçoveya têngîna civaknasîya dîrokî û ya demî de wê têra xwe wê argûman wê hebin ku em bi wê wan fahmbikin û wan werênina li ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di serî de wê, ev aliyên wê wê yên civakî min di nivîsa xwe ya bi navê “*şoreşa çandê a li kurdistanê*” de wê, hinekî hanîn li ser ziman. Ber vê yekê ezê li vir zêdetirî dûbare wê nekim...

Di nava jiyane civakê de wê, pêvajoyên pêşketinê wê dema ku mirov wê, werênê li ser ziman wê, bi du awayan wê mirov divê ku wê fahmbikê û wê werênê li ser ziman. Aliyê pêşî bi pêşketina bi pêvajoyên dîrokê re bê. Aliyê din ê duyem jî wê bi awayê peresendinê û pêşketina wê re bê. Di wê rewşê de wê, dema ku wê pêşketinek wê bibê wê pêşî wê temenê wê pêwîst bê. Di wê rewşê de wê ew wê êdî wê bibê.

Di sedsale 20an de wê gelek zanistên civakî wê bi beşbûn û pêşketina wan re wê bibê. Hemû jî wê ji aliyekê ve wê civakê û ankû pêşketinên wê û kes wê ji aliyê xwe ve wê hildina li dest û wê werênina li ser ziman. Di wê rewşê de wê, rewşa pêşketinên rêzkariyên zanistî wê, bi pêşketina wan re wê, çerçoveyek zanistî wê giştî wê biafirê. Di aslê xwe de wê, dema ku mirov wê hilde li dest wê, di serî de wê, cûdabûyîna wan a ji hevdû wê, çendî wê weke aliyekê giring ê salixkirinê û çerçoveyek şewayî û rêbazî wê bi wê re wê, pêşkeve jî lê wê mirov dikarê wê, werênê li ser ziman wê, di warê têkilîdanîna wan a bi hevdû re de wê, kêmbimênê.

Rêzkarîyek zanîstî wê, di serî de wê bi temenê wê yê teorîkî re wê şêwa û rêbaz wê bi pêşxistina wan re wê pêşketina wê bibê. Di wê rewşê de wê, şêwa û rêbazên hildan li dest û fahmkirin wê, temenê wê biafirênê.

Di wê rewşê de wê civaknasîya dîrokî wê, di wê rewşê de wê, weke zanisteka civakî wê bandûra wê, di aslê xwe de wê li pêşveçûnên beşên din jî wê bibê bê. Di wê rewşê de wê, civaknasîya demên hemdem de wê, weke aliyekê temenî û girêdanî wê were dîtin. Bi wê re wê weke aliyekê temenî ê fahmkirinê wê werê dîtin.

Di rewşa fahmkirinê de wê, di nava çerçoveya civaknasî û civaknasiya dîrokî de wê, têgîna sedem û encamê wê, di wê rewşê de wê, di çerçoveya fahmkirinê de wê, bi hildana li dest re wê were dîtin. Lê di aslê xwe de wê, mirov dikarê wê, werênê li ser ziman ku wê, di wê rewşê de wê, weke aliyekê giring wê mirov dikarê wê fahmbikê.

Civaknasîya dîrokî wê li ser esasê dem û mekanê wê pêvajoyên pêşketina civakan wê li ser wan wê pirsan wê bikê û wê çerçoveya fahmkirina wan wê li bersivan wê bigirê. Pêvajoyên pêşketinan civakî wê di hundirê demê de wê, bi encamên wê de wê hilde li dest. Pêvajoyên ku ew bi encamî ew fahmkirina vegotina sedemên wan jî wê, weke aliyekê wê yê din ê hizirkirinê bê. Di dewama wê de wê li ser wê re wê ji gelek ali û awa û dîmenan ve wê dahûrkirinan wê bi wê re wê li ser wê re wê bi demê re wê pêşbixê. Civaknasîya dîrokî wê di dewama wê de wê. Bi aliyên wê yên teybet re wê, civakê wê fahmbikê û wê bi wê re wê, bi wan teybetîyan re wê bi fahmkirina wê re wê bikê ku ew bigihijê çerçoveyek fahmkirinê bi çerçoveya giştî a civakî re. Bi wê re wê xoslet, teybetmendî û hwd wê, bi wê re wê wan fahmbikê û bikê ku wan derxê li holê bi fahmkirina wê re.

Abdusamet yigit, Kurdistan, Cizira botan, 2020